

SYSTEM

Prawa Procesowego Cywilnego

Redaktor Naczelny
Tadeusz Ereciński

POSTĘPOWANIE PROCESOWE PRZED SĄDEM PIERWSZEJ INSTANCJI

Postępowania odrębne
Postępowania przyspieszone

Redakcja naukowa
Sławomir Cieślak

II cz. 4

Wolters Kluwer

SYSTEM

Prawa Procesowego Cywilnego

Redaktor Naczelny Tadeusz Ereciński

Członkowie Rady Programowej

prof. dr hab. Sławomir Cieślak, prof. dr hab. Tadeusz Ereciński,
prof. dr hab. Paweł Grzegorzczak, sędzia SN Jacek Gudowski,
prof. dr hab. Andrzej Jakubecki, prof. dr hab. Janusz Jankowski,
prof. dr hab. Kazimierz Lubiński, prof. dr hab. Andrzej Marciniak,
prof. dr hab. Karol Weitz, prof. dr hab. Tadeusz Wiśniewski,
prof. dr hab. Feliks Zedler, dr hab. Andrzej Zieliński

- Tom I. Zagadnienia ogólne**
Paweł Grzegorzczak i Karol Weitz
- Tom II. Postępowanie procesowe przed sądem pierwszej instancji**
Karol Weitz (cz. 1), Tadeusz Wiśniewski (cz. 2),
Sławomir Cieślak (cz. 3, 4 i 5)
- Tom III. Środki zaskarżenia** Jacek Gudowski
- Tom IV. Postępowanie nieprocesowe**
Tadeusz Ereciński, Kazimierz Lubiński (cz. 1)
Piotr Rylski, Marcin Wałasik (cz. 2, 3 i 4)
- Tom V. Postępowanie zabezpieczające**
Andrzej Jakubecki
- Tom VI. Postępowanie egzekucyjne**
Andrzej Jakubecki
- Tom VII. Międzynarodowe i europejskie prawo procesowe**
Paweł Grzegorzczak i Karol Weitz

POSTĘPOWANIE PROCESOWE PRZED SĄDEM PIERWSZEJ INSTANCJI

**Postępowania odrębne
Postępowania przyspieszone**

**Redakcja naukowa
Sławomir Cieślak**

Autorzy:

Sławomir Cieślak
Marcin Kostwiński
Andrzej Olaś

II cz. 4

Wolters Kluwer

Warszawa 2023

Poszczególne rozdziały tomu II cz. 4 napisali:

Sławomir Cieślak

rozdz. 2

Marcin Kostwiński

rozdz. 1

Andrzej Olaś

rozdz. 3–5

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	17
Wykaz podstawowej literatury podawanej wyłącznie w zapisie skróconym	27
Wprowadzenie	35
ROZDZIAŁ 1. Postępowanie w sprawach gospodarczych	37
1. Uwagi ogólne	45
1.1. Wprowadzenie	45
1.2. Rys historyczny	46
1.3. Uwagi prawnoporównawcze	66
1.4. Cel postępowania	73
1.5. Charakter postępowania	99
1.6. Zagadnienia intertemporalne	109
2. Elementy statyczne postępowania	112
2.1. Uwagi ogólne	112
2.2. Przedmiotowy zakres postępowania	113
2.3. Podmioty postępowania	158
2.3.1. Uwagi wprowadzające	158
2.3.2. Sądy gospodarcze	158
2.3.3. Strony postępowania	163
2.4. Przekazanie sprawy	166
2.5. Rozpoznanie sprawy z pominięciem przepisów o postępowaniu w sprawach gospodarczych	177
3. Elementy dynamiczne postępowania	183
3.1. Uwagi ogólne	183
3.2. Wymagania formalne pozwu i pierwszego pisma pozwanego	184
3.3. Organizacja postępowania i koncentracja materiału procesowego	194
3.4. Wyłączenie stosowania niektórych instytucji procesowych	214
3.5. Postępowanie dowodowe	216
3.5.1. Uwagi wprowadzające	216
3.5.2. Umowa dowodowa	217
3.5.3. Dowód z zeznań świadków	266
3.5.4. Dokumentowanie czynności stron	271
3.6. Koszty postępowania	280
3.7. Wyrok	284

ROZDZIAŁ 2. Postępowanie nakazowe	294
1. Wprowadzenie	303
2. Analiza historyczno-porównawcza postępowania nakazowego	305
2.1. Geneza i modyfikacje postępowań typu nakazowego (model <i>evidence, par preuve</i>) w Europie i Polsce	305
2.2. Podsumowanie analizy historyczno-porównawczej regulacji postępowania nakazowego	316
3. Miejsce postępowania nakazowego w systemie (strukturze) postępowania cywilnego	317
3.1. Wprowadzenie	317
3.2. Stosunek postępowania nakazowego do innych postępowań odrębnych w procesie cywilnym	320
3.2.1. Stosunek postępowania nakazowego do innych niż przyspieszone postępowań odrębnych w procesie cywilnym	320
3.2.2. Stosunek postępowania nakazowego do innych postępowań przyspieszonych	330
3.2.3. Powiązania wewnątrzsystemowe postępowań nakazowych (model <i>evidence, par preuve</i>), opartych na konstrukcji odwrócenia sporu, w wybranych obcych systemach procesowych z uwzględnieniem występujących w nich stadiów	334
3.3. Podsumowanie	348
4. Zakres przedmiotowy postępowania nakazowego	348
4.1. Wprowadzenie	348
4.2. Przedmiot postępowania nakazowego	349
4.3. Rodzaje roszczeń możliwych do objęcia nakazem sądu w postępowaniu nakazowym	354
5. Podmioty postępowania nakazowego	364
5.1. Wprowadzenie	364
5.2. Organy postępowania nakazowego	364
5.2.1. Organy postępowania nakazowego w ujęciu historyczno-porównawczym	364
5.2.2. Organy procesowe w pierwszej i drugiej fazie postępowania nakazowego	368
5.2.2.1. Sąd	368
5.2.2.2. Przewodniczący	380
5.2.2.3. Sędzia	383
5.2.2.4. Referendarz sądowy	385
5.2.2.5. Asystent sędziego	387
5.3. Uczestnicy postępowania nakazowego	388
6. Pierwsze stadium postępowania nakazowego	392
6.1. Wprowadzenie	392
6.2. Wszczęcie postępowań modelu <i>evidence (par preuve)</i> , opartych na konstrukcji odwrócenia sporu, w wybranych obcych systemach procesowych	392
6.3. Wszczęcie postępowania nakazowego	395
6.3.1. Elementy w strukturze dynamicznej postępowania nakazowego	395
6.3.1.1. Podział postępowania nakazowego na stadia	395

6.3.1.2. Rezygnacja z wszczętych procedur nakazowych modelu <i>evidence (par preuve)</i> w obcych systemach prawnych	398
6.3.2. Sposób (w tym forma) wszczęcia postępowania nakazowego	400
6.3.3. Badanie pozwu w postępowaniu nakazowym pod względem formalnym i fiskalnym	412
6.4. Rozpoznanie sprawy w pierwszym stadium postępowania nakazowego	415
6.4.1. Wprowadzenie	415
6.4.2. Dokumenty uzasadniające wydanie nakazu zapłaty	416
6.4.2.1. Uwagi ogólne	416
6.4.2.2. Dokument urzędowy jako podstawa wydania nakazu zapłaty	417
6.4.2.3. Dokument prywatny jako podstawa wydania nakazu zapłaty	428
6.5. Rozstrzygnięcia sądu po zbadaniu dopuszczalności powództwa oraz merytorycznej ocenie roszczenia procesowego	458
6.5.1. Wprowadzenie	458
6.5.2. Stwierdzenie braku podstaw do wydania nakazu zapłaty	459
6.5.3. Nakaz zapłaty	466
6.5.3.1. Wydanie nakazu zapłaty i jego charakter prawny	466
6.5.3.2. Formuła sentencji nakazu zapłaty	472
6.5.3.3. Rektyfikacja nakazu zapłaty	475
6.5.3.4. Szczególna moc wiążąca nakazu zapłaty	476
6.5.3.5. Doręczenie nakazu zapłaty stronom	489
6.5.3.6. Uchylenie nakazu zapłaty z urzędu (art. 480 ² § 5 k.p.c.) ...	494
7. Drugie stadium postępowania nakazowego	496
7.1. Wprowadzenie	496
7.2. Zarzuty od nakazu zapłaty jako środek zaskarżenia	497
7.2.1. Charakter prawny zarzutów od nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym	497
7.2.2. Dopuszczalność zarzutów od nakazu zapłaty	499
7.2.2.1. Wprowadzenie	499
7.2.2.2. Istnienie nakazu zapłaty	499
7.2.2.3. Właściwy dla danego orzeczenia środek zaskarżenia	503
7.2.2.4. Legitymacja i interes prawny we wniesieniu zarzutów	504
7.2.2.5. Forma wniesienia zarzutów	507
7.2.2.6. Termin do wniesienia zarzutów	509
7.2.2.7. Uiszczenie opłaty od zarzutów	513
7.2.2.8. Badanie dopuszczalności zarzutów przez organy procesowe	514
7.3. Zarzuty od nakazu zapłaty jako środek obrony pozwanego w procesie	517
7.3.1. Sposoby obrony pozwanego po doręczeniu mu nakazu zapłaty	517
7.3.2. Obrona pozwanego w drodze wniesienia zarzutów od nakazu zapłaty	518
7.3.2.1. Uwagi ogólne	518
7.3.2.2. Zarzuty procesowe jako przyczyny zaskarżenia nakazu zapłaty	519

7.3.2.3.	Zarzuty merytoryczne jako przyczyny zaskarżenia nakazu zapłaty	521
7.4.	Odrębności w przebiegu drugiego stadium postępowania nakazowego	534
7.4.1.	Uwagi wprowadzające	534
7.4.2.	System koncentracji materiału procesowego w drugim stadium postępowania nakazowego	535
7.4.3.	Szczególna regulacja dopuszczalności zmiany powództwa	538
7.4.4.	Ograniczenie dopuszczalnych środków obrony pozwanego	546
7.4.4.1.	Wprowadzenie	546
7.4.4.2.	Wyłączenie dopuszczalności wytoczenia przez pozwanego powództwa wzajemnego	547
7.4.4.3.	Ograniczenie dopuszczalności zgłoszenia zarzutu potrącenia	548
7.5.	Zakończenie drugiego stadium postępowania nakazowego	558
7.5.1.	Wprowadzenie	558
7.5.2.	Cofnięcie zarzutów przez pozwanego	559
7.5.3.	Przedmiot rozstrzygnięcia na podstawie art. 493 § 4 k.p.c.	562
7.5.4.	Rodzaj posiedzenia sądu, na którym podejmowane są czynności decyzyjne kończące postępowanie na podstawie art. 493 § 4 k.p.c. ...	564
7.5.5.	Postaci czynności decyzyjnych kończących postępowanie nakazowe na podstawie art. 493 § 4 zdanie drugie k.p.c.	565
7.5.5.1.	Postaci czynności decyzyjnych w ujęciu historyczno-porównawczym	565
7.5.5.2.	Utrzymanie w mocy nakazu zapłaty w całości lub części	566
7.5.5.3.	Uchylenie nakazu zapłaty w całości lub części i orzeczenie o żądaniu pozwu	570
7.5.5.4.	Zakończenie drugiego stadium postępowania nakazowego orzeczeniem o charakterze procesowym	575
8.	Podsumowanie	579
ROZDZIAŁ 3. Postępowanie upominawcze		581
1.	Geneza i rys historyczny postępowania upominawczego w polskim prawie procesowym cywilnym	589
2.	Model postępowania upominawczego w prawie polskim <i>de lege lata</i> na tle rozwiązań austriackich i niemieckich	599
3.	Stosowanie przepisów o postępowaniu upominawczym	607
3.1.	Uwagi ogólne	607
3.2.	Obligatoryjność postępowania upominawczego	608
3.3.	Stosunek postępowania upominawczego do innych postępowań odrębnych	610
3.3.1.	Uwagi ogólne	610
3.3.2.	Postępowanie upominawcze a postępowanie nakazowe	611
3.3.3.	Postępowanie upominawcze a europejskie postępowania transgraniczne	612
3.3.4.	Postępowanie upominawcze a elektroniczne postępowanie upominawcze	614

3.3.5.	Postępowanie upominawcze a postępowanie uproszczone	617
3.3.6.	Postępowanie upominawcze w sprawach z zakresu prawa pracy	618
3.3.7.	Postępowanie upominawcze a postępowanie w sprawach gospodarczych	619
3.3.8.	Postępowanie upominawcze a postępowanie w sprawach własności intelektualnej	624
4.	Struktura postępowania upominawczego w ujęciu statycznym	626
4.1.	Podmioty postępowania	626
4.1.1.	Organy procesowe	626
4.1.1.1.	Właściwość sądu w postępowaniu upominawczym	626
4.1.1.2.	Skład sądu w postępowaniu upominawczym	627
4.1.1.3.	Przewodniczący w postępowaniu upominawczym	629
4.1.1.4.	Referendarz sądowy w postępowaniu upominawczym	630
4.1.1.5.	Notariusz w postępowaniu upominawczym? Uwagi <i>de lege ferenda</i>	634
4.1.2.	Uczestnicy postępowania upominawczego	637
4.2.	Zakres przedmiotowy postępowania upominawczego	642
5.	Struktura postępowania upominawczego w ujęciu dynamicznym (przebieg postępowania)	646
5.1.	Uwagi ogólne	646
5.2.	Pozew w postępowaniu upominawczym	647
5.3.	Rozpoznanie sprawy w postępowaniu upominawczym	649
5.3.1.	Uwagi wstępne	649
5.3.2.	Wstępna kwalifikacja sprawy do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym	650
5.3.3.	Badanie przesłanek procesowych oraz wymagań formalnych i fiskalnych pozwu	652
5.3.4.	Ostateczna kwalifikacja sprawy do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym	655
5.4.	Nakaz zapłaty	656
5.4.1.	Istota oraz treść, forma i postać nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym	656
5.4.2.	Przesłanki wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym	661
5.4.2.1.	Uwagi ogólne	661
5.4.2.2.	Oczywista bezzasadność roszczenia	664
5.4.2.3.	Wątpliwości co do okoliczności (twierdzeń o faktach) przytoczonych w treści pozwu	669
5.4.2.4.	Zależność zaspokojenia roszczenia od świadczenia wzajemnego	678
5.4.3.	Dopuszczalność częściowych nakazów zapłaty w postępowaniu upominawczym	679
5.4.4.	Doręczenie nakazu zapłaty pozwanemu w postępowaniu upominawczym	680
5.5.	Sprzeciw od nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym	687
5.5.1.	Istota i charakter prawny sprzeciwu w postępowaniu upominawczym	687

5.5.2.	Termin do wniesienia sprzeciwu	688
5.5.3.	Legitymacja do wniesienia sprzeciwu	692
5.5.4.	Właściwość sądu	694
5.5.5.	Forma i treść sprzeciwu w postępowaniu upominawczym	695
5.5.6.	Sprzeciw od nakazu zapłaty a powództwo wzajemne	704
5.5.7.	Sprzeciw od nakazu zapłaty a zarzut potrącenia	705
5.5.8.	Odrzucenie sprzeciwu	708
5.5.9.	Skutki wniesienia sprzeciwu od nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym oraz postępowanie po wniesieniu sprzeciwu	710
5.5.9.1.	Uwagi ogólne	710
5.5.9.2.	Skutek bezpośredni sprzeciwu	712
5.5.9.3.	Skutek pośredni sprzeciwu i dalsze postępowanie w sprawie	713
5.5.9.4.	Wniesienie sprzeciwu a wyegzekwowanie świadczenia stwierdzonego nakazem zapłaty	719
5.5.9.5.	Postanowienie stwierdzające utratę mocy nakazu zapłaty ...	720
5.5.10.	Uchylenie nakazu zapłaty wydanego w postępowaniu upominawczym z urzędu	724
5.5.11.	Uprawnomocnienie się nakazu zapłaty	728
6.	Podsumowanie	731
ROZDZIAŁ 4. Elektroniczne postępowanie upominawcze		735
1.	Geneza i cele elektronicznego postępowania upominawczego	742
2.	Model elektronicznego postępowania upominawczego jako przyspieszonego postępowania odrębnego o charakterze <i>ex parte</i> opartego na konstrukcji odwrócenia sporu	750
2.1.	Relacja elektronicznego postępowania upominawczego do „zwykłego” postępowania upominawczego – uwagi ogólne	750
2.2.	Elektroniczne postępowanie upominawcze jako postępowanie przyspieszone	755
2.3.	Elektroniczne postępowanie upominawcze jako postępowanie <i>ex parte</i> oparte na konstrukcji odwrócenia sporu	757
2.4.	Elektroniczne postępowanie upominawcze jako postępowanie sumaryczne oparte na zasadzie kognicji <i>prima facie</i>	758
2.5.	Elektroniczne postępowanie upominawcze jako postępowanie w sprawie roszczeń bezspornych	759
2.6.	Elektroniczne postępowanie upominawcze a konstrukcja wyroku zaocznego i uznanie powództwa	761
2.7.	Fakultatywność elektronicznego postępowania upominawczego	762
2.8.	Model elektronicznego postępowania upominawczego a prawo do sądu i rzetelnego procesu – fikcja wymiaru sprawiedliwości?	763
3.	Stosunek elektronicznego postępowania upominawczego do innych postępowań odrębnych	768
3.1.	Uwagi ogólne	768
3.2.	Elektroniczne postępowanie upominawcze a „zwykłe” postępowanie upominawcze – możliwość sukcesywnego prowadzenia obu postępowań ...	769
3.3.	Elektroniczne postępowanie upominawcze a postępowanie nakazowe	771

3.4. Elektroniczne postępowanie upominawcze a europejskie postępowania transgraniczne	772
3.5. Elektroniczne postępowanie upominawcze a postępowanie uproszczone	772
3.6. Elektroniczne postępowanie upominawcze a postępowanie odrębne w sprawach z zakresu prawa pracy	773
3.7. Elektroniczne postępowanie upominawcze a postępowanie w sprawach gospodarczych	773
3.8. Elektroniczne postępowanie upominawcze a postępowanie w sprawach własności intelektualnej	776
4. Organy elektronicznego postępowania upominawczego	778
4.1. Właściwość sądu w elektronicznym postępowaniu upominawczym	778
4.2. Referendarz sądowy w elektronicznym postępowaniu upominawczym	782
5. Zakres elektronicznego postępowania upominawczego	786
5.1. Zakres przedmiotowy	786
5.1.1. Uwagi ogólne	786
5.1.2. Niedopuszczalność dochodzenia roszczeń, które stały się wymagalne w okresie dłuższym niż 3 lata przed dniem wniesienia pozwu	789
5.1.3. Wyłączność dochodzenia świadczeń pieniężnych	793
5.1.4. Elektroniczne postępowanie upominawcze a sprawy przekazane do właściwości rzeczowej sądu okręgowego bez względu na wartość przedmiotu sporu	795
5.1.5. Dopuszczalność przedmiotowych kumulacji roszczeń w elektronicznym postępowaniu upominawczym oraz przedmiotowych zmian powództwa	797
5.2. Zakres podmiotowy	797
5.2.1. Uwagi ogólne	797
5.2.2. Współuczestnictwo w sporze i podmiotowe przekształcenia powództwa	798
5.2.3. Niedopuszczalność elektronicznego postępowania upominawczego w razie braku możliwości doręczenia pozwanemu nakazu zapłaty w kraju	799
5.2.4. Podmiotowe ograniczenia w dostępie do elektronicznego postępowania upominawczego o charakterze czysto faktycznym	799
5.2.5. Elektroniczne postępowanie upominawcze a interwencja uboczna ...	802
6. Forma czynności procesowych stron i sądu, akta sprawy oraz doręczenia w elektronicznym postępowaniu upominawczym	803
6.1. Uwagi ogólne	803
6.2. Sposób wnoszenia pism procesowych przez strony	804
6.2.1. Sposób wnoszenia pism procesowych przez powoda	804
6.2.2. Sposób wnoszenia pism procesowych przez pozwanego	804
6.2.3. Podpis elektroniczny	805
6.2.4. Wykazanie umocowania oraz załączniki do pism procesowych w elektronicznym postępowaniu upominawczym	806
6.2.5. Utrwalanie czynności organów procesowych w elektronicznym postępowaniu upominawczym	807
6.3. Akta sprawy w elektronicznym postępowaniu upominawczym	808

6.3.1.	Prowadzenie akt sprawy w elektronicznym postępowaniu upominawczym	808
6.3.2.	Udostępnianie akt sprawy	809
6.4.	Doręczenia w elektronicznym postępowaniu upominawczym	810
7.	Przebieg elektronicznego postępowania upominawczego	811
7.1.	Pozew w elektronicznym postępowaniu upominawczym	811
7.1.1.	Uwagi ogólne	811
7.1.2.	Wskazanie dowodów na poparcie twierdzeń pozwu	811
7.1.3.	Podanie numeru PESEL, NIP lub KRS dla pozwanego	813
7.1.4.	Oznaczenie daty wymagalności roszczenia	814
7.1.5.	Podpis	814
7.1.6.	Dokumenty wykazujące umocowanie	815
7.1.7.	Odpisy i załączniki	815
7.1.8.	Opłata od pozwu	815
7.1.9.	Skutki niezachowania wymagań formalnych pozwu	817
7.1.10.	Skazanie na grzywnę za podanie w pozwie nieprawidłowych informacji	819
7.1.11.	Umorzenie elektronicznego postępowania upominawczego na wniosek powoda zawarty w pozwie (stan prawny 1.03.2017–7.02.2020)	820
7.1.12.	Umorzenie elektronicznego postępowania upominawczego wskutek cofnięcia pozwu	823
7.2.	Rozpoznanie sprawy w elektronicznym postępowaniu upominawczym	825
7.2.1.	Przesłanki wydania nakazu zapłaty w elektronicznym postępowaniu upominawczym	825
7.2.2.	Skutki braku podstaw do wydania nakazu zapłaty w elektronicznym postępowaniu upominawczym	826
7.2.2.1.	Skutki braku podstaw do wydania nakazu zapłaty w elektronicznym postępowaniu upominawczym w stanie prawnym obowiązującym do 7.02.2020 r.	826
7.2.2.2.	Skutki braku podstaw do wydania nakazu zapłaty w EPU po zmianach wprowadzonych na mocy nowelizacji z 4.07.2019 r.	828
7.2.3.	Wydanie i doręczenie pozwanemu nakazu zapłaty w elektronicznym postępowaniu upominawczym	829
7.3.	Zaskarżenie nakazu zapłaty w elektronicznym postępowaniu upominawczym	833
7.3.1.	Charakter prawny sprzeciwu od nakazu zapłaty w elektronicznym postępowaniu upominawczym	833
7.3.2.	Sposób wniesienia sprzeciwu	833
7.3.3.	Termin do wniesienia sprzeciwu	834
7.3.4.	Wymagania formalne oraz treść sprzeciwu	835
7.3.4.1.	Uwagi ogólne	835
7.3.4.2.	Wymagania co do treści sprzeciwu w stanie prawnym obowiązującym do 7.02.2020 r.	836
7.3.4.3.	Wymagania co do treści sprzeciwu od 7.02.2020 r.	838
7.3.5.	Skutki wniesienia sprzeciwu	839
7.3.5.1.	Uwagi ogólne	839

7.3.5.2. Skutek bezpośredni	840
7.3.5.3. Skutek pośredni	844
7.4. Umorzenie elektronicznego postępowania upominawczego w stanie prawnym obowiązującym od 7.02.2020 r.	849
7.4.1. Postanowienie o umorzeniu postępowania – uwagi ogólne	849
7.4.2. Koszty elektronicznego postępowania upominawczego	850
7.4.3. Umorzenie elektronicznego postępowania upominawczego a skutki powództwa wytoczonego w tym postępowaniu	855
8. Podsumowanie	859
ROZDZIAŁ 5. Postępowanie uproszczone	863
1. Charakter i cele postępowania uproszczonego	872
2. Tło historyczne i prawnoporównawcze (zarys)	875
3. Zakres zastosowania postępowania uproszczonego	880
3.1. Zakres podmiotowy	880
3.2. Zakres przedmiotowy	881
3.2.1. Uwagi wstępne	881
3.2.2. Stan prawny obowiązujący do 7.11.2019 r.	884
3.2.3. Stan prawny obowiązujący od 7.11.2019 r.	892
4. Możliwość wyłączenia stosowania przepisów o postępowaniu uproszczonym	901
4.1. Uwagi wstępne	901
4.2. Stan prawny obowiązujący do 7.11.2019 r.	905
4.3. Stan prawny obowiązujący od 7.11.2019 r.	906
5. Stosunek postępowania uproszczonego do innych postępowań odrębnych	911
5.1. Uwagi ogólne	911
5.2. Postępowanie uproszczone a postępowanie nakazowe	913
5.3. Postępowanie uproszczone a postępowanie upominawcze	914
5.4. Postępowanie uproszczone a elektroniczne postępowanie upominawcze	916
5.5. Postępowanie uproszczone a europejskie postępowania transgraniczne	917
5.5.1. Wprowadzenie	917
5.5.2. Postępowanie uproszczone a europejskie postępowanie nakazowe ...	917
5.5.3. Postępowanie uproszczone a europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń	918
5.6. Postępowanie uproszczone a postępowanie w sprawach gospodarczych	919
5.7. Postępowanie uproszczone a postępowanie w sprawach z zakresu prawa pracy	921
5.8. Postępowanie uproszczone a postępowanie w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych	924
5.9. Postępowanie uproszczone a postępowanie w sprawach o naruszenie posiadania	926
5.10. Postępowanie uproszczone a postępowanie w sprawach własności intelektualnej	927
5.11. Postępowanie uproszczone a tzw. postępowania regulacyjne	927
6. Odrębności postępowania uproszczonego od postępowania zwykłego w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji	928
6.1. Urzędowe formularze	928

6.1.1.	Obowiązek posługiwania się przez strony urzędowymi formularzami w stanie prawnym obowiązującym do 7.11.2019 r.	928
6.1.2.	Zniesienie obowiązku posługiwania się przez strony urzędowymi formularzami na mocy nowelizacji z 4.07.2019 r.	931
6.2.	Opłata od pozwu	933
6.3.	Kaucja aktyryczna w postępowaniu uproszczonym	935
6.4.	Organizacja postępowania, w tym posiedzenia przygotowawcze w postępowaniu uproszczonym oraz koncentracja materiału procesowego ...	936
6.5.	Ograniczenie dopuszczalności kumulacji i rozdrabniania roszczeń	946
6.5.1.	Kumulacja roszczeń w postępowaniu uproszczonym	946
6.5.2.	Rozdrabnianie roszczeń w postępowaniu uproszczonym	953
6.6.	Zakaz przedmiotowych i podmiotowych przekształceń procesu	955
6.6.1.	Uwagi ogólne	955
6.6.2.	Postępowanie uproszczone a przedmiotowe zmiany powództwa	956
6.6.3.	Postępowanie uproszczone a podmiotowe zmiany powództwa	959
6.7.	Ograniczenia dopuszczalności w zakresie środków obrony pozwanego	961
6.7.1.	Uwagi ogólne	961
6.7.2.	Postępowanie uproszczone a powództwo wzajemne	961
6.7.3.	Postępowanie uproszczone a zarzut potrącenia	964
6.7.4.	Odstąpienie od stosowania przepisów o postępowaniu uproszczonym a zakaz powództwa wzajemnego i zarzutu potrącenia	970
6.8.	Szczegółne ograniczenia i ułatwienia dowodowe	973
6.8.1.	Uwagi ogólne	973
6.8.2.	Dowód z opinii biegłego i <i>ius moderandi</i> w stanie prawnym obowiązującym do 7.11.2019 r.	974
6.8.3.	Dowód z opinii biegłego i <i>ius moderandi</i> w stanie prawnym obowiązującym od 7.11.2019 r.	980
6.8.4.	Niepołączalność ról procesowych świadka i biegłego do 7.11.2019 r.	993
6.8.5.	Dopuszczalność kumulacji ról procesowych świadka i biegłego w postępowaniu uproszczonym od 7.11.2019 r. („świadek-ekspert”)	997
6.9.	Zgłoszenie wniosku o uzasadnienie wyroku ustnie do protokołu	1000
6.10.	Zrzeczenie się prawa do doręczenia uzasadnienia wyroku	1002
6.11.	Zrzeczenie się prawa do apelacji	1003
6.12.	Uzasadnienie wyroku sądu pierwszej instancji w sprawach „bagatelnych” ...	1010
7.	Odrębności postępowania uproszczonego od postępowania zwykłego w postępowaniu przed sądem drugiej instancji	1014
7.1.	Uwagi wstępne	1014
7.2.	Model apelacji oraz zakres postępowania dowodowego przed sądem drugiej instancji w postępowaniu uproszczonym	1015
7.2.1.	Stan prawny obowiązujący do 7.11.2019 r.	1015
7.2.2.	Stan prawny obowiązujący od 7.11.2019 r.	1021
7.3.	Zarzuty w apelacji uproszczonej i inne podstawy apelacji	1024
7.3.1.	Cel i geneza regulacji	1024
7.3.2.	Zarzuty apelacyjne w apelacji uproszczonej <i>de lege lata</i>	1026
7.4.	Opłata od apelacji w postępowaniu uproszczonym	1031

7.5. Skład sądu w uproszczonym postępowaniu apelacyjnym	1032
7.6. Dopuszczalność rozpoznania apelacji uproszczonej na posiedzeniu niejawnym	1035
7.7. Oddalenie apelacji	1039
7.8. Uzasadnienie wyroku sądu drugiej instancji w postępowaniu uproszczonym	1041
8. Odrębności w zakresie zaskarżania orzeczeń sądu drugiej instancji w postępowaniu uproszczonym	1047
8.1. Skarga kasacyjna	1047
8.2. Zażalenie do Sądu Najwyższego na kasatoryjny wyrok sądu drugiej instancji	1048
9. Podsumowanie	1050
Skorowidz	1053
O Autorach	1063

WYKAZ SKRÓTÓW

AKTY NORMATYWNE

ABGB	– Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch z 1.06.1811 r. (austriacki kodeks cywilny)
AVAG	– Gesetz zur Ausführung zwischenstaatlicher Verträge und zur Durchführung von Abkommen der Europäischen Union auf dem Gebiet der Anerkennung und Vollstreckung in Zivil- und Handelssachen z 19.02.2001 r. ze zm., BGBl. I S. 2146 (niemiecka ustawa o wykonywaniu umów międzynarodowych oraz aktów prawnych Unii Europejskiej w zakresie uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych)
BGB	– Bürgerliches Gesetzbuch z 18.08.1896 r., RGBl. s. 195 (niemiecki kodeks cywilny)
CC	– Code Civil du 21.03.1804 (francuski kodeks cywilny)
CPC	– Décret n° 75-1123 du 5.12.1975 – Code de procédure civile (francuski kodeks postępowania cywilnego)
CPR	– Civil Procedure Rules z 10.12.1998 r., S. I. 1998, Nr 3132 (angielskie Reguły Postępowania Cywilnego)
d.k.p.c.	– rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 29.11.1930 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 1950 r. Nr 43, poz. 394 ze zm.) – nie obowiązuje
dyrektywa 2004/48/WE	– dyrektywa 2004/48/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 29.04.2004 r. w sprawie egzekwowania praw własności intelektualnej (Dz.Urz. UE L 157, s. 45)
EKPC	– Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie 4.11.1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.)
FamFG	– Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit z 17.12.2008 r., BGBl. I S. 2586, 2587 (niemiecka ustawa o postępowaniu w sprawach rodzinnych i sprawach rozpoznawanych w postępowaniu nieprocesowym)
GVG	– Gerichtsverfassungsgesetz in der Fassung der Bekanntmachung z 9.05.1975 r., BGBl. I S. 1077 (niemiecka ustawa o ustroju sądownictwa)

JN	– Gesetz über die Ausübung der Gerichtsbarkeit und die Zuständigkeit der ordentlichen Gerichte in bürgerlichen Rechtssachen z 1.08.1895 r., RGBl. z 1895 r. nr 111 (austriacka ustawa o sprawowaniu sądownictwa i właściwości sądów powszechnych w sprawach cywilnych)
k.c.	– ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2022 r. poz. 1360 ze zm.)
k.k.	– ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2022 r. poz. 1138 ze zm.)
Konstytucja RP	– Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.)
k.p.	– ustawa z 26.06.1974 r. – Kodeks pracy (Dz.U. z 2022 r. poz. 1510 ze zm.)
k.p.a.	– ustawa z 14.06.1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (Dz.U. z 2022 r. poz. 2000)
k.p.c.	– ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2021 r. poz. 1805 ze zm.)
k.p.k.	– ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2022 r. poz. 1375)
KPP	– Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana Dz.Urz. UE C 202 z 2016 r., s. 389)
k.r.o.	– ustawa z 25.02.1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 2020 r. poz. 1359 ze zm.)
k.s.h.	– ustawa z 15.09.2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz.U. z 2022 r. poz. 1467 ze zm.)
k.z.	– rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 27.10.1933 r. – Kodeks zobowiązań (Dz.U. Nr 82, poz. 598 ze zm.) – nie obowiązuje
MERPC	– ELI/UNIDROIT Model European Rules of Civil Procedure, https://www.unidroit.org/instruments/civil-procedure/eli-unidroit-rules
MPPOiP	– Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku 19.12.1966 r. (Dz.U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167)
nowelizacja z 1.03.1996 r.	– ustawa z 1.03.1996 r. o zmianie Kodeksu postępowania cywilnego, rozporządzeń Prezydenta Rzeczypospolitej – Prawo upadłościowe i Prawo o postępowaniu układowym, Kodeksu postępowania administracyjnego, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 43, poz. 189 ze zm.)
nowelizacja z 21.05.1999 r.	– ustawa z 21.05.1999 r. o zmianie ustaw Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Kodeks cywilny, Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 52, poz. 532)
nowelizacja z 24.05.2000 r.	– ustawa z 24.05.2000 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz ustawy o komornikach sądowych i egzekucji (Dz.U. Nr 48, poz. 554 ze zm.)

nowelizacja z 17.06.2004 r.	– ustawa z 17.06.2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 162, poz. 1691)
nowelizacja z 2.07.2004 r.	– ustawa z 2.07.2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 172, poz. 1804)
nowelizacja z 28.07.2005 r.	– ustawa z 28.07.2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 172, poz. 1438)
nowelizacja z 6.11.2008 r.	– ustawa z 6.11.2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 220, poz. 1431)
nowelizacja z 5.12.2008 r.	– ustawa z 5.12.2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 234, poz. 1571)
nowelizacja z 17.12.2009 r.	– ustawa z 17.12.2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2010 r. Nr 7, poz. 45)
nowelizacja z 16.09.2011 r.	– ustawa z 16.09.2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 233, poz. 1381)
nowelizacja z 10.07.2015 r.	– ustawa z 10.07.2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1311 ze zm.)
nowelizacja z 16.05.2019 r.	– ustawa z 16.05.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. poz. 1146)
nowelizacja z 4.07.2019 r.	– ustawa z 4.07.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1469 ze zm.)
nowelizacja z 13.02.2020 r.	– ustawa z 13.02.2020 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 288)
nowelizacja z 11.08.2021 r.	– ustawa z 11.08.2021 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1655)
öZPO	– Gesetz vom 1.08.1895, über das gerichtliche Verfahren in bürgerlichen Rechtsstreitigkeiten (Civilprozessordnung), StF: RGBl. nr 113/1895 (austriacki kodeks postępowania cywilnego)
p.g.g.	– ustawa z 9.06.2011 r. – Prawo geologiczne i górnicze (Dz.U. z 2022 r. poz. 1072 ze zm.)
p.o.ś.	– ustawa z 27.04.2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz.U. z 2021 r. poz. 1973 ze zm.)
p.p.s.a.	– ustawa z 30.08.2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (Dz.U. z 2022 r. poz. 329 ze zm.)
pr. adw.	– ustawa z 26.05.1982 r. – Prawo o advokaturze (Dz.U. z 2022 r. poz. 1184 ze zm.)
pr. aut.	– ustawa z 4.02.1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz.U. z 2021 r. poz. 1062 ze zm.)

Wykaz skrótów

pr. bank.	– ustawa z 29.08.1997 r. – Prawo bankowe (Dz.U. z 2022 r. poz. 2324 ze zm.)
pr. bud.	– ustawa z 7.07.1994 r. – Prawo budowlane (Dz.U. z 2021 r. poz. 2351 ze zm.)
pr. czek.	– ustawa z 28.04.1936 r. – Prawo czekowe (Dz.U. z 2016 r. poz. 462)
pr. not.	– ustawa z 14.02.1991 r. – Prawo o notariacie (Dz.U. z 2022 r. poz. 1799)
pr. prok.	– ustawa z 28.01.2016 r. – Prawo o prokuraturze (Dz.U. z 2022 r. poz. 1247 ze zm.)
pr. przeds.	– ustawa z 6.03.2018 r. – Prawo przedsiębiorców (Dz.U. z 2021 r. poz. 162 ze zm.)
pr. restr.	– ustawa z 15.05.2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne (Dz.U. z 2022 r. poz. 2309)
pr. spółdz.	– ustawa z 16.09.1982 r. – Prawo spółdzielcze (Dz.U. z 2021 r. poz. 648 ze zm.)
pr. up.	– ustawa z 28.02.2003 r. – Prawo upadłościowe (Dz.U. z 2022 r. poz. 1520 ze zm.)
pr. weksl.	– ustawa z 28.04.1936 r. – Prawo weksłowe (Dz.U. z 2022 r. poz. 282)
pr. wod.	– ustawa z 20.07.2017 r. – Prawo wodne (Dz.U. z 2021 r. poz. 2233 ze zm.)
p.u.s.p.	– ustawa z 27.07.2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 2020 r. poz. 2072 ze zm.) – nie obowiązuje
p.u.s.p. z 1928 r.	– rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 6.02.1928 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. Nr 12, poz. 93 ze zm.)
p.w.k.p.c.	– ustawa z 17.11.1964 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. Nr 43, poz. 297)
p.w.p.	– ustawa z 30.06.2000 r. – Prawo własności przemysłowej (Dz.U. z 2021 r. poz. 324 ze zm.)
reg. prok.	– rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 7.04.2016 r. – Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury (Dz.U. z 2017 r. poz. 1206 ze zm.)
reg. sąd.	– rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 18.06.2019 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz.U. z 2021 r. poz. 2046 ze zm.)
rozporządzenie nr 2201/2003	– rozporządzenie Rady (WE) nr 2201/2003 z 27.11.2003 r. dotyczące jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej, uchylające rozporządzenie (WE) nr 1347/2000 (Dz.Urz. UE L 338, s. 1, ze zm.)
rozporządzenie nr 1896/2006	– rozporządzenie (WE) nr 1896/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z 12.12.2006 r. ustanawiające postępowanie w sprawie europejskiego nakazu zapłaty (Dz.Urz. UE L 399, s. 1, ze zm.)

rozporządzenie nr 861/2007	– rozporządzenie (WE) nr 861/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z 11.07.2007 r. ustanawiające europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń (Dz.Urz. UE L 199, s. 1, ze zm.)
rozporządzenie nr 1215/2012	– rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012 z 12.12.2012 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.Urz. UE L 351, s. 1, ze zm.)
rozporządzenie 2019/1111	– rozporządzenie Rady (UE) 2019/1111 z 25.06.2019 r. w sprawie jurysdykcji, uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich i w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej oraz w sprawie uprowadzenia dziecka za granicę (Dz.Urz. UE L 178, s. 1)
SZPO	– Schweizerische Zivilprozessordnung (Zivilprozessordnung, ZPO) z 19.12.2008 r., AS 2010 1739 (szwajcarski kodeks postępowania cywilnego)
u.d.r.p.g.	– ustawa z 17.12.2009 r. o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym (Dz.U. z 2020 r. poz. 446)
u.e.r.	– ustawa z 17.12.1998 r. o emeryturach i rentach z funduszu ubezpieczeń społecznych (Dz.U. z 2022 r. poz. 504)
u.g.n.	– ustawa z 21.08.1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz.U. z 2021 r. poz. 1899 ze zm.)
u.k.k.	– ustawa z 28.02.2018 r. o kosztach komorniczych (Dz.U. z 2021 r. poz. 210 ze zm.)
u.k.s.	– ustawa z 22.03.2018 r. o komornikach sądowych (Dz.U. z 2022 r. poz. 2224)
u.k.s.c.	– ustawa z 28.07.2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. z 2022 r. poz. 1125 ze zm.)
u.k.w.h.	– ustawa z 6.07.1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (Dz.U. z 2022 r. poz. 1728 ze zm.)
u.o.k.k.	– ustawa z 16.02.2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (Dz.U. z 2021 r. poz. 275)
u.o.p.l.	– ustawa z 21.06.2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego (Dz.U. z 2022 r. poz. 172 ze zm.)
u.p.d.o.f.	– ustawa z 26.07.1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz.U. z 2021 r. poz. 1128 ze zm.)
u.p.e.a.	– ustawa z 17.06.1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (Dz.U. z 2022 r. poz. 479 ze zm.)
u.p.n.o.	– ustawa z 8.03.2013 r. o przeciwdziałaniu nadmiernym opóźnieniom w transakcjach handlowych (Dz.U. z 2022 r. poz. 893)
u.p.t.u.	– ustawa z 11.03.2004 r. o podatku od towarów i usług (Dz.U. z 2022 r. poz. 931 ze zm.)

Wykaz skrótów

u.r.	– ustawa z 29.09.1994 r. o rachunkowości (Dz.U. z 2021 r. poz. 217 ze zm.)
u.r.p.	– ustawa z 6.07.1982 r. o radcach prawnych (Dz.U. z 2022 r. poz. 1166)
ustawa o KRS	– ustawa z 20.08.1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (Dz.U. z 2022 r. poz. 1683 ze zm.)
ustawa o PGRP	– ustawa z 15.12.2016 r. o Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2022 r. poz. 2100)
ustawa o <i>private enforcement</i>	– ustawa z 21.04.2017 r. o roszczeniach o naprawienie szkody wyrządzonej przez naruszenie prawa konkurencji (Dz.U. poz. 1132)
ustawa o SN	– ustawa z 8.12.2017 r. o Sądzie Najwyższym (Dz.U. z 2021 r. poz. 1904 ze zm.)
u.s.u.s.	– ustawa z 13.10.1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. z 2022 r. poz. 1009 ze zm.)
uzasadnienie projektu nowelizacji z 13.02.2020 r.	– uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, IX kadencja, druk sejm. nr 45
u.z.n.k.	– ustawa z 16.04.1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (Dz.U. z 2022 r. poz. 1233)
zarz. org. sąd.	– zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z 19.06.2019 r. w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów sądowych oraz innych działów administracji sądowej (Dz.Urz. MS poz. 138 ze zm.)
ZGB	– Schweizerisches Zivilgesetzbuch z 10.12.1907 r., AS 24, 233 (szwajcarski kodeks cywilny)
ZPO	– Zivilprozessordnung (niemiecki kodeks postępowania cywilnego z 30.01.1877 r. ze zm.)
ZTP	– rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z 20.06.2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (Dz.U. z 2016 r. poz. 283)

CZASOPISMA, ORGANY ORZĘKAJĄCE, PUBLIKATORY, INNE

ADR	– ADR. Arbitraż i Mediacja
Annales UMCS	– Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska
AUW PPiA	– Acta Universitatis Wratislaviensis. Przegląd Prawa i Administracji
Biul. SAKa	– Biuletyn Sądu Apelacyjnego w Katowicach
Biul. SN	– Biuletyn Sądu Najwyższego
DP	– Doradztwo Podatkowe. Biuletyn Instytutu Studiów Podatkowych
DPP	– Demokratyczny Przegląd Prawniczy
Dz.Pr.	– Dziennik Praw

Dz.Urz. Dep. Spr.	– Dziennik Urzędowy Departamentu Sprawiedliwości Tymczasowej Rady T.R.S.
Dz.Urz. MS	– Dziennik Urzędowy Ministra Sprawiedliwości
EP	– Edukacja Prawnicza
EPS	– Europejski Przegląd Sądowy
ETPC	– Europejski Trybunał Praw Człowieka
GSP	– Gdańskie Studia Prawnicze
KPP	– Kwartalnik Prawa Prywatnego
KPPubl.	– Kwartalnik Prawa Publicznego
KRS	– Krajowa Rada Sądownictwa
M. Praw.	– Monitor Prawniczy
MPB	– Monitor Prawa Bankowego
MPH	– Monitor Prawa Handlowego
M.P.Pr.	– Monitor Prawa Pracy
NP	– Nowe Prawo
NPC	– Nowy Proces Cywilny
OG	– Orzecznictwo Gospodarcze
ONSA	– Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego
OSA	– Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
OSAŁ	– Orzecznictwo Sądu Apelacyjnego w Łodzi
OSN	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego
OSNAPiUS	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
OSNC	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna
OSNCK	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna i Izba Karna
OSNCP	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
OSNC-ZD	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna. Zbiór Dodatkowy
OSNP	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych
OSP	– Orzecznictwo Sądów Polskich
OSPika	– Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
OTK-A	– Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego; zbiór urzędowy, Seria A

PES	– Problemy Egzekucji Sądowej
PiP	– Państwo i Prawo
PiŻ	– Prawo i Życie
PME	– Prawo Mediów Elektronicznych
PN	– Przegląd Notarialny
POP	– Przegląd Orzecznictwa Podatkowego
PPC	– Polski Proces Cywilny
PPE	– Przegląd Prawa Egzekucyjnego
PPH	– Przegląd Prawa Handlowego
PPiA	– Przegląd Prawa i Administracji
Pr. Bank.	– Prawo Bankowe
Pr. Gosp.	– Prawo Gospodarcze
Pr. Spółek	– Prawo Spółek
Prob. Praw.	– Problemy Praworządności
Prok. i Pr.	– Prokuratura i Prawo
Prok. i Pr.-wkł.	– Prokuratura i Prawo – wkładka
PS	– Przegląd Sądowy
PUG	– Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego
PwD	– Prawo w Działaniu
R. Pr.	– Radca Prawny
RiP	– Rodzina i Prawo
RPEiS	– Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
SC	– Studia Cywilistyczne
SI	– Studia Iuridica
SIL	– Studia Iuridica Lublinensia
SPP	– Studia Prawa Prywatnego
SPPiPS	– Studia z Zakresu Prawa Pracy i Polityki Społecznej
St. Praw.	– Studia Prawnicze
TPP	– Transformacje Prawa Prywatnego
USTiP	– Ubezpieczenia Społeczne. Teoria i Praktyka
WiRO	– Wirtschaft und Recht in Osteuropa
Zb. Orz. SN	– Zbiór Orzeczeń Sądu Najwyższego
ZNIBPS	– Zeszyty Naukowe Instytutu Badania Prawa Sądowego

Wykaz skrótów

- ZNUJ – Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego
- ZNUJ PWiOWI – Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z Wynalazczości i Ochrony Własności Intelektualnej

WYKAZ PODSTAWOWEJ LITERATURY PODAWANEJ WYŁĄCZNIE W ZAPISIE SKRÓCONYM

SYSTEMY

<i>System</i> , t. 2, cz. 2,
red. T. Wiśniewski	– <i>System Prawa Procesowego Cywilnego</i> , t. 2, cz. 2, <i>Postępowanie przed sądem pierwszej instancji</i> , red. T. Wiśniewski, Warszawa 2016
<i>System</i> , t. 2, red. Z. Resich	– <i>System Prawa Procesowego Cywilnego</i> , t. 2, <i>Postępowanie rozpoznawcze przed sądami pierwszej instancji</i> , red. Z. Resich, Ossolineum 1987
<i>System</i> , t. 3, red. W. Siedlecki	– <i>System prawa procesowego cywilnego</i> , t. 3, <i>Zaskarżanie orzeczeń sądowych</i> , red. nac. W. Berutowicz, red. W. Siedlecki, Ossolineum 1986
<i>System</i> , t. 3, cz. 1,
red. J. Gudowski, 2013	– <i>System Prawa Procesowego Cywilnego</i> , red. nac. T. Ereciński, t. 3, cz. 1, <i>Środki zaskarżenia</i> , red. J. Gudowski, Warszawa 2013
<i>System</i> , t. 3, cz. 2,
red. J. Gudowski, 2013	– <i>System Prawa Procesowego Cywilnego</i> , red. nac. T. Ereciński, t. 3, cz. 2, <i>Środki zaskarżenia</i> , red. J. Gudowski, Warszawa 2013
<i>System</i> , t. 4, cz. 1, vol. 2,
red. K. Lubiński	– <i>System Prawa Procesowego Cywilnego</i> , red. nac. T. Ereciński, t. 4, cz. 1, <i>Postępowanie nieprocesowe</i> , vol. 2, red. K. Lubiński, Warszawa 2021
<i>System</i> , t. 5, red. A. Jakubecki, 2016	– <i>System Prawa Procesowego Cywilnego</i> , red. nac. T. Ereciński, t. 5, <i>Postępowanie zabezpieczające</i> , red. A. Jakubecki, Warszawa 2016
<i>System PA</i> , t. 8A, 2018	– <i>System Prawa Administracyjnego</i> , t. 8A, <i>Publiczne prawo gospodarcze</i> , red. R. Hauser, Z. Niewiadomski, A. Wróbel, Warszawa 2018
<i>System PAP</i> , t. 1, 2017	– <i>System Prawa Administracyjnego Procesowego</i> , t. 1, <i>Zagadnienia ogólne</i> , red. G. Łaszczycza, Warszawa 2017
<i>System PC</i> , t. 2,
red. J. Ignatowicz, 1977	– <i>System Prawa Cywilnego</i> , t. 2, <i>Prawo własności i inne prawa rzeczowe</i> , red. J. Ignatowicz, Ossolineum 1977

Wykaz podstawowej literatury podawanej wyłącznie w zapisie skróconym

- System PC*, t. 2,
red. Ł. Błaszczak, 2021
- System PC*, t. 6,
red. A. Machnikowska, 2022
- System PH*, t. 4, red. M. Stec
- System PH*, t. 6, red. A. Hrycaj,
A. Jakubecki, A. Witosz, 2016
- System PH*, t. 7,
red. T. Wiśniewski, 2007
- System PH*, t. 7,
red. T. Wiśniewski, 2013
- System PP*, t. 2,
red. Z. Radwański,
A. Olejniczak, 2019
- System PP*, t. 4,
red. E. Gniewek, 2021
- System PP*, t. 9,
red. W.J. Katner, 2012
- System PP*, t. 11,
red. T. Smoczyński, 2009
- System PP*, t. 11,
red. T. Smoczyński, 2014
- System PP*, t. 14A,
red. R. Skubisz, 2012
- System PP*, t. 18,
red. A. Szumański, 2010
- System PP*, t. 20C,
red. M. Pazdan, 2015
- System prawa rodzinnego i opiekuńczego*, cz. 1,
red. J.S. Piątkowski
- *System Postępowania Cywilnego*, t. 2, *Dowody w postępowaniu cywilnym*, red. Ł. Błaszczak, Warszawa 2021
- *System Postępowania Cywilnego*, t. 6, *Postępowania odrębne*, red. A. Machnikowska, Warszawa 2022
- *System Prawa Handlowego*, t. 4, *Prawo instrumentów finansowych*, red. M. Stec, Warszawa 2016
- *System Prawa Handlowego*, t. 6, *Prawo restrukturyzacyjne i upadłościowe*, red. A. Hrycaj, A. Jakubecki, A. Witosz, Warszawa 2016
- *System Prawa Handlowego*, t. 7, *Postępowanie sądowe w sprawach cywilnych z udziałem przedsiębiorców*, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2013
- *System Prawa Handlowego*, t. 7, *Postępowanie sądowe w sprawach cywilnych z udziałem przedsiębiorców*, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2013
- *System Prawa Prywatnego*, t. 2, *Prawo cywilne – część ogólna*, red. Z. Radwański, A. Olejniczak, Warszawa 2019
- *System Prawa Prywatnego*, t. 4, *Prawo rzeczowe*, red. E. Gniewek, Warszawa 2021
- *System Prawa Prywatnego*, t. 9, *Prawo zobowiązań – umowy nienazwane*, red. W.J. Katner, Warszawa 2012
- *System Prawa Prywatnego*, t. 11, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, red. T. Smoczyński, Warszawa 2009
- *System Prawa Prywatnego*, t. 11, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, red. T. Smoczyński, Warszawa 2014
- *System Prawa Prywatnego*, t. 14A, *Prawo własności przemysłowej*, red. R. Skubisz, Warszawa 2012
- *System Prawa Prywatnego*, t. 18, *Prawo papierów wartościowych*, red. A. Szumański, Warszawa 2010
- *System Prawa Prywatnego*, t. 20C, *Prawo prywatne międzynarodowe*, red. M. Pazdan, Warszawa 2015
- *System prawa rodzinnego i opiekuńczego*, cz. 1, red. J.S. Piątkowski, Ossolineum 1985

KOMENTARZE DO KODEKSU POSTĘPOWANIA CYWILNEGO

- B. Draniewicz, Ł. Piebiak, – B. Draniewicz, Ł. Piebiak, *Postępowania odrębne. Komentarz*, Warszawa 2007

Wykaz podstawowej literatury podawanej wyłącznie w zapisie skróconym

- K. Flaga-Gieruszyńska, A. Zieliński, *Kodeks*, 2019 – K. Flaga-Gieruszyńska, A. Zieliński, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2019
- Kodeks*, t. 1, red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, 2013 – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 1, Artykuły 1–366, red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, Warszawa 2013
- Kodeks*, t. 2, red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, 2013 – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 1, Artykuły 367–505³⁷, red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, Warszawa 2013
- Kodeks*, t. 5, red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, 2013 – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 5, Artykuły 1096–1217, red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, Warszawa 2013
- Kodeks*, t. 1, red. T. Ereciński, 2002 – *Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego*, cz. 1, t. 1, *Postępowanie rozpoznawcze*, red. T. Ereciński, Warszawa 2002
- Kodeks*, t. 1, red. T. Ereciński, 2004 – *Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego*, cz. 1, t. 1, *Postępowanie rozpoznawcze*, red. T. Ereciński, Warszawa 2004
- Kodeks*, t. 1, red. T. Ereciński, 2009 – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 1, *Część pierwsza – postępowanie rozpoznawcze*, red. T. Ereciński, Warszawa 2009
- Kodeks*, t. 1, red. T. Ereciński, 2016 – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Postępowanie rozpoznawcze*, t. 1, red. T. Ereciński, Warszawa 2016
- Kodeks*, t. 2, red. T. Ereciński, 2007 – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2, *Część pierwsza. Postępowanie rozpoznawcze. Część druga. Postępowanie zabezpieczające*, red. T. Ereciński, Warszawa 2007
- Kodeks*, t. 2, red. T. Ereciński, 2009 – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2, *Część pierwsza. Postępowanie rozpoznawcze*, red. T. Ereciński, Warszawa 2009
- Kodeks*, t. 2, red. T. Ereciński, 2012 – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2, *Postępowanie rozpoznawcze*, red. T. Ereciński, Warszawa 2012
- Kodeks*, t. 2, red. T. Ereciński, 2016 – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2, *Postępowanie rozpoznawcze*, red. T. Ereciński, Warszawa 2016
- Kodeks*, t. 3, red. T. Ereciński, 2016 – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 3, *Postępowanie rozpoznawcze*, red. T. Ereciński, Warszawa 2016
- Kodeks*, t. 5, red. T. Ereciński, 2012 – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 5, *Międzynarodowe postępowanie cywilne. Sąd polubowny (arbitrażowy)*, red. T. Ereciński, Warszawa 2012
- Kodeks*, red. J. Gołaczyński, D. Szostek – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do ustawy z 4.7.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw*, red. J. Gołaczyński, D. Szostek, Warszawa 2019
- Kodeks*, t. 1, red. A. Góra-Błaszczkowska, 2016 – *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1, *Komentarz. Art. 1–729*, red. A. Góra-Błaszczkowska, Warszawa 2016
- Kodeks*, t. 2, red. A. Góra-Błaszczkowska, 2016 – *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 2, *Komentarz. Art. 730–1217*, red. A. Góra-Błaszczkowska, Warszawa 2016

Wykaz podstawowej literatury podawanej wyłącznie w zapisie skróconym

- Kodeks*, t. 1A, red. A. Góra-Błaszczkowska, 2020 – *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1A, *Komentarz. Art. 1–424¹²*, red. A. Góra-Błaszczkowska, Warszawa 2020
- Kodeks*, t. 1B, red. A. Góra-Błaszczkowska, 2020 – *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1B, *Komentarz. Art. 425–729*, red. A. Góra-Błaszczkowska, Warszawa 2020
- Kodeks*, red. A. Jakubecki, 2008 – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Jakubecki, Warszawa 2008
- Kodeks*, red. A. Jakubecki, 2011 – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Jakubecki, LEX 2011
- Kodeks*, red. A. Jakubecki, 2012 – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Jakubecki, Warszawa 2012
- Kodeks*, red. A. Jakubecki, 2015 – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Jakubecki, Warszawa 2015
- Kodeks*, red. A. Jakubecki, 2019 – *Kodeks postępowania cywilnego. wybranych przepisów nowelizacji 2019*, red. A. Jakubecki, LEX 2019
- Kodeks*, t. 1, red. A. Jakubecki, 2017 – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany*, t. 1, *Art. 1–729*, red. A. Jakubecki, LEX 2017
- Kodeks*, t. 1, red. A. Jakubecki, 2019 – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany*, t. 1, *Art. 1–729*, red. A. Jakubecki, LEX 2019
- Kodeks*, t. 2, red. J. Jankowski, 2019 – *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 2, *Komentarz. Art. 730–1217*, red. J. Jankowski, Warszawa 2019
- Kodeks*, t. 1, red. J. Jodłowski, K. Piasecki – *Kodeks postępowania cywilnego z komentarzem*, t. 1, red. J. Jodłowski, K. Piasecki, Warszawa 1989
- Kodeks*, t. 2, red. J. Jodłowski, K. Piasecki – *Kodeks postępowania cywilnego z komentarzem*, t. 2, red. J. Jodłowski, K. Piasecki, Warszawa 1989
- Kodeks*, t. 3, red. J. Jodłowski, K. Piasecki – *Kodeks postępowania cywilnego z komentarzem*, t. 3, red. J. Jodłowski, K. Piasecki, Warszawa 1989
- Kodeks*, t. 1, red. M. Manowska, 2015 – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 1, *Art. 1–505³⁸*, red. M. Manowska, Warszawa 2015
- Kodeks*, t. 1, red. M. Manowska, 2021 – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 1, *Art. 1–477¹⁶*, red. M. Manowska, Warszawa 2021
- Kodeks*, t. 2, red. M. Manowska, 2021 – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2, *Art. 478–1217*, red. M. Manowska, Warszawa 2021
- Kodeks*, t. 1, red. A. Marciniak, 2019 – *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1, *Komentarz. Art. 1–205*, red. A. Marciniak, Warszawa 2019
- Kodeks*, t. 2, red. A. Marciniak, 2019 – *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 2, *Komentarz. Art. 205¹–424¹²*, red. A. Marciniak, Warszawa 2019
- Kodeks*, t. 3, red. A. Marciniak, 2020 – *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 3, *Komentarz. Art. 425–729*, red. A. Marciniak, Warszawa 2020

Wykaz podstawowej literatury podawanej wyłącznie w zapisie skróconym

- Kodeks*, t. 4, red. A. Marciniak, – *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 4, *Komentarz. Art. 1096–1217*, 2017
red. A. Marciniak, Warszawa 2017
- Kodeks*, t. 5, red. A. Marciniak, – *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 5, *Komentarz. Art. 1096–1217*, 2020
red. A. Marciniak, Warszawa 2020
- Kodeks*, t. 1, red. A. Marciniak, – *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1, *Komentarz. Art. 1–366*, K. Piasecki, 2014
red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2014
- Kodeks*, t. 1, red. A. Marciniak, – *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1, *Komentarz. Art. 1–366*, K. Piasecki, 2016
red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2016
- Kodeks*, t. 2, red. A. Marciniak, – *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 2, *Komentarz. Art. 367–729*, K. Piasecki, 2016
red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2016
- Kodeks*, red. E. Marszałkowska – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. E. Marszałkowska-Krześ, 2016
kowska-Krześ, Legalis 2016
- Kodeks*, red. E. Marszałkowska – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. E. Marszałkowska-Krześ, 2017
kowska-Krześ, Legalis 2017
- Kodeks*, red. E. Marszałkowska – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. E. Marszałkowska-Krześ, 2018
kowska-Krześ, Legalis 2018
- Kodeks*, red. E. Marszałkowska – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. E. Marszałkowska-Krześ, 2019
kowska-Krześ, Legalis 2019
- Kodeks*, red. E. Marszałkowska – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. E. Marszałkowska-Krześ, 2020
kowska-Krześ, Legalis 2020
- Kodeks*, red. E. Marszałkowska – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. E. Marszałkowska-Krześ, 2021
kowska-Krześ, Legalis 2021
- Kodeks*, t. 1, red. K. Piasecki, – *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1, red. K. Piasecki, Warszawa 1999
- Kodeks*, t. 1, red. K. Piasecki, – *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1, *Komentarz do artykułów 1–505⁴*, red. K. Piasecki, Warszawa 2006
- Kodeks*, t. 1, red. K. Piasecki, – *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1, *Komentarz do artykułów 1–366*, red. K. Piasecki, Warszawa 2010
- Kodeks*, t. 2, red. K. Piasecki, – *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 2, red. K. Piasecki, Warszawa 1997
- Kodeks*, t. 2, red. K. Piasecki, – *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 2, red. K. Piasecki, Warszawa 2002
- Kodeks*, t. 4, red. K. Piasecki, – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 4, *Przepisy z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego, sąd polubowny (arbitrażowy), regulacje prawne Unii Europejskiej w sprawach transgranicznych*, red. K. Piasecki, Warszawa 2013
- Kodeks*, red. O.M. Piaskowska, – *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie procesowe. Komentarz aktualizowany*, red. O.M. Piaskowska, LEX 2020

Wykaz podstawowej literatury podawanej wyłącznie w zapisie skróconym

- Kodeks*, red. O.M. Piaskowska, 2021 – *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie procesowe. Komentarz aktualizowany*, red. O.M. Piaskowska, LEX 2021
- Kodeks*, t. 1, red. Z. Resich, W. Siedlecki, 1975 – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 1, red. Z. Resich, W. Siedlecki, Warszawa 1975
- Kodeks*, red. P. Rylski – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. P. Rylski, Legalis 2022
- Kodeks*, t. 1, red. T. Szanciło, 2019 – *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1, *Komentarz. Art. 1–505³⁹*, red. T. Szanciło, Warszawa 2019
- Kodeks*, t. 2, red. T. Szanciło, 2019 – *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 2, *Komentarz. Art. 506–1217*, red. T. Szanciło, Warszawa 2019
- Kodeks*, t. 1, red. T. Wiśniewski, 2021 – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 1, *Artykuły 1–366*, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2021
- Kodeks*, t. 2, red. T. Wiśniewski, 2021 – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2, *Artykuły 367–505³⁹*, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2021
- Kodeks*, red. A. Zieliński, 2016 – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Zieliński, Warszawa 2016
- Kodeks*, red. A. Zieliński, 2017 – *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Zieliński, Warszawa 2017
- Kodeks*, t. 1, red. T. Zembrzusi, 2020 – *Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian 2019*, t. 1, red. T. Zembrzusi, Warszawa 2020
- Kodeks*, t. 2, red. T. Zembrzusi, 2020 – *Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian 2019*, t. 2, red. T. Zembrzusi, Warszawa 2020
- Postępowanie*, red. K. Flaga-Gieruszyńska – *Postępowanie w sprawach gospodarczych. Komentarz do wybranych przepisów Kodeksu postępowania cywilnego*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, Warszawa 2021
- M. Uliasz, *Kodeks*, 2008 – M. Uliasz, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2008

PODRĘCZNIKI, MONOGRAFIE, INNE KOMENTARZE

- W. Broniewicz, *Postępowanie cywilne*, 1983 – W. Broniewicz, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 1983
- W. Broniewicz, *Postępowanie cywilne*, 2008 – W. Broniewicz, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2008
- W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie cywilne*, 2016 – W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2020

Wykaz podstawowej literatury podawanej wyłącznie w zapisie skróconym

- W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie cywilne*, 2020 – W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2020
- S. Cieślak, *Powiązania* – S. Cieślak, *Powiązania wewnątrzsystemowe w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2013
- S. Cieślak, *Formalizm* – S. Cieślak, *Formalizm postępowania cywilnego*, Warszawa 2008
- S. Dalka, *Ochrona* – S. Dalka, *Ochrona sądowa roszczeń majątkowych w postępowaniu nakazowym i upominawczym*, Gdańsk 1977
- R. Flejszar, *Przedsiębiorca* – R. Flejszar, *Przedsiębiorca w postępowaniu cywilnym rozpoznawczym*, Warszawa 2006
- K. Gromek, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy*, 2018 – K. Gromek, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2018
- K. Gromek, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy*, 2020 – K. Gromek, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2020
- R. Hausmann, *Internationales* – R. Hausmann, *Internationales und Europäisches Ehescheidungsrecht. Mit Scheidungsfolgenrecht*, München 2013
- Kodeks cywilny*, red. E. Gniewek, 2008 – *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, Warszawa 2008
- Kodeks cywilny*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, 2014 – *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2014
- Kodeks rodzinny i opiekuńczy*, red. K. Piasecki, 2011 – *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. Piasecki, Warszawa 2011
- Kodeks rodzinny i opiekuńczy*, red. K. Pietrzykowski, 2003 – *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2003
- Kodeks rodzinny i opiekuńczy*, red. K. Pietrzykowski, 2021 – *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2021
- M. Kostwiński, *Merytoryczne rozpoznanie* – M. Kostwiński, *Merytoryczne rozpoznanie sprawy w procesie cywilnym w ramach konstrukcji odwrócenia sporu*, Warszawa 2019
- Z. Krzemiński, *Postępowanie odrębne* – Z. Krzemiński, *Postępowanie odrębne w sprawach małżeńskich*, Warszawa 1973
- Z. Krzemiński, *Rozwód*, 2006 – Z. Krzemiński, *Rozwód. Praktyczny komentarz, orzecznictwo, piśmiennictwo, wzory pism*, Kraków 2006
- Z. Krzemiński, *Separacja*, 2006 – Z. Krzemiński, *Separacja. Praktyczny komentarz, orzecznictwo, piśmiennictwo, wzory pism*, Kraków 2006
- M. Manowska, *Postępowania odrębne* – M. Manowska, *Postępowania odrębne w procesie cywilnym*, Warszawa 2010
- M. Manowska, *Postępowania odrębne*, 2012 – M. Manowska, *Postępowania odrębne w procesie cywilnym*, Warszawa 2012

Wykaz podstawowej literatury podawanej wyłącznie w zapisie skróconym

M. Manowska, <i>Postępowanie uproszczone</i>	– M. Manowska, <i>Postępowanie uproszczone w procesie cywilnym</i> , Warszawa 2002
H. Pietrzkowski, <i>Metodyka</i> , 2014	– H. Pietrzkowski, <i>Metodyka pracy sędziego w sprawach cywilnych</i> , Warszawa 2014
H. Pietrzkowski, <i>Metodyka</i> , 2021	– H. Pietrzkowski, <i>Metodyka pracy sędziego w sprawach cywilnych</i> , Warszawa 2021
<i>Rozwód i separacja</i> , red. J. Ignaczewski, 2021	– <i>Rozwód i separacja. Komentarz</i> , red. J. Ignaczewski, Warszawa 2021
W. Siedlecki, <i>Zasady wyrokowania</i>	– W. Siedlecki, <i>Zasady wyrokowania w procesie cywilnym</i> , Warszawa 1957
T. Wiśniewski, <i>Przebieg procesu</i> , 2013	– T. Wiśniewski, <i>Przebieg procesu cywilnego</i> , Warszawa 2013
A. Zieliński, <i>Postępowanie odrębne</i>	– A. Zieliński, <i>Postępowanie odrębne w sprawach małżeńskich</i> , Warszawa 2010

KSIEGI

<i>Księga dedykowana Profesorowi S. Sołtysińskiemu</i>	– <i>Prawo prywatne czasu przemian. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Stanisławowi Sołtysińskiemu</i> , red. A. Nowicka, Poznań 2005
<i>Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi F. Zedlerowi</i>	– <i>Proces cywilny. Nauka – kodyfikacja – praktyka. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Feliksowi Zedlerowi</i> , red. P. Grzegorzczak, K. Knoppek, M. Walasik, Warszawa 2012
<i>Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi J. Jankowskiemu</i>	– <i>Ars in vita. Ars in iure. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Januszowi Jankowskiemu</i> , red. A. Barańska, S. Cieślak, Warszawa 2018
<i>Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi T. Wiśniewskiemu</i>	– <i>Ius est a iustitia appellatum. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Wiśniewskiemu</i> , red. M. Tomalak, Warszawa 2017
<i>Księga ku czci Profesora T. Erecińskiego</i> , t. 1 i 2	– <i>Aurea praxis aurea theoria. Księga pamiątkowa ku czci profesora Tadeusza Erecińskiego</i> , t. 1 i 2, red. J. Gudowski, K. Weitz, Warszawa 2011
<i>Księga ku czci Z. Resicha</i>	– <i>Studia z prawa postępowania cywilnego. Księga pamiątkowa ku czci Zbigniewa Resicha</i> , red. M. Jędrzejewska, T. Ereciński, Warszawa 1985
<i>Księga pamiątkowa profesora Kazimierza Korzana</i>	– <i>Wokół problematyki cywilnoprocesowej. Studium teoretyczno-prawne. Księga pamiątkowa dla uczczenia pracy naukowej profesora Kazimierza Korzana</i> , red. A. Nowak, Katowice 2001

WPROWADZENIE

Tom II część 4 *Systemu Prawa Procesowego Cywilnego* obejmuje postępowania odrębne w procesie cywilnym zaliczane do tzw. postępowań przyspieszonych. W części 3 tomu II przedstawione są zagadnienia ogólne dotyczące postępowań odrębnych oraz te procedury odrębne, które wprowadzono w celu zapewnienia szczególnej ochrony prawnej przy rozpoznawaniu niektórych kategorii spraw cywilnych. Objętość rozdziałów obejmujących procedury odrębne nie pozwoliła na ich zamieszczenie w jednym woluminie. Celowym zabiegiem Rady Programowej *Systemu* było natomiast wyłączenie z tomu II prezentacji dwóch europejskich postępowań w sporach transgranicznych, jakimi są: europejskie postępowanie nakazowe oraz europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń. Rozważania dotyczące tych procedur zostaną zamieszczone w tomie VII *Systemu*, poświęconym międzynarodowemu i europejskiemu prawu procesowemu, tak by zapewnić w nim kompleksowe przedstawienie regulacji prawa procesowego mającego swoje źródło w prawie UE.

Niejednolita struktura procesu cywilnego i wciąż wzrastająca liczba szczególnych rodzajów procesu w polskim systemie postępowania cywilnego, jak również wszechstronne i systemowe ich opracowanie przez poszczególnych Autorów sprawiły, że w niniejszej części tomu II zamieszczono procedury, których funkcją jest udzielanie ochrony prawnej interesowi indywidualnemu. Ochrona interesu zbiorowego i grupowego w sprawach cywilnych w szczególnych rodzajach procesu cywilnego została zaś wyłączona do części 5 tomu II.

W konsekwencji przyjętych założeń niniejszy tom II część 4 składa się z pięciu rozdziałów. Wszechstronność charakterystyki procedur odrębnych stanowiących postępowania przyspieszone w procesie cywilnym jest zapewniona dzięki poddaniu ich badaniu z punktu widzenia statyki, dynamiki oraz zachodzących relacji między różnymi rodzajami postępowań procesowych, które mogą posłużyć do rozpoznania tej samej sprawy cywilnej. Sposób ujmowania zagadnień procesowych cechuje swego rodzaju „ponadczasowość” – to oznacza, że oprócz obowiązującego stanu prawnego sygnalizowano w nich również kierunki projektowanych jego zmian, a także postulaty *de lege*

ferenda pod adresem ustawodawcy. Podobnie jak w wypadku pozostałych tomów *Systemu*, w toku prac nad tomem obejmującym procedury odrębne w procesie cywilnym przywiązywano szczególną wagę do utrzymania niezbędnej cezurę rozdzielaющей odrębne formy prawniczych opracowań naukowych, w tym zwłaszcza do odróżnienia systemowego ujęcia od wypowiedzi w formie komentarzowej, w wypadku której podstawowe znaczenie ma szczegółowa egzegeza obowiązujących przepisów prawnych. W przeciwieństwie do ostatnio wymienionej formy, w niniejszym tomie główny nacisk położono wobec tego na ocenę obowiązującej regulacji procedur odrębnych na różnych płaszczyznach. Oceny tej dokonywano pod kątem realizacji w tych procedurach niezbędnych założeń aksjologicznych, które znajdują swój wyraz w zasadach procesowych mających swoje normatywne umocowanie w Konstytucji RP i umowach międzynarodowych ratyfikowanych przez Polskę.

Tom II część 4 *Systemu* jest dziełem zbiorowym. W jego przygotowaniu uczestniczyło trzech Autorów, którzy prowadzą badania naukowe w Uniwersytecie Jagiellońskim i Uniwersytecie Łódzkim. Wyrażam podziękowania Autorom za przyjęcie zaproszenia do przygotowania poszczególnych rozdziałów.

Łódź, 18 października 2022 r.

prof. dr hab. Sławomir Cieślak

ROZDZIAŁ 1

POSTĘPOWANIE W SPRAWACH GOSPODARCZYCH

1.	Uwagi ogólne	45
1.1.	Wprowadzenie	45
1.2.	Rys historyczny	46
1.3.	Uwagi prawnoporównawcze	66
1.4.	Cel postępowania	73
1.5.	Charakter postępowania	99
1.6.	Zagadnienia intertemporalne	109
2.	Elementy statyczne postępowania	112
2.1.	Uwagi ogólne	112
2.2.	Przedmiotowy zakres postępowania	113
2.3.	Podmioty postępowania	158
2.3.1.	Uwagi wprowadzające	158
2.3.2.	Sądy gospodarcze	158
2.3.3.	Strony postępowania	163
2.4.	Przekazanie sprawy	166
2.5.	Rozpoznanie sprawy z pominięciem przepisów o postępowaniu w sprawach gospodarczych	177
3.	Elementy dynamiczne postępowania	183
3.1.	Uwagi ogólne	183
3.2.	Wymagania formalne pozwu i pierwszego pisma pozwanego	184
3.3.	Organizacja postępowania i koncentracja materiału procesowego	194
3.4.	Wyłączenie stosowania niektórych instytucji procesowych	214
3.5.	Postępowanie dowodowe	216
3.5.1.	Uwagi wprowadzające	216
3.5.2.	Umowa dowodowa	217
3.5.3.	Dowód z zeznań świadków	266
3.5.4.	Dokumentowanie czynności stron	271
3.6.	Koszty postępowania	280
3.7.	Wyrok	284

Literatura: Altherr H., *Das Handelsgericht des Kantons St. Gallen*, Zürich 1979; Berger-Delhey U., *Der Handelsrichter und sein Amt*, DRiZ 1989; Błaszczak Ł., *Problematyka umów dowodowych w sądowym postępowaniu cywilnym ze szczególnym uwzględnieniem dowodu z opinii biegłego ad hoc* [w:] *Rola biegłego w postępowaniach sądowych*, red. Ł. Błasz-

czak, K. Markiewicz, Wrocław 2016; Błaszczak Ł., *Umowa dowodowa jako przykład nowej instytucji w Kodeksie postępowania cywilnego* (art. 458⁹ k.p.c.), „Palestra” 2019/11–12; **Broniewicz W., Marciniak A., Kunicki I.**, *Postępowanie cywilne*, 2020; **Bury P.**, *Umowy dowodowe w postępowaniu w sprawach gospodarczych* [w:] *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego z 4.7.2019 r. w praktyce*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, R. Flejszar, M. Malczyk, Warszawa 2020; **Cagara J.**, *Postępowanie nakazowe i upominawcze*, NP 1971/1; **Chrapoński D.**, *Odrębne postępowanie w sprawach gospodarczych – zarys regulacji*, „Palestra” 2019/11–12; **Cieślak S.**, *Elektroniczne postępowanie upominawcze*, M. Praw. 2010/7; Cieślak S., *Formalizm postępowania cywilnego*, Warszawa 2008; Cieślak S., *Postępowania przyspieszone w procesie cywilnym. Zarys postępowania nakazowego, upominawczego i uproszczonego*, Warszawa 2004; Cieślak S., *Powiązania*; Cieślak S., *System postępowań przyspieszonych w procesie cywilnym po zmianach Kodeksu postępowania cywilnego wprowadzonych w życie w latach 2008–2010* [w:] *Księga ku czci Profesora T. Erecińskiego*, t. 1; Cieślak S., *Zyciorys Profesora Janusza Jankowskiego* [w:] *Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Januszowi Jankowskiemu*; **Dalka S.**, *Efektywność postępowania nakazowego i upominawczego w procesie cywilnym*, „Palestra” 1978/5–6; Dalka S., *Idea jednolitego sądu w sprawach cywilnych* [w:] *Księga ku czci Z. Resicha*; Dalka S., *Nakazy zapłaty jako podstawa egzekucji sądowej i zabezpieczenia roszczeń*, PES 1996/16; Dalka S., *Ochrona*; Dalka S., *Postępowanie nakazowe i upominawcze w świetle nowelizacji k.p.c.*, „Rejent” 1997/7–8; Dalka S., *Postępowanie w sprawach gospodarczych przed sądami powszechnymi*, „Palestra” 1990/1; **Derlatka J.**, *Dowód z przesłuchania stron w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych – rozważania na tle umowy dowodowej*, M. Praw. 2020/10; Derlatka J., *Powoływanie przez strony twierdzeń i dowodów w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych*, M. Praw. 2020/1; **Dolecki H.**, *Ciężar dowodu w polskim procesie cywilnym*, Warszawa 1998; **Draniewicz B., Piebiak Ł.**, *Postępowania odrębne*; **Drapała P.**, *Odpowiedzialność odszkodowawcza pełnomocnika rzekomego*, PPH 2002/9; **Dziurda M.**, *Legitymacja procesowa a szczególna zdolność sądowa* [w:] *Dostęp do ochrony prawnej w postępowaniu cywilnym*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, R. Flejszar, E. Marszałkowska-Krześ, Warszawa 2021; Dziurda M., *Postępowanie w sprawach własności intelektualnej z perspektywy systemowej*, PS 2020/10; Dziurda M., *Skutki niepominięcia późnionego dowodu*, M. Praw. 2020/3; Dziurda M., *Szczególna zdolność sądowa*, Warszawa 2019; **Dziurda M., Szrajer M.**, *Postępowanie gospodarcze według nowych przepisów*, PPH 2020/1; **Eickmann K.W.**, *Beweisverträge im Zivilprozeß*, Bochum 1987; **Ereciński T.**, *O potrzebie nowego kodeksu postępowania cywilnego*, PiP 2004/3; Ereciński T., *Postępowania odrębne de lege lata i de lege ferenda* [w:] *Ewolucja polskiego postępowania cywilnego wobec przemian politycznych, społecznych i gospodarczych. Materiały konferencyjne Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr Postępowania Cywilnego. Szczecin-Niechorze, 28–30.09.2007 r.*, red. H. Dolecki, K. Flaga-Gieruszyńska, Warszawa 2009; **Ereciński T., Weitz K.**, *Efektywność ochrony prawnej udzielanej przez sądy w Polsce*, PS 2005/10; Ereciński T., Weitz K., *Prawda i równość stron w postępowaniu cywilnym a orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego* [w:] *Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego a Kodeks postępowania cywilnego. Materiały Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr i Zakładów Postępowania Cywilnego, Serock k. Warszawy, 24–26.09.2009*, red. T. Ereciński, K. Weitz, Warszawa 2010; *Europäische Handelsgerichts-*

barkeit, t. 1, red. A. Brunner, Bern 2009; **Feliga P.**, *Sprawiedliwe załatwienie sprawy gospodarczej jako cel odrębności postępowania w sprawach gospodarczych* (art. 458¹–458¹³ KPC) [w:] *Reforma czy kolejna nowelizacja? Uwagi na tle ustawy z 4.7.2019 r. zmieniającej KPC*, red. P. Ryłski, Warszawa 2020; **Fenichel Z.**, *Polskie prawo prywatne i procesowe. Studia*, Kraków 1936; **Fierich X.**, *Projekty polskiej procedury cywilnej w oświeceniu nauki o stosunku procesowym*, Warszawa 1924; **Flaga-Gieruszyńska K.**, *Postępowanie odrębne w sprawach gospodarczych*, Warszawa 2002; **Flaga-Gieruszyńska K.**, *Rozwój sądownictwa gospodarczego w Polsce – zagadnienia wybrane*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Rozprawy Prawnicze” 2014/14; **Flaga-Gieruszyńska K.**, *Szybkość, sprawność i efektywność postępowania cywilnego – zagadnienia podstawowe*, „Zeszyty Naukowe” KUL 2017/3; **Flaga-Gieruszyńska K., Zieliński A.**, *Kodeks*, 2019; **Flejszar R.**, *Postępowania przyspieszone po zmianach wprowadzonych nowelizacją KPC z 4.7.2019 r.*, M. Praw. 2019/21; **Flejszar R.**, *Postępowanie nakazowe i postępowanie upominawcze po nowelizacji z 4.7.2019 r. – wybrane zagadnienia* [w:] *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego z 4.7.2019 r. w praktyce*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, R. Flejszar, M. Malczyk, Warszawa 2020; **Flejszar R.**, *Postępowanie w sprawach gospodarczych. Komentarz*, Warszawa 2007; **Flejszar R.**, *Przedsiębiorca*; **Flejszar R.**, *Zasada dyspozycyjności w procesie cywilnym*, Warszawa 2016; **Frąckowiak J.**, *Instytucje prawa handlowego w kodeksie cywilnym*, „Rejent” 2003/6; **Gapska E.**, *Umowy dowodowe* [w:] *System PC*, t. 2, red. Ł. Błaszczak, 2021; **Giaro M.**, *Artykuł 458¹¹ KPC na tle unormowania formy czynności prawnych*, M. Praw. 2021/8; **Gil I., Marszałkowska-Krzęś E.**, *Sprawa gospodarcza. Kognicja sądów w sprawach gospodarczych*, Wrocław 2020; **Gneta B., Lachner J.**, *Uwagi na temat projektowanej reformy sądownictwa gospodarczego w Polsce*, PPH 2010/2; **Gniewek E.**, *Prawo rzeczowe*, Warszawa 2010; **Gołąb S.**, *Projekty polskiej procedury cywilnej. Powstanie – uzasadnienie – zdania odrębne*, Kraków 1930; **Gołąb S., Wusatowski Z.**, *Kodeks postępowania cywilnego*, cz. 1 i 2, Kraków 1933; **Gonera K.**, *Kierunki uproszczenia procedury cywilnej*, „Jurysta” 1999/12; **Górniak K.**, *Umowy dowodowe w procesie cywilnym*, TPP 2019/4; **Grykiel J.**, *Pojęcie działalności gospodarczej i zawodowej w rozumieniu art. 43¹ k.c.*, St. Praw. 2005/4; **Grzegorzczak P.**, *Postępowania odrębne w świetle projektowanych zmian Kodeksu postępowania cywilnego* [w:] *Reforma postępowania cywilnego w świetle projektów Komisji Kodyfikacyjnej*, red. K. Markiewicz, Warszawa 2011; **Gurgul S.**, *Zbycie przedmiotu najmu mieszkania w toku upadłości towarzystwa budownictwa mieszkaniowego*, M. Praw. 2006/16; **Gutowski M.**, *Nieważność czynności prawnej*, Warszawa 2012; **Gutowski M.**, *Potrącenie w postępowaniu nakazowym – relacja między prawem materialnym a procesowym*, PPH 2004/9; **Gwóźdź K.**, *Postępowanie w sprawach gospodarczych jako postępowanie odrębne – novum czy powrót do przeszłości?* [w:] *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego z 4.7.2019 r. w praktyce*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, R. Flejszar, M. Malczyk, Warszawa 2020; **Hahn K.**, *Die gesamten Materialien zur Civilprozeßordnung*, t. 2, Berlin 1880; **Harla A.G.**, *Pojęcie kupca i przedsiębiorcy w prawie polskim (1918–2005)*, PPH 2006/12; **Jäckel H.**, *Beweisvereinbarungen im Zivilrecht. Wirksamkeit und Wirkungen aus materiell-rechtlicher und prozessualer Sicht*, Köln 2007; **Jakubecki A.**, *Koncentracja materiału procesowego w postępowaniu cywilnym A.D. 2019 – dyskrejonalna władza sędziego czy prekluzja?* [w:] *Praktyka wobec nowelizacji postępowania cywilnego. Konsekwencje zmian*,

red. M. Dziurda, T. Zembrzusi, Warszawa 2021; Jakubecki A., *Opinia o projekcie ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (projekt z 27.11.2017 r.)*, Warszawa 2018; Jakubecki A., *Poddanie się egzekucji w akcie notarialnym*, „Rejent” 1998/12; **Janiszewska B.**, *Uwagi o potrąceniu wierzytelności w postępowaniu nakazowym*, PUG 2006/7; **Jankowski J.**, *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego*, cz. 1, *Postępowanie rozpoznawcze*, M. Praw. 2012/1; Jankowski J., *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego mocą ustawy z 4.7.2019 r.*, M. Praw. 2019/18; Jankowski J., *Postępowanie uproszczone w procesie cywilnym*, M. Praw. 2000/10; Jankowski J., *Przebieg postępowania egzekucyjnego, upadłościowego i układowego. Struktura postępowań w ujęciu dynamicznym*, Kraków 1999; **Jankowski J., Cieślak S.**, *Wybrane propozycje zmian Kodeksu postępowania cywilnego zawarte w rządowym projekcie z 30 stycznia 2006 r. ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw*, „Palestra” 2006/7–8; **Jarocho A.**, *Dowód z zeznań świadków w postępowaniu w sprawach gospodarczych* [w:] *Praktyka wobec nowelizacji postępowania cywilnego. Konsekwencje zmian*, red. M. Dziurda, T. Zembrzusi, Warszawa 2021; Jarocho A., *Szybkość w postępowaniu w sprawach gospodarczych* [w:] *Założenia aksjologiczne nowelizacji KPC z 4 lipca 2019 r.*, red. S. Cieślak, Łódź 2020; **Jaśkiewicz J.**, *Poznanie faktów w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2013; **Jędrzejewska M.**, *Modele postępowania w cywilnych sprawach „drobnych i prostych”. Model sądowy, arbitrażowy, administracyjny*, „Palestra” 1977/7; Jędrzejewska M., *Wpływ czynności procesowych na bieg przedawnienia*, Warszawa 1984; **Kaczmarek-Templin B.**, *Dowód z dokumentu* [w:] *System PC*, t. 2, red. Ł. Błaszczak, 2021; **Karolczyk B.**, *Koncentracja materiału procesowego w postępowaniu cywilnym przed sądem pierwszej instancji*, Warszawa 2013; Karolczyk B., *Nakaz zapłaty* [w:] *System*, t. 2, cz. 2, red. T. Wiśniewski; **Katner W.J.**, *Drogi i bezdroża prawnej regulacji przedsiębiorczości w Polsce w latach transformacji ustrojowej i akcesji unijnej aż po dzień dzisiejszy – zarys oceny i studium przypadków* [w:] *Studia i rozprawy. Księga jubileuszowa dedykowana profesorowi Andrzejowi Całusowi*, red. A. Janik, Warszawa 2009; Katner W.J., *Kupiec, podmiot gospodarczy, przedsiębiorca. Ewolucja pojęciowa*, GSP 1999/5; Katner W.J., *Pojęcie przedsiębiorcy – w odpowiedzi na artykuł dr A. G. Harli*, PPH 2007/4; **Klawonn W.**, *Nakaz zapłaty jako tytuł zabezpieczenia*, PPE 2006/4–6; **Klimaszewska A.**, *Code de commerce – francuski Kodeks handlowy z 1807 r.*, Gdańsk 2011; **Knoppek K.**, *Dowody i postępowanie dowodowe w sprawach cywilnych po nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego z 4.07.2019 r.*, „Palestra” 2019/11–12; Knoppek K., *Procesowe konsekwencje wprowadzenia do prawa cywilnego legalnej definicji dokumentu oraz formy dokumentowej* [w:] *Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi T. Wiśniewskiemu*; Knoppek K., *Umowy dowodowe w postępowaniu w sprawach gospodarczych a cele procesu cywilnego* [w:] *Założenia aksjologiczne nowelizacji KPC z 4 lipca 2019 r.*, red. S. Cieślak, Łódź 2020; *Kodeks*, red. A. Jakubecki, 2019; *Kodeks*, red. J. Gołaczyński, D. Szostek; *Kodeks*, red. E. Marszałkowska-Krześ, 2021; *Kodeks*, red. P. Rylski; *Kodeks*, t. 1, red. M. Manowska, 2021; *Kodeks*, t. 1, red. T. Szanciło, 2019; *Kodeks*, t. 1A, red. A. Góra-Błaszczkowska, 2020; *Kodeks*, t. 1B, red. A. Góra-Błaszczkowska, 2020; *Kodeks*, t. 2, red. T. Ereciński, 2007; *Kodeks*, t. 2, red. M. Manowska, 2021; *Kodeks*, t. 2, red. T. Wiśniewski, 2021; *Kodeks*, t. 2, red. T. Zembrzusi, 2020; *Kodeks*, t. 3, red. A. Marciniak, 2020; *Kodeks cywilny*, t. 1, Ko-

mentarz do art. 1–352, red. M. Gutowski, t. 1, Warszawa 2018; *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2019; *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. K. Osajda, Warszawa 2019, 2020, 2021; *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. M. Załucki, Warszawa 2019; *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 1, Art. 1–449¹⁰, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2020; *Kodeks cywilny. Komentarz. Część ogólna*, red. M. Pyziak-Szafnicka, P. Księżak, Warszawa 2014; **Koliadko I.N.**, *Kodifikation der Zivil- und Wirtschaftsprozessgesetzgebung in der Republik Belarus: Konzept und Hauptnovellen* [w:] *Reform des Zivil- und Wirtschaftsprozessrechts in den Mitgliedstaaten der GUS*, red. M.M. Boguslawskij, A. Trunk, Bielefeld 2004; **Komarov V.**, *Aktuelle Probleme der Reform zivilprozessrechtlicher und arbitrageprozessrechtlicher Gesetzgebung in der Ukraine* [w:] *Reform des Zivil- und Wirtschaftsprozessrechts in den Mitgliedstaaten der GUS*, red. M.M. Boguslawskij, A. Trunk, Bielefeld 2004; *Konstytucja RP*, t. 1, *Komentarz. Art. 1–86*, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016; *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. P. Tuleja, LEX 2021; **Korzan K.**, *Nowa regulacja modelu rozstrzygania sporów gospodarczych* [w:] *Prace prawnicze wydane dla uczczenia pracy naukowej Karola Gandora*, red. M. Pazdan, M. Sośniak, M. Staszaków, Katowice 1992; Korzan K., *Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 1997; **Kostwiński M.**, *Merytoryczne rozpoznanie*; Kostwiński M., *Postępowanie nakazowe i upominawcze po nowelizacji k.p.c. z 4 lipca 2019 r. a postulat szybkości postępowania cywilnego oraz zasada równości* [w:] *Założenia aksjologiczne nowelizacji KPC z 4 lipca 2019 r.*, red. S. Cieślak, Łódź 2020; Kostwiński M., *Stosowanie prawa obcego w postępowaniach przyspieszonych* [w:] *Kodeks postępowania cywilnego z perspektywy pięćdziesięciolecia jego obowiązywania. Doświadczenia i perspektywy*, red. E. Marszałkowska-Krześ, I. Gil, Ł. Błaszczak, Sopot 2016; Kostwiński M., *Unieważnienie prawomocnego orzeczenia wydanego w postępowaniu cywilnym*, M. Praw. 2014/7; Kostwiński M., *Zarzut potrącenia w postępowaniu nakazowym*, TPP 2020/1; **Kościółek A.**, *Elektroniczne czynności procesowe w sądowym postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2012; Kościółek A., *Zasady postępowania dowodowego. Klasyfikacja* [w:] *Dostęp do ochrony prawnej w postępowaniu cywilnym*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, R. Flejszar, E. Marszałkowska-Krześ, Warszawa 2021; **Kotowicz M., Marciniak S.**, *W kwestii dopuszczalności uchylenia nakazu zapłaty jako tytułu zabezpieczenia*, PPC 2017/2; **Kovalyshyn O.**, *Novellierung der ukrainischen Zivilprozessordnung*, WiRO 2018; **Kramer E.**, *Die Geschichte der Handelsgerichtsbarkeit* [w:] *Handelsgerichte im Rechtsvergleich*, t. 2, red. A. Brunner, Bern 2012; **Kulski R.**, *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego z 4.7.2019 r.*, M. Praw. 2019/21; Kulski R., *Odrębności postępowania w sprawach gospodarczych*, M. Praw. 2019/21; Kulski R., *Umowy dowodowe w postępowaniu cywilnym (rozważania na tle prawnoporównawczym)* [w:] *Czterdziestolecie kodeksu postępowania cywilnego. Zjazd katedr postępowania cywilnego w Zakopanem (7–9.10.2005 r.)*, Kraków 2006; Kulski R., *Umowy procesowe w postępowaniu cywilnym*, Kraków 2006; **Kuniewicz Z.**, *Uwagi o formie pełnomocnictwa*, „Rejent” 2000/6; **Lejserow A., Frommert R.**, *Die Wirtschaftsgerichtsbarkeit in Belarus*, WiRO 2000; **Lic J., Łuc M.**, *Definicje pojęć „działalność gospodarcza” i „przedsiębiorca” (potrzeba rewizji)*, PiP 2008/10; **Litauer J.J.**, *Komentarz do procedury cywilnej. Postępowanie sporne, postępowanie zabezpieczające*, Warszawa 1933; **Łazarska A.**, *Rzetelny proces cywilny*, Warszawa 2012; **Machnikowska A.**, *Postępowanie w sprawach gospodarczych* [w:] *System Postępowania Cy-*

wilnego, t. 6, *Postępowania odrębne*, red. A. Machnikowska, Warszawa 2022; Machnikowska A., *Postępowanie w sprawach gospodarczych jako postępowanie odrębne* [w:] *Praktyka wobec nowelizacji postępowania cywilnego. Konsekwencje zmian*, red. M. Dziurda, T. Zembruski, Warszawa 2021; **Manowska M.**, *Nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym jako merytoryczne orzeczenie sądu. Zagadnienia wybrane* [w:] *Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi F. Zedlerowi*; Manowska M., *Postępowania odrębne*; Manowska M., *Postępowanie nakazowe i upominawcze*, Warszawa 2001; Manowska M., *Postępowanie sądowe w sprawach gospodarczych*, Warszawa 2007; Manowska M., *Postępowanie uproszczone*; **Mączyński M.**, *Ograniczenie prawa podmiotów gospodarczych do sądu*, PiP 2000/5; **Mądrzak H.**, *O pojmowaniu naczelnych zasad postępowania cywilnego* [w:] *Proces i prawo. Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Jerzego Jodłowskiego*, red. E. Łętowska, Ossolineum 1989; Mądrzak H., *Postępowanie nakazowe i upominawcze po noweli z 24.5.2000 r. (zagadnienia wybrane)*, M. Praw. 2000/12; **Mikuszewski W.**, *Dopuszczalność umów regulujących sposób prowadzenia dowodów w procesie*, RPEiS 1939/3; **Misiuk T.**, *Rozpoznawanie i rozstrzyganie spraw gospodarczych*, „Palestra” 1990/1; **Mizera M.**, *Zdolność sądowa, interwencja uboczna oraz postępowanie nakazowe i upominawcze w sprawach gospodarczych*, NP 1990/10–12; **Mokry J.**, *Odwolualność czynności procesowych w sądowym postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1973; **Mosgo O., Shamatonov A.**, *Die russische Gerichtsreform 2013–2014. Ursachen, Verlauf, erste Ergebnisse und Kritik*, Wissenschaftliche Beiträge des Ostinstituts Wismar, https://www.ostinstitut.de/documents/Russische_Gerichtsreform_2.pdf (dostęp: 23.06.2022 r.); **Mucha J.**, *Zawisłość sprawy w procesie cywilnym*, Warszawa 2014; **Mularski K.**, *Czynności podobne do czynności prawnych*, Warszawa 2011; **Obrębski R.**, *Jeszcze o przekazaniu sprawy pomiędzy wydziałami tego samego sądu*, PS 1999/1; Obrębski R., *Procesowe skutki błędnej oceny charakteru sprawy cywilnej na przykładzie spraw gospodarczych (wybrane zagadnienia na tle orzecznictwa Sądu Najwyższego, cz. 1*, PS 1997/7–8; **Olaś A.**, *Koncentracja materiału procesowego w postępowaniu nakazowym i upominawczym po zmianach wprowadzonych na mocy nowelizacji KPC z 4.7.2019 r.*, M. Praw. 2021/4; Olaś A., *Postępowanie uproszczone po zmianach wprowadzonych na mocy ustawy z 4.7.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw* [w:] *Reforma czy kolejna nowelizacja? Uwagi na tle ustawy z 4.7.2019 r. zmieniającej KPC*, red. P. Ryłski, Warszawa 2020; **Osowy P.**, *Umowa o właściwość sądu jako przykład umowy przedprocesowej. Uwagi na tle art. 46 k.p.c.*, KPP 2005/2; Pazdan M., *Umowa o mediację*, ZNUJ PWiOWI 2004; **Pietrkowski H.**, *Metodyka*, 2021; Pietrkowski H., *Zdolność sądowa według Kodeksu postępowania cywilnego i przepisów szczególnych* [w:] *Księga ku czci Profesora T. Erecińskiego*, t. 1; **Piksin N., Dethloff I.**, *Die Wirtschaftsprozessordnung der Russischen Föderation*, Berlin 2005; **Plagemann F.**, *Wirtschaftsgerichtsbarkeit im russischen Recht*, cz. 1–2, *Voraussetzungen und Folgen gerichtlicher und außergerichtlicher Streitbeilegung in Russland*, WiRO 2011/9–10; **Podszun R., Rohner T.**, *Die Zukunft der Kammern für Handelssachen*, „Neue Juristische Wochenschrift” 2019/3; *Postępowanie*, red. K. Flaga-Gieruszyńska; *Postępowanie cywilne po nowelizacji. Komentarz dla pełnomocników procesowych i sędziów*, red. B. Karolczyk, Warszawa 2020; *Prawo prywatne międzynarodowe. Komentarz*, red. M. Pazdan, 2018; *Prawo przedsiębiorców. Przepisy wprowadzające do Konstytucji Biznesu. Komentarz*, red. G. Koziół,

Warszawa 2018; **Rejman S.**, *Dochodzenie roszczeń pracowniczych w postępowaniu upominawczym*, NP 1970/5; Rejman S., *Postępowanie w sprawach o roszczenia pracowników oraz postępowanie nakazowe i upominawcze*, Katowice 1965; **Resich Z.**, *Efektywność postępowania cywilnego* [w:] *Proces i prawo. Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Jerzego Jodłowskiego*, red. E. Łętowska, Ossolineum 1989; **Rosenberg L., Schwab K.H., Gottwald P.**, *Zivilprozessrecht*, München 2018; **Rylski P.**, *Czy wyłączną przesłanką wstrzymania natychmiastowej wykonalności nakazu zapłaty wydanego na podstawie weksla, warrantu, rewersu lub czeku jest groźba poniesienia przez pozwanego niepowetowanej szkody?*, PPC 2011/4; Rylski P., *Naczelne zasady postępowania cywilnego związane z postępowaniem dowodowym oraz zasady postępowania dowodowego* [w:] *Dowody w postępowaniu cywilnym*, red. Ł. Błaszczak, K. Markiewicz, E. Rudkowska-Ząbczyk, Warszawa 2010; Rylski P., *O nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego ustawą z 4.7.2019 r. w ogólności*, „Palestra” 2019/11–12; **Rymkiewicz B.**, *Postępowanie w sprawach gospodarczych a realizacja postulatu sprawności postępowania* [w:] *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego z 4.7.2019 r. w praktyce*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, R. Flejszar, M. Malczyk, Warszawa 2020; **Schön D.**, *Die Handelsgerichtsbarkeit im 19. Jahrhundert unter besonderer Berücksichtigung des Rheinlands*, Bonn 1999; **Semeniuk A.**, *Ocena proponowanych zmian w procedurze cywilnej w zakresie utrzymania sądów gospodarczych i likwidacji odrębnego postępowania w sprawach gospodarczych* [w:] *Reforma postępowania cywilnego w świetle projektów Komisji Kodyfikacyjnej*, red. K. Markiewicz, Warszawa 2011; **Siedlecki W.**, *Ciężar dowodu w polskim procesie cywilnym*, PiP 1953/7; Siedlecki W., *Czynności procesowe*, PiP 1951/11; Siedlecki W., *O tzw. umowach procesowych* [w:] *Studia z prawa zobowiązań. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Alfredowi Ohanowiczowi*, red. Z. Radwański, Warszawa 1979; Siedlecki W., *Zasady wyrokowania*; **Sieńko M.**, *Nowe modele koncentracji materiału procesowego* [w:] *Reforma czy kolejna nowelizacja? Uwagi na tle ustawy z 4.7.2019 r. zmieniającej KPC*, red. P. Rylski, Warszawa 2020; **Skąpski A.**, *Ograniczenia dowodzenia w procesie cywilnym*, Warszawa–Kraków 1981; **Smyk M.**, *Pełnomocnictwo według kodeksu cywilnego*, Warszawa 2010; **Stampe V.**, *Der Funktionsbereich der russischen Wirtschaftsgerichtsbarkeit*, Hamburg 2000; **Stawarska-Rippel A.**, *Państwowy arbitraż w ZSRR*, „Miscellanea Historico-Iuridica” 2009/8; **Stefko K.**, *Postępowanie dowodowe w polskim procesie cywilnym*, PN 1951/1–3; *System PA*, t. 8A, 2018; *System PC*, t. 2, red. Ł. Błaszczak, 2021; *System PP*, t. 2, red. Z. Radwański, A. Olejniczak, 2019; *System PP*, t. 4, red. E. Gniewek, 2021; *System PP*, t. 9, red. W.J. Katner, 2012; **Szanciło T.**, *Przedsiębiorca w prawie polskim*, PPH 2005/3; **Szczurowski T.**, *Pojęcie sprawy gospodarczej po nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego*, PUG 2019/9; **Szczurowski T.**, *Prekluzja twierdzeń i dowodów w nowym postępowaniu gospodarczym* [w:] *Praktyka wobec nowelizacji postępowania cywilnego. Konsekwencje zmian*, red. M. Dziurda, T. Zembrzusi, Warszawa 2021; **Szczurowski T.**, *Specyfika nowego postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych*, PUG 2019/11; **Szpunar A.**, *Nowa rola hipoteki w obrocie*, „Rejent” 1997/10; Szpunar A., *Wstąpienie w prawa zaspokojonego wierzyciela*, RPEiS 1983/3; **Sztombka J.**, *Rozstrzyganie przez sądy spraw gospodarczych*, PiZS 1990/1–3; **Świeboda Z.**, *Rozpoznawanie przez sądy spraw gospodarczych*, NP 1989/10–12; **Tairov S.**, *Wirtschaftsgerichte in der Republik Tadschikistan und das Recht auf Anrufung der Wirtschaftsgerichts*

[w:] *Reform des Zivil- und Wirtschaftsprozessrechts in den Mitgliedstaaten der GUS*, red. M.M. Boguslawskij, A. Trunk, Bielefeld 2004; **Thomas J.**, *Die Abschaffung der Militär- und Wirtschaftsgerichtsbarkeit als Teil der Justizreform in der Republik Moldau* [w:] *Deutsche Beratung bei Rechts- und Justizreformen im Ausland*, red. S. Hülshörster, D. Mirow, Berlin 2012; **Thon A.**, *System postępowania upominawczego według k.p.c. w zarysie*, Warszawa 1935; **Tobler R.**, *Das Berner Handelsgericht und sein Verfahren*, Winterthur 1958; **Trunk A.**, *Einführung* [w:] *Reform des Zivil- und Wirtschaftsprozessrechts in den Mitgliedstaaten der GUS*, red. M.M. Boguslawskij, A. Trunk, Bielefeld 2004; **Trunk A.**, *ZPO-Reform in der GUS-Staaten – Bemerkungen aus deutscher Sicht* [w:] *Reform des Zivil- und Wirtschaftsprozessrechts in den Mitgliedstaaten der GUS*, red. M.M. Boguslawskij, A. Trunk, Bielefeld 2004; **Trzaskowski R.**, *Działalność gospodarcza w rozumieniu przepisów prawa cywilnego na tle orzecznictwa*, „Glosa” 2006/2; **Verschinin A.P.**, *Reform des Zivilprozessrechts und des Wirtschaftsprozessrechts in den Ländern der GUS – Grundlegende Richtungen und Probleme* [w:] *Reform des Zivil- und Wirtschaftsprozessrechts in den Mitgliedstaaten der GUS*, red. M.M. Boguslawskij, A. Trunk, Bielefeld 2004; **Wagner G.**, *Prozessverträge – Privatautonomie im Verfahrensrecht*, Tübingen 1997; **Waligórski M.**, *Polskie prawo procesowe cywilne. Dynamika procesu (postępowanie)*, Warszawa 1948; **Waligórski M.**, *Polskie prawo procesowe cywilne. Funkcja i struktura procesu*, Warszawa 1947; **Waligórski M.**, *Zarys polskiego procesu cywilnego*, Kraków 1952; **Wańkowski E.**, *Podręcznik procesu cywilnego. Ustrój sądów cywilnych, postępowanie sporne*, Wilno 1932; **Weitz K.**, *Czy potrzebne jest postępowanie w sprawach gospodarczych?*, PS 2008/7–8; **Weitz K.**, *Między systemem dyskrejonalnej władzy sędziego a systemem prekluzji – ewolucja regulacji prawa polskiego* [w:] *Ewolucja polskiego postępowania cywilnego wobec przemian politycznych, społecznych i gospodarczych. Materiały konferencyjne Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr Postępowania Cywilnego. Szczecin-Niechorze, 28–30.09.2007 r.*, red. H. Dolecki, K. Flaga-Gieruszyńska, Warszawa 2009; **Wengerek E.**, *Demokratyzacja procesu cywilnego w Polsce Ludowej*, RPEiS 1975/1; **Wiak J.**, *Wybrane problemy kaucji w umowie leasingu lokalu*, SIL 2019/28; **Windel P.**, *Brauchen wir die Handelsgerichtsbarkeit?*, AnwBl Online 2019; **Wiśniewski T.**, *Postępowanie sądowe w sprawach gospodarczych*, Kraków 1997; **Włodyka S.**, *Sądownictwo gospodarcze (uwarunkowania i założenia)*, PiP 1987/6; **Włodyka S.**, *Ustawa o rozpatrywaniu przez sądy spraw gospodarczych*, PiP 1990/3; **Zagrobelny K.**, *O potrąceniu w postępowaniu nakazowym*, M. Praw. 2007/15; **Zdyb M.**, **Lubeńczuk G.**, **Wołoszyn-Cichocka A.**, *Prawo przedsiębiorców. Komentarz*, Warszawa 2019; **Zedler F.**, *Co dalej z kodeksem postępowania cywilnego?* [w:] *Czterdziestolecie kodeksu postępowania cywilnego. Zjazd katedr postępowania cywilnego w Zakopanem (7–9.10.2005 r.)*, Kraków 2006; **Zedler F.**, *Dochodzenie roszczeń majątkowych od małżonków*, Warszawa 1976; **Zedler F.**, *Dowód z dokumentu elektronicznego w postępowaniu cywilnym* [w:] *Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi T. Wiśniewskiemu*; **Zembrzusi T.**, *Koncentracja materiału procesowego – w poszukiwaniu właściwej drogi* [w:] *Praktyka wobec nowelizacji postępowania cywilnego. Konsekwencje zmian*, red. M. Dziurda, T. Zembrzusi, Warszawa 2021; **Zembrzusi T.**, *Powództwo rolnika przed sądem gospodarczym*, M. Praw. 2015/11; **Ziemianin K.**, *Dowód z zeznań świadków* [w:] *System PC*, t. 2, red. Ł. Błaszczak, 2021; **Żuk A.**, *Postępowanie w sprawach gospodarczych*, Warszawa 2009.

1. UWAGI OGÓLNE

1.1. WPROWADZENIE

1. Na mocy art. 1 pkt 156 nowelizacji z 4.07.2019 r. w części pierwszej tytule VII Kodeksu postępowania cywilnego dodano przepisy działu IIa „Postępowanie w sprawach gospodarczych”. Był to jeden z flagowych pomysłów w ramach projektu zmian Kodeksu postępowania cywilnego¹ i samej tzw. dużej nowelizacji z 4.07.2019 r. Idea ta od samego początku budziła liczne kontrowersje. Pomimo to finalnie ustawodawca zdecydował się na regulację w art. 458¹ i n. k.p.c. procedury odrębnej przeznaczonej do rozstrzygania sporów pomiędzy przedsiębiorcami.

Powyższe przepisy weszły w życie 7.11.2019 r. zgodnie z art. 17 nowelizacji z 4.07.2019 r. Pojawiające się obiekty co do potrzeby istnienia postępowania w sprawach gospodarczych oraz poszczególnych jego unormowań mogą podawać w wątpliwość trwałość wprowadzonych zmian legislacyjnych. Niemniej obowiązywanie przepisów art. 458¹ i n. k.p.c. jest faktem, obok którego nie można przejść obojętnie. Stąd też dokonując systemowej analizy postępowania cywilnego, należy również scharakteryzować postępowanie w sprawach gospodarczych.

Wyjść należy z założenia, że każde postępowanie może być badane pod kątem jego cech funkcjonalnych i strukturalnych². W ramach struktury postępowania można wyodrębnić zagadnienia dotyczące strony przedmiotowej i podmiotowej (statyka postępowania) oraz jego wszczęcia i przebiegu (dynamika postępowania)³. W przypadku postępowania odrębnego, jakim jest postępowanie w sprawach gospodarczych, uzasadnione pozostaje odniesienie się do tych elementów funkcjonalnych i strukturalnych, które stanowią o cechach szczególnych danej procedury. W celu scharakteryzowania postępowania w sprawach gospodarczych w pierwszej kolejności należy poruszyć historię regulacji, osadzić ją w kontekście prawnoporównawczym, by dalej omówić

¹ VIII kadencja, druk sejm. nr 3137.

² M. Waligórski, *Polskie prawo procesowe cywilne. Funkcja i struktura procesu*, Warszawa 1947, s. 32–33.

³ M. Waligórski, *Polskie prawo procesowe cywilne. Funkcja...*, s. 33; J. Jankowski, *Przebieg postępowania egzekucyjnego, upadłościowego i układowego. Struktura postępowań w ujęciu dynamicznym*, Kraków 1999, s. 15; S. Cieślak, *Postępowania przyspieszone w procesie cywilnym. Zarys postępowania nakazowego, upominawczego i uproszczonego*, Warszawa 2004, s. 12; S. Cieślak, *Życiorys Profesora Janusza Jankowskiego* [w:] *Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Januszowi Jankowskiemu*, s. VIII; M. Kostwiński, *Unieważnienie prawomocnego orzeczenia wydanego w postępowaniu cywilnym*, M. Praw. 2014/7, s. 365.

założony cel procedury, określić jej charakter prawny oraz rozważyć kwestie intertemporalne związane z ustawą nowelizującą w odniesieniu do postępowania w sprawach gospodarczych. Następnie uzasadnione jest dokonanie analizy postępowania w sprawach gospodarczych w odniesieniu do dwóch płaszczyzn: statyki i dynamiki postępowania.

1.2. RYS HISTORYCZNY

2. Postępowanie w sprawach gospodarczych pojawiło się w Kodeksie postępowania cywilnego po ponad 7-letniej przerwie, kiedy nie obowiązywała szczególna regulacja dotycząca rozpoznawania spraw gospodarczych przez sądy powszechne. W tym kontekście należy postawić zasadnicze pytanie, czy postępowanie normowane w art. 458¹ i n. k.p.c. jest tworem nowym, czy też stanowi kontynuację postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych, które obowiązywało na mocy art. 479¹ i n. k.p.c. do 3.05.2012. r.⁴ Problem ten nie ma charakteru czysto teoretycznego. Odpowiedź na powyższe pytanie może prowadzić bowiem do ustalenia, czy oraz w jakim zakresie aktualny pozostaje dorobek orzecznictwa i piśmiennictwa ukształtowany pod rządami dawniejszych przepisów o postępowaniu w sprawach gospodarczych. Rozwiązanie tego problemu ma zatem wpływ na sposób wykładni przepisów art. 458¹ i n. k.p.c. W celu wyjaśnienia powstałej wątpliwości należy najpierw prześledzić w zarysie historię regulacji odrębnego postępowania w sprawach gospodarczych.

Należy przy tym nadmienić, że problem rozpoznawania spraw gospodarczych, a w szczególności sporów między przedsiębiorcami, można badać na dwóch płaszczyznach: instytucjonalnej oraz proceduralnej. W pierwszym przypadku kwestia dotyczy wyodrębnionego pionu sądownictwa (lub innego organu władzy publicznej) zajmującego się rozpoznawaniem spraw gospodarczych. W drugim jest związana z funkcjonowaniem odrębnego postępowania, w którym załatwiane są sprawy gospodarcze. W ujęciu teoretycznym obie kategorie są względem siebie rozłączne. Może funkcjonować sądownictwo gospodarcze (czy to jako odrębna gałąź sądownictwa, czy jako element sądownictwa powszechnego) bez specjalnej procedury służącej załatwianiu spraw gospodarczych. Można również wyobrazić sobie sytuację, w której ustawodawca przewiduje odrębne postępowanie w sprawach gospodarczych, zaś nie przekazuje rozpoznawania tych spraw wyspecjalizowanym sądom (pozosta-

⁴ Powyższe przepisy zostały uchylone przez art. 1 pkt 46 nowelizacji z 16.09.2011 r.

wiając sądownictwo gospodarcze w kompetencji sądów powszechnych). Polski ustawodawca przyjmował dotychczas różne rozwiązania w tym względzie.

3. Wyodrębnienie w strukturze sądownictwa jednostek organizacyjnych powołanych do rozpoznawania spraw gospodarczych ma w Polsce relatywnie długą tradycję, wzorowaną na rozwiązaniach Napoleońskiego Kodeksu handlowego⁵. Sięgając do prawodawstwa Tymczasowej Rady Stanu Królestwa Polskiego, należy zauważyć, że w art. 6 Przepisów tymczasowych o urządzeniu sądownictwa w Królestwie Polskiem⁶ przewidywano, że do rozpoznawania spraw handlowych powinny być wyznaczane komplety składające się z jednego sędziego jako przewodniczącego oraz dwóch ławników wybieranych przez kupiectwo. Zastrzeżono jednocześnie, że komplety do spraw handlowych będą tworzone w wybranych miejscowościach, zaś w pozostałych sprawy handlowe miały być rozstrzygane przez sądy okręgowe w zwykłych kompletach cywilnych. Ławnicy wchodzący w skład kompletów powołanych do orzekania w sprawach handlowych używali tytułu sędziów handlowych zgodnie z art. 24 Przepisów tymczasowych o urządzeniu sądownictwa w Królestwie Polskiem.

Podobny stan rzeczy utrzymano w ustawie unifikującej ustrój sądownictwa powszechnego, tj. w Prawie o ustroju sądów powszechnych z 1928 r. Zgodnie z art. 21 § 1 p.u.s.p. z 1928 r. sądy okręgowe, którym podlegały miejscowości o znacznie większym ruchu handlowym, rozpoznawały w pierwszej instancji sprawy handlowe wymieniane w ustawach w składzie jednego sędziego okręgowego jako przewodniczącego i dwóch sędziów handlowych. Kompetencję do oznaczenia sądów okręgowych, w których miały być tworzone wydziały handlowe, delegowano w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości wydanym w porozumieniu z Ministrem Przemysłu i Handlu stosownie do art. 21 § 2 p.u.s.p. z 1928 r.⁷ Choć zgodnie z literalnym brzmieniem

⁵ Co do historii rozwoju sądownictwa gospodarczego – zob. K. Flaga-Gieruszyńska, *Rozwój sądownictwa gospodarczego w Polsce – zagadnienia wybrane*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Rozprawy Prawnicze” 2014/14, s. 105 i n.; J. Gudowski [w:] *Kodeks*, t. 2, red. T. Zembrzusi, 2020, s. 1077 i n.

⁶ Przepisy tymczasowe o urządzeniu sądownictwa w Królestwie Polskiem z 18.07.1917 r. (Dz.Urz. Dep. Spr. T.R.S. Nr 1, poz. 1).

⁷ Na mocy § 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w porozumieniu z Ministrem Przemysłu i Handlu z 24.12.1928 r. w sprawie utworzenia wydziałów handlowych w sądach okręgowych (Dz.U. z 1928 r. Nr 104, poz. 947) powołano 13 wydziałów handlowych w sądach okręgowych w Bydgoszczy, Cieszynie, Jaśle, Katowicach, Krakowie, Lwowie, Łodzi, Poznaniu, Samborze, Sosnowcu, Stanisławowie, Toruniu, Warszawie. Co do modelu przedwojennego sądownictwa gospodarczego zob. A. Machnikowska, *Postępowanie w sprawach gospodarczych* [w:] *System PC*, t. 6, red. A. Machnikowska, 2022, s. 144 i n.

przepisów sędziowie handlowi nie byli ławnikami, to niewątpliwie stanowili wyspecjalizowany czynnik obywatelski biorący udział w orzekaniu w sprawach handlowych. Na podstawie art. 209 § 1 i art. 212 p.u.s.p. z 1928 r. sędziowie handlowi byli mianowani na okresy 3-letnie przez Ministra Sprawiedliwości i pełnili swe obowiązki bezpłatnie. W myśl art. 210 p.u.s.p. z 1928 r. sędziami handlowymi mogli być wyłącznie obywatele polscy, którzy korzystali w pełni z praw cywilnych i obywatelskich, byli nieskazitelnego charakteru, ukończyli 30 lat życia, władali językiem polskim w słowie i piśmie oraz posiadali praktyczną znajomość obrotu handlowego i zwyczajów handlowych⁸.

W ramach regulacji procesowej ustawodawca przedwojenny nie zdecydował się na wprowadzenie odrębnego postępowania w sprawach gospodarczych (czy też handlowych według ówczesnej nomenklatury). W d.k.p.c. zamieszczono wycinkowe unormowania dotyczące rozpoznawania spraw handlowych, w tym dotyczące: właściwości sądu (art. 14 d.k.p.c.), przekazywania spraw między wydziałami cywilnymi i handlowymi (art. 217 i n. d.k.p.c.), terminów doręczeń (art. 221 § 2 d.k.p.c.) oraz fakultatywnej podstawy nadania wyrokowi rygoru natychmiastowej wykonalności na wniosek powoda (art. 355 d.k.p.c.).

4. Wraz z przemianami ustrojowymi i społeczno-gospodarczymi okresu powojennego oraz istotną zmianą stosunków własnościowych zrezygnowano z wyodrębnienia w strukturze sądownictwa powszechnego jednostek organizacyjnych do załatwiania spraw gospodarczych, co zostało dokonane w następstwie wprowadzenia 7.09.1950 r. tekstu jednolitego Prawa o ustroju sądów powszechnych z 1928 r.⁹ Równoległe z dniem 1.10.1949 r. na mocy dekretu z 1949 r. ustanowiono Państwowy Arbitraż Gospodarczy¹⁰, w skład którego wchodziły okręgowe komisje arbitrażowe i Główna Komisja Arbitrażowa (art. 6 ust. 1 dekretu o państwowym arbitrażu gospodarczym z 1949 r.). Państwowy Arbitraż Gospodarczy, jako twór niezależny od sądownictwa powszechnego, był powołany do rozpoznawania sporów o prawa majątkowe m.in. pomiędzy państwowymi przedsiębiorstwami, bankami, zakładami i instytucjami, przedsiębiorstwami pod zarządem państwowym czy spółkami, w których Skarb Państwa lub inne określone w dekrete podmioty miały

⁸ Szczegółne wymagania stawiano sędziom handlowym, którzy mieli orzekać w sprawach górniczych, musieli bowiem legitymować się stosowanym wykształceniem i praktyką zawodową zgodnie z § 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 24.12.1928 r. wydanego w porozumieniu z Ministrem Przemysłu i Handlu o trybie powoływania sędziów handlowych (Dz.U. Nr 104, poz. 939).

⁹ Dz.U. z 1950 r. Nr 39, poz. 360 ze zm.

¹⁰ Dekret z 5.08.1949 r. o państwowym arbitrażu gospodarczym (Dz.U. Nr 46, poz. 340 ze zm.).

przeważające udział w kapitale zakładowym (art. 2 ust. 1 dekretu)¹¹. Z mocy art. 3 dekretu delegowano natomiast Radzie Ministrów kompetencję do przekazania do postępowania arbitrażowego sporów o prawa majątkowe między innymi jeszcze podmiotami.

W zbliżony sposób ukształtowane zostały ustrój i zakres działania Państwowego Arbitrażu Gospodarczego w ustawie z 1975 r.¹² W myśl art. 7 ust. 1 ustawy z 1975 r. zadania Państwowego Arbitrażu Gospodarczego były wykonywane przez Główną Komisję Arbitrażową oraz okręgowe komisje arbitrażowe. Ponadto Państwowy Arbitraż Gospodarczy rozpoznawał spory, w których stronami, zgodnie z art. 3 ust. 1 ustawy z 1975 r., były m.in. państwowe jednostki organizacyjne, spółdzielnie i ich związki czy organizacje społeczne prowadzące działalność gospodarczą, którym przepisy przyznawały osobowość prawną.

Istotne różnice w zestawieniu przepisów dekretu z 1949 r. oraz ustawy z 1975 r. dotyczyły osób pełniących funkcje orzecznicze w Państwowym Arbitrażu Gospodarczym. W myśl art. 7 ust. 2 dekretu z 1949 r. jedynie prezesi i wiceprezesi Głównej Komisji Arbitrażowej powinni mieć kwalifikacje sędziowskie, przy czym prawodawca dopuszczał wyjątki od tej zasady. Pozostali członkowie Głównej Komisji Arbitrażowej byli powoływani przez podmioty wskazane w art. 8 ust. 1 dekretu. Z kolei w przypadku okręgowych komisji arbitrażowych ich prezesów mianował Minister Finansów (art. 9 ust. 1 dekretu z 1949 r.), zaś członków zespołów orzekających wyznaczały strony wiodące spór (art. 9 ust. 2 dekretu z 1949 r.). Na mocy ustawy z 1975 r. doszło do swoistej profesjonalizacji arbitrów i zbliżenia ich statusu do statusu sędziów sądów powszechnych. Wprowadzono bowiem aplikację arbitrażową oraz asesurę arbitrażową (art. 13 ust. 2 ustawy z 1975 r.). Ponadto precyzyjnie określono wymagania, jakie powinien spełniać kandydat na arbitra okręgowej komisji arbitrażowej, włączając w to wymóg ukończenia wyższych studiów prawnych, odbycia aplikacji arbitrażowej, złożenia egzaminu na arbitra oraz co najmniej 2-letniego stażu pracy jako asesor arbitrażu (art. 14 ust. 1 ustawy z 1975 r.). Alternatywnie arbitrami mogły zostać osoby spełniające wymagania do powołania na stanowisko sędziego lub posiadające kwalifikacje radcy prawnego (art. 14 ust. 2 ustawy z 1975 r.). W stosunku do arbitrów Głównej Komisji Arbitrażowej przewidziano natomiast dodatkowy wymóg stażu pracy (art. 15

¹¹ Co do istotnych mankamentów Państwowego Arbitrażu Gospodarczego i jego funkcjonowania zob. A. Machnikowska, *Postępowanie w sprawach gospodarczych* [w:] *System PC*, t. 6, red. A. Machnikowska, 2022, s. 149.

¹² Ustawa z 23.10.1975 r. o Państwowym Arbitrażu Gospodarczym (Dz.U. Nr 34, poz. 183 ze zm.).

ust. 1 ustawy z 1975 r.). W wyjątkowych wypadkach dopuszczano możliwość pełnienia funkcji arbitra przez osoby nieposiadające wszystkich powyższych kwalifikacji (art. 16 ustawy z 1975 r.).

Na potrzeby prowadzenia postępowania przed komisjami arbitrażowymi obowiązywały odrębne regulacje proceduralne (art. 13 i n. dekretu z 1949 r. oraz art. 28 i n. ustawy z 1975 r. oraz rozporządzenia do tych aktów prawnych). Autonomiczność postępowania przed komisjami arbitrażowymi nie była jednak zupełna w tym sensie, że przepisy Kodeksu postępowania cywilnego znajdowały zastosowanie uzupełniająco, w zakresach wskazanych w aktach prawnych normujących postępowanie przed komisjami arbitrażowymi. Ze względu na specyfikę postępowania przed komisjami arbitrażowymi oraz wielowątkowość tej regulacji zbliżonej do unormowań postępowania rozpoznawczego w Kodeksie postępowania cywilnego nie jest ona przedmiotem dalszych rozważań.

5. W konsekwencji kolejnych przemian ustrojowych i społeczno-gospodarczych ustawodawca zarzucił ideę Państwowego Arbitrażu Gospodarczego¹³. Jednocześnie w ramach szerzej zakrojonej reformy wszelkie spory gospodarcze przeniesiono do rozpoznawania na drodze sądowej, zrównano status wszystkich podmiotów gospodarczych oraz dążono do uproszczenia i przyspieszenia postępowania w sprawach gospodarczych¹⁴. Rozpoznawanie tych spraw powierzono sądom rejonowym i wojewódzkim, w których

¹³ Zmianę tę przyjęto z aprobatą, wskazując na sztuczność wcześniejszego wyodrębnienia państwowego arbitrażu gospodarczego i potrzebę utworzenia nowej regulacji na użytek rozpoznawania spraw gospodarczych (zob. M. Mizera, *Zdolność sądowa, interwencja uboczna oraz postępowanie nakazowe i upominawcze w sprawach gospodarczych*, NP 1990/10–12, s. 151; K. Korzan, *Nowa regulacja modelu rozstrzygania sporów gospodarczych* [w:] *Prace prawnicze wydane dla uczczenia pracy naukowej Karola Gandora*, red. M. Pazdan, M. Sośniak, M. Staszaków, Katowice 1992, s. 90 i n.; T. Misiuk, *Rozpoznawanie i rozstrzyganie spraw gospodarczych*, „Palestra” 1990/1, s. 36; S. Dalka, *Postępowanie w sprawach gospodarczych przed sądami powszechnymi*, „Palestra” 1990/1, s. 49).

¹⁴ Szerzej na temat uwarunkowań wprowadzonych zmian zob. S. Włodyka, *Sądownictwo gospodarcze (uwarunkowania i założenia)*, PiP 1987/6, s. 21 i n.; Z. Świeboda, *Rozpoznawanie przez sądy spraw gospodarczych*, NP 1989/10–12, s. 3 i n.; T. Misiuk, *Rozpoznawanie...*, s. 23 i n.; J. Sztombka, *Rozstrzyganie przez sądy spraw gospodarczych*, PiZS 1990/1–3, s. 53; K. Korzan, *Nowa...*, s. 86 i n.; R. Flejszar, *Przedsiębiorca*, s. 127 i n.; T. Wiśniewski, *Postępowanie sądowe w sprawach gospodarczych*, Kraków 1997, s. 15; T. Wiśniewski [w:] *System Prawa PH*, t. 7, red. T. Wiśniewski, 2007, s. 4 i n.; K. Weitz, *Czy potrzebne jest postępowanie w sprawach gospodarczych?*, PS 2008/7–8, s. 23 i n.; P. Grzegorzczak, *Postępowania odrębne w świetle projektowanych zmian Kodeksu postępowania cywilnego* [w:] *Reforma postępowania cywilnego w świetle projektów Komisji Kodyfikacyjnej*, red. K. Markiewicz, Warszawa 2011, s. 75 i n.; P. Feliga, *Sprawiedliwe załatwienie sprawy gospodarczej jako cel odrębności postępowania w sprawach gospodarczych* (art. 458¹–458¹³ KPC) [w:] *Reforma czy kolejna nowelizacja? Uwagi na tle ustawy z 4.7.2019 r. zmieniającej KPC*, red. P. Ryłski, Warszawa 2020, s. 154 i n.

stworzono odrębne jednostki organizacyjne (sądy gospodarcze)¹⁵. Zgodnie zaś z art. 8 ust. 1 ustawy o rozpoznawaniu przez sądy spraw gospodarczych utraciła moc ustawa z 1975 r. Sprawy niezakończone prawomocnie do 1.10.1989 r. zostały przekazane do dalszego rozpoznania sądom powszechnym i Sądowi Najwyższemu, zaś arbitrzy uzyskali status sędziów sądów powszechnych (art. 13 ust. 1 ustawy o rozpoznawaniu przez sądy spraw gospodarczych). Od 1.10.1989 r. sądownictwo gospodarcze stanowi zatem element sądownictwa powszechnego z uwagi na to, że sądy gospodarcze są wydziałami w strukturach sądów powszechnych różnych rządów.

Istotne zmiany wprowadzone przez ustawę o rozpoznawaniu przez sądy spraw gospodarczych dotyczyły nie tylko powyższych problemów instytucjonalnych. W art. 2 ust. 1 i 2 powyższej ustawy zdefiniowano pojęcie sprawy gospodarczej, a nadto na mocy jej art. 6 pkt 3 wprowadzono do tytułu VII książki pierwszej części pierwszej Kodeksu postępowania cywilnego dział IVa, zawierający unormowania postępowania w sprawach gospodarczych. W ten sposób od 1.10.1989 r. wprowadzono po raz pierwszy do systemu polskiego postępowania cywilnego odrębne służące załatwianiu spraw gospodarczych. U jego podłoża leżało przeświadczenie o potrzebie stworzenia nowych ram proceduralnych do rozpoznawania wyodrębnionej kategorii spraw¹⁶, wobec anachroniczności dotychczasowej regulacji procesowej w obliczu zmieniającej się rzeczywistości społeczno-gospodarczej. Co przy tym istotne, wprowadzenie postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych poczytywano za rozwiązanie tymczasowe do momentu większej reformy procedury cywilnej po transformacji ustrojowej¹⁷.

6. W art. 479¹ § 1 i 2 k.p.c. zawarto odrębną definicję sprawy gospodarczej, mieszczącą się w granicach definicji z art. 2 ust. 1 i 2 ustawy o rozpoznawaniu

¹⁵ Zgodnie z art. 1 ustawy z 24.05.1989 r. o rozpoznawaniu przez sądy spraw gospodarczych (Dz.U. z 2016 r. poz. 723). Należy zwrócić uwagę, że konkurowały ze sobą dwie koncepcje organizacji sądownictwa gospodarczego – oparta na wyodrębnieniu sądownictwa gospodarczego z sądownictwa powszechnego, przy zachowaniu nadzoru judykacyjnego Sądu Najwyższego, oraz oparta na włączeniu sądownictwa gospodarczego do pionu sądownictwa powszechnego, która została przyjęta wskutek powyższej zmiany legislacyjnej (zob. K. Weitz, *Czy potrzebne...*, s. 22; S. Włodyka, *Sądownictwo...*, s. 21; S. Dalka, *Idea jednolitego sądu w sprawach cywilnych* [w:] *Księga ku czci Z. Resicha*, s. 65).

¹⁶ Co do kryteriów wyodrębnienia spraw gospodarczych na potrzeby stworzenia pionu sądownictwa gospodarczego i funkcjonowania postępowania odrębnego zob. dodatkowo S. Włodyka, *Sądownictwo...*, s. 27 i n.; S. Włodyka, *Ustawa o rozpatrywaniu przez sądy spraw gospodarczych*, PiP 1990/3, s. 16; K. Weitz, *Czy potrzebne...*, s. 23; P. Grzegorzcyk, *Postępowania...*, s. 76.

¹⁷ K. Weitz, *Czy potrzebne...*, s. 24; S. Włodyka, *Ustawa...*, s. 27; S. Dalka, *Postępowanie w sprawach...*, s. 49; J. Gudowski [w:] *Kodeks*, t. 2, red. T. Zembrzusi, 2020, s. 1079. Odmienne K. Korzan, *Nowa...*, s. 27.

przez sądy spraw gospodarczych, jednak jej niewyczerpującą. W ten sposób wskazano, że sprawami gospodarczymi na potrzeby postępowania odrębnego były przede wszystkim sprawy ze stosunków cywilnych między podmiotami gospodarczymi w zakresie prowadzonej przez nie działalności gospodarczej¹⁸. Ponadto sprawami gospodarczymi były sprawy ze stosunku spółki, przeciwko podmiotom gospodarczym o zaniechanie naruszania środowiska i przywrócenie do stanu poprzedniego lub naprawienie szkody tym związanej oraz zakazanie lub ograniczenie działalności zagrażającej środowisku, a także sprawy należące do właściwości sądów na podstawie przepisów o przeciwdziałaniu praktykom monopolistycznym. Istotne jest przy tym, że w art. 479² § 2 k.p.c. przewidziano wyłączenia podmiotowe w zakresie rozpoznawania spraw w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych. Te dotyczyły osób fizycznych prowadzących osobiście działalność gospodarczą niewymagającą zgłoszenia do ewidencji, z której zarobek stanowił dodatkowe źródło dochodu, oraz rolników indywidualnych w zakresie określonych rodzajów działalności.

Przepisy o postępowaniu w sprawach gospodarczych zawierały ponadto unormowania dotyczące właściwości sądu (art. 479³ i 479⁴ k.p.c.), składu sądu (art. 479⁵ k.p.c.), udziału w postępowaniu organizacji podmiotów gospodarczych (art. 479⁶ k.p.c.), zdolności sądowej ułomnych osób prawnych oraz pełnomocnika dla zagranicznych podmiotów gospodarczych (art. 479⁸ k.p.c.).

W zakresie regulacji dynamiki omawianego postępowania odrębnego należy zwrócić uwagę na przepisy dotyczące: obowiązku bezpośrednich doręczeń pomiędzy profesjonalnymi pełnomocnikami (art. 479⁹ k.p.c.), fakultatywnej podstawy odbywania posiedzeń przy drzwiach zamkniętych z uwagi na możliwość ujawnienia określonych w ustawie tajemnic (art. 479¹⁰ k.p.c.), terminu umorzenia postępowania zawieszonego na zgodny wniosek stron oraz z przyczyn wskazanych w art. 177 § 1 pkt 5 i 6 k.p.c. (art. 479¹¹ k.p.c.). Ponadto istotna różnica pomiędzy postępowaniem odrębnym w sprawach gospodarczych a procesem trybu zwykłego dotyczyła wymagań formalnych pozwu, do którego należało dołączyć odpis reklamacji lub wezwania do dobrowolnego spełnienia żądania i oświadczenia co do stanowiska pozwanego oraz informację lub odpisy pism o próbach wyjaśnienia spornych kwestii w drodze rokowań (art. 479¹² § 1 i 2 k.p.c.). Jednocześnie na pozwanego został nałożony ciężar wniesienia odpowiedzi na pozew w terminie wskazanym w ustawie (art. 479¹⁴ § 1 k.p.c.). Ustawodawca przewidywał również możliwość zastosowania sankcji w stosunku do stron na wypadek uchybie-

¹⁸ W piśmiennictwie określano tę grupę spraw jako sprawy gospodarcze *sensu stricto*, zaś ogół spraw wskazanych w art. 479¹ § 1 i 2 k.p.c. nazywano sprawami gospodarczymi *sensu largo* (zob. J. Sztombka, *Rozstrzyganie...*, s. 53; R. Flejszar, *Przedsiębiorca*, s. 130).

nia wymaganiom stawianym w przepisach dotyczących pozwu i odpowiedzi na pozew (art. 479¹² § 3 i art. 479¹⁴ § 2 k.p.c.). Odrębnie uregulowano nadto podstawy uznania za niedopuszczalne czynności materialno-dyspozytywnych w postaci cofnięcia pozwu, zrzeczenia się roszczenia, zawarcia ugody oraz uznania powództwa (art. 479¹³ i 479¹⁵ k.p.c.).

W postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych określono instrukcyjny termin 3 miesięcy do wydania wyroku, licząc od daty złożenia pozwu (art. 479¹⁶ k.p.c.). Zastrzeżono ponadto dla sądu możliwość wydania wyroku na posiedzeniu niejawnym, także w wypadku wyroku zaocznego, gdy pozwany nie złożył odpowiedzi na pozew (art. 479¹⁷ i 479¹⁸ § 2 k.p.c.). W zakresie środków zaskarżenia w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych przewidziano szczególne unormowania dotyczące zakresu kognicji sądu rewizyjnego i jego rozstrzygnięć (art. 479²⁰ i 479²¹ § 1 k.p.c.), rewizji nadzwyczajnej (art. 479²⁷ k.p.c.) oraz skrócenia terminu do wniesienia skargi o wznowienie postępowania (art. 479²² k.p.c.).

Ostatnia grupa przepisów normujących postępowanie odrębne w sprawach gospodarczych dotyczyła natomiast sytuacji szczególnej – krzyżowania się postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych z postępowaniem nakazowym i upominawczym (art. 479²³–479²⁶ k.p.c.).

7. Regulacja postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych nie była statyczna, lecz podlegała sukcesywnym zmianom związanym tak z kolejnymi reformami procedury cywilnej (choćby w zakresie uchylenia przepisów o rewizji i rewizji nadzwyczajnej), jak i zmianami w obszarze regulacji materialnoprawnej (np. zastąpienia pojęcia podmiotów gospodarczych pojęciem przedsiębiorcy), dostrzeganymi problemami w funkcjonowaniu omawianego postępowania odrębnego (m.in. przez wprowadzenie w art. 479^{1a} k.p.c. reguły pierwszeństwa stosowania przepisów o postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych przed innymi postępowaniami odrębnymi) oraz potrzebą optymalizacji postępowania¹⁹. Szczegółowe omawianie kolejnych

¹⁹ Na temat przekształceń postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych obowiązującego przed 3.05.2012 r. zob. K. Weitz, *Czy potrzebne...*, s. 24 i n.; P. Grzegorzczak, *Postępowania...*, s. 77 i n.; R. Flejszar, *Przedsiębiorca*, s. 128 i n.; J. Jankowski, S. Cieślak, *Wybrane propozycje zmian Kodeksu postępowania cywilnego zawarte w rządowym projekcie z 30 stycznia 2006 r. ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw*, „Palestra” 2006/7–8, s. 130 i n. R. Flejszar wskazywał na dwa zasadnicze kierunki zmian dotyczące zaostrzania wymagań stawianych uczestnikom postępowania (co należy wiązać z podwyższeniem stopnia formalizmu postępowania) oraz rozszerzenia zakresu zastosowania przepisów o postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych (czego efektem było m.in. uczynienie z „wyjściowego” postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych regulacji ogólnej oraz wprowadzenie dalszych postępowań regulacyjnych jako podtypów postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych).

nowelizacji powyższego postępowania odrębnego w czasie jego obowiązywania do 3.05.2012 r. byłoby z perspektywy niniejszego opracowania bezcelowe. Należy ograniczyć się do przedstawienia obrazu postępowania w sprawach gospodarczych z chwili uchylecia art. 479¹ i n. k.p.c. jako punktu odniesienia do dalszych rozważań. Na ten moment można bowiem dokonywać zestawienia obecnie obowiązujących przepisów o postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych z dawniejszą regulacją oraz wyciągać wnioski co do istnienia pewnej kontynuacji unormowań ustawowych.

Postępowanie odrębne w sprawach gospodarczych w stanie prawnym przed 3.05.2012 r. nie miało jednolitego charakteru. Dział IVa tytułu VII książki pierwszej części pierwszej Kodeksu postępowania cywilnego, który pierwotnie zawierał unormowanie o jednym postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych, stosunkowo szybko został podzielony na rozdziały²⁰. Bazowa regulacja została zawarta w rozdziale 1 „Przepisy ogólne”, tworzącym zasadniczą część postępowania w sprawach gospodarczych, w którym przede wszystkim były rozpoznawane spory pomiędzy przedsiębiorcami. W kolejnych rozdziałach unormowano zaś postępowania w poszczególnych rodzajach spraw: z zakresu ochrony konkurencji (rozdział 2), o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone (rozdział 3), z zakresu regulacji energetyki (rozdział 4), z zakresu regulacji telekomunikacji i poczty (rozdział 5), z zakresu regulacji transportu kolejowego (rozdział 6). Oznacza to zatem, że ustawodawca przewidywał dwustopniowe postępowania odrębne w sprawach gospodarczych: postępowanie „zwykłe” regulowane w art. 479¹ i n. k.p.c. jako postępowanie pierwszego stopnia oraz postępowania szczególne normowane w art. 479²⁸ i n. k.p.c. jako postępowania drugiego stopnia (podtypy postępowania „zwykłego”), do których stosowały się przepisy ogólne rozdziału 1 oraz przepisy szczegółowe zawarte w dalszych rozdziałach dotyczących postępowań w poszczególnych rodzajach spraw²¹. Z perspektywy obecnie obowiązujących przepisów o postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych unormowania postępowań w poszczególnych rodzajach spraw, które obowiązywały przed 3.05.2012 r., nie mają istotnego znaczenia, nie są bowiem w żaden sposób powiązane z przepisami art. 458¹ i n. k.p.c. W zasadniczej mierze nie zostały uchylone wraz z przepisami ogólnymi postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych 3.05.2012 r., lecz obowiązywały dalej i częściowo nadal obowiązują jako postępowania odrębne normowane w ko-

²⁰ Na mocy ustawy z 24.02.1990 r. o przeciwdziałaniu praktykom monopolistycznym (Dz.U. z 1999 r. Nr 52, poz. 547).

²¹ Por. J. Jankowski, S. Cieślak, *Wybrane...*, s. 131; M. Manowska, *Postępowania odrębne*, s. 207; R. Flejszar, *Przedsiębiorca*, s. 158–159.

lejnym działach tytułu VII księgi pierwszej części pierwszej Kodeksu postępowania cywilnego. Z tego też powodu należy skupić się na przepisach art. 479¹ i n. k.p.c.

Zakres przedmiotowy „zwykłego” postępowania w sprawach gospodarczych pozostawał wyznaczony w art. 479¹ § 1 i 2 k.p.c. zasadniczo przez zdefiniowanie pojęcia sprawy gospodarczej jako sprawy ze stosunków cywilnych między przedsiębiorcami, choćby jedna ze strony stosunku cywilnego zaprzestała działalności gospodarczej po jego powstaniu. Ustawodawca zdecydował się przy tym na dodatkowe uregulowanie pojęcia przedsiębiorcy²² w art. 479² § 1 k.p.c., wskazując, że przedsiębiorcą była osoba fizyczna, osoba prawna albo jednostka organizacyjna niebędąca osobą prawną, której ustawa przyznaje zdolność prawną, prowadząca we własnym imieniu działalność gospodarczą lub zawodową. Definicja ta pokrywała się z pojęciem przedsiębiorcy normowanym w art. 43¹ k.c. Postępowanie odrębne w sprawach gospodarczych z mocy art. 479² § 2 k.p.c. nie znajdowało zastosowania w sprawach dotyczących działalności wytwórczej osób fizycznych w rolnictwie w zakresie upraw rolnych oraz chowu i hodowli zwierząt, ogrodnictwa, warzywnictwa, leśnictwa i rybactwa śródlądowego, a także wynajmowania przez rolników pokoi, sprzedaży posiłków domowych i świadczenia w gospodarstwach rolnych innych usług związanych z pobytem turystów. Dodatkowo katalog spraw gospodarczych został w art. 479¹ § 2 k.p.c. uzupełniony o sprawy ze stosunku spółki oraz sprawy dotyczące roszczeń z art. 291–300 i 479–490 k.s.h., a także przeciwko przedsiębiorcom o zaniechanie naruszania środowiska i przywrócenie do stanu poprzedniego lub naprawienie szkody z tym związanej oraz zakazanie lub ograniczenie działalności zagrażającej środowisku. W zakres szeroko rozumianych spraw gospodarczych wchodziły także sprawy należące do właściwości sądów na podstawie przepisów o ochronie konkurencji, prawa energetycznego, prawa telekomunikacyjnego, prawa pocztowego oraz przepisów o transporcie kolejowym oraz przeciwko przedsiębiorcom o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone.

²² Co do mnogości definicji pojęcia przedsiębiorcy i komplikacji z tym związanych zob. m.in. W.J. Katner, *Kupiec, podmiot gospodarczy, przedsiębiorca. Ewolucja pojęciowa*, GSP 1999/5; W.J. Katner, *Drogi i bezdroża prawnej regulacji przedsiębiorczości w Polsce w latach transformacji ustrojowej i akcesji unijnej aż po dzień dzisiejszy – zarys oceny i studium przypadków* [w:] *Studia i rozprawy. Księga jubileuszowa dedykowana profesorowi Andrzejowi Catusowi*, red. A. Janik, Warszawa 2009, s. 261 i n.; W.J. Katner, *Pojęcie przedsiębiorcy – w odpowiedzi na artykuł dr A. G. Harli*, PPH 2007/4; J. Lic, M. Łuc, *Definicje pojęć „działalność gospodarcza” i „przedsiębiorca” (potrzeba rewizji)*, PiP 2008/10, s. 59 i n.; A.G. Harla, *Pojęcie kupca i przedsiębiorcy w prawie polskim (1918–2005)*, PPH 2006/12; T. Szanciło, *Przedsiębiorca w prawie polskim*, PPH 2005/3, s. 6 i n.

Tego rodzaju sprawy podlegały jednak załatwieniu w postępowaniach odrębnych stanowiących podtypy „zwykłego” postępowania gospodarczego.

W art. 479^{1a} k.p.c. wprowadzono regułę rozstrzygającą kolizje pomiędzy tym postępowaniem a innymi postępowaniami odrębnymi. W sprawach gospodarczych rozpoznawanych według art. 479¹ i n. k.p.c. przepisy o innych postępowaniach odrębnych znajdowały zastosowanie jedynie w zakresie, w jakim nie były sprzeczne z regulacją postępowania w sprawach gospodarczych. Prawdopodobnie ta nie dotyczyła jednak spraw gospodarczych rozpoznawanych w europejskim postępowaniu nakazowym, europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń oraz elektronicznym postępowaniu upominawczym, które na płaszczyźnie powiązań wewnątrzsystemowych zostały ukształtowane na zasadzie wyłączości²³.

W zakresie elementów statycznych odnoszących się do podmiotów postępowania, poza regulacją kręgu uczestników postępowania ze względu na ich kwalifikacje podmiotowe na potrzeby wyznaczenia zakresu zastosowania przepisów o postępowaniu odrębnym, dodatkowo unormowano zagadnienia związane z właściwością sądu, udziałem w sprawie organizacji społecznych (pozarządowych) oraz reprezentacji przez pełnomocnika przedsiębiorcy zagranicznego. Właściwość przemienna określona w art. 34 k.p.c. znajdowała również zastosowanie w sprawach o zawarcie umowy, ustalenie jej treści oraz zmianę umowy (art. 479⁴ § 1 k.p.c.)²⁴. Z mocy art. 479⁶ k.p.c. organizacje przedsiębiorców, za zgodą zrzeszonego w nich przedsiębiorcy, mogły wziąć udział w toczącym się postępowaniu, w którym przedsiębiorca ten występował w charakterze strony. W takim wypadku stosowano przepisy art. 62 i 63 k.p.c., dotyczące pozycji organizacji społecznych. Jeżeli natomiast odrębne przepisy przyznawały określonym podmiotom, które nie uczestniczyły w sprawie, uprawnienie do przedstawiania sądowi istotnego dla sprawy poglądu, do podmiotów tych stosowało się odpowiednio art. 63 k.p.c., dotyczący przedstawienia poglądu przez organizację społeczną. Jednak na wniosek podmiotu uprawnionego sąd mógł zezwolić, aby pogląd został przedstawiony także ustnie na rozprawie, o czym stanowił art. 476^{6a} § 1 k.p.c. Co więcej, zgodnie z art. 479⁶ § 2 k.p.c. uprawniony podmiot miał zagwarantowane

²³ Zob. S. Cieślak, *Powiązania wewnątrzsystemowe w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2013, s. 126. Należy jednak poczynić zastrzeżenie co do elektronicznego postępowania upominawczego, które stanowi podtyp postępowania upominawczego. O ile postępowanie to nie „krzyżuje” się z innymi postępowaniami odrębnymi, o tyle z mocy art. 505²⁸ § 1 k.p.c. znajdują do niego zastosowanie przepisy o postępowaniu upominawczym.

²⁴ Nadmienić należy, że treść normatywna zawarta w dawnym art. 479⁴ § 1 k.p.c. została po 3.05.2012 r. dodana do art. 34 k.p.c.

prawo dostępu do akt sprawy w zakresie niezbędnym do przedstawienia poglądu. Jeżeli zaś chodzi o szczególną regulację dotyczącą pełnomocnika zagranicznego przedsiębiorcy, to w świetle art. 479⁸ k.p.c. pełnomocnikiem takim mógł być również pełnomocnik ustanowiony do reprezentowania tego przedsiębiorcy wobec polskich organów administracji publicznej, na podstawie przepisów o zasadach prowadzenia na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej działalności gospodarczej w zakresie drobnej wytwórczości przez zagraniczne osoby prawne i fizyczne oraz banki.

Unormowania postępowania w sprawach gospodarczych w znacznie szerszym zakresie dotyczyły dynamiki postępowania, odnosząc się do szeregu problemów związanych z przebiegiem omawianego postępowania odrębnego, począwszy od wymagań co do pozwu, przez kwestie związane z organizacją postępowania, a kończąc na orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie.

Zgodnie z art. 479¹² § 2 i 3 k.p.c. dodatkowym wymaganiem formalnym pozwu było załączenie do niego odpisu reklamacji lub wezwania do dobrowolnego spełnienia żądania wraz z dowodem doręczenia albo wysłania go pozwanemu przesyłką poleconą oraz odpisy pism świadczących o próbie wyjaśnienia spornych kwestii w drodze rokowań. Niezałączenie odpisu reklamacji lub wezwania do spełnienia żądania wymagało zastosowania art. 130 k.p.c. Każdorazowo zaś zaniechanie powyższych czynności mogło skutkować obciążeniem strony kosztami procesu, jeżeli w ten sposób strona przyczyniła się do zbędnego wytoczenia sprawy lub wadliwego określenia jej zakresu (art. 479¹² § 4 k.p.c.). Ponadto na podstawie art. 479¹² § 1 k.p.c. powód w pozwie był zobowiązany podać wszystkie twierdzenia oraz dowody na ich poparcie pod rygorem utraty prawa do powoływania ich w toku postępowania, chyba że wykazał, iż ich powołanie w pozwie nie było możliwe albo potrzeba taka wyniknęła później. Te natomiast podlegały zgłoszeniu w terminie 2 tygodni od momentu, w którym ich powołanie stało się możliwe lub potrzebne.

Z perspektywy obostrzeń związanych z wnoszeniem pozwu w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych należy również mieć na względzie, że roszczenie procesowe ukształtowane w piśmie wszczynającym postępowanie co do zasady nie podlegało dalszym modyfikacjom. Zgodnie bowiem z art. 479⁴ § 2 k.p.c. w toku postępowania nie można było występować z nowymi roszczeniami zamiast lub obok dotychczasowych (z wyjątkiem sytuacji, gdy w razie zmiany okoliczności powód zamiast pierwotnego przedmiotu sporu żądał jego wartości lub innego przedmiotu oraz gdy powód rozszerzał żądanie o świadczenie powtarzające się za dalsze okresy), a także wyłączone było dokonywanie przekształceń podmiotowych określonych w art. 194–196 k.p.c.

W postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych pozwany był zobligowany z mocy art. 479¹⁴ § 1 k.p.c. do wniesienia odpowiedzi na pozew w terminie 2-tygodniowym pod rygorem zwrotu pisma wniesionego po tym czasie. Na podstawie art. 479¹⁴ § 2 k.p.c. w odpowiedzi na pozew pozwany był zobowiązany podać wszystkie twierdzenia, zarzuty oraz dowody na ich poparcie pod rygorem utraty prawa do powoływania ich w toku postępowania, chyba że wykazał, że ich powołanie w odpowiedzi na pozew nie było możliwe albo że potrzeba ich powołania wynikła później. W takim wypadku dalsze twierdzenia i dowody na ich poparcie podlegały zgłoszeniu w terminie 2-tygodniowym od dnia, w którym ich zgłoszenie stało się możliwe lub powstała potrzeba ich powołania. Opieszałość pozwanego nadto mogła spotkać się z sankcją finansową w postaci obciążenia strony kosztami postępowania w całości lub części na podstawie art. 479¹² § 4 w zw. z art. 479¹⁴ § 2 *in fine* k.p.c.

Ustawodawca nie obligował strony pozwanej do wnoszenia odpowiedzi na pozew wówczas, gdy w sprawie był wydany nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym lub upominawczym (art. 479¹⁴ § 1 k.p.c.). W takim wypadku słusznie przyjmowano, że zarzuty lub sprzeciw od nakazu zapłaty pełnią rolę odpowiedzi na pozew, w związku z czym na podstawie art. 479^{14a} k.p.c. do zarzutów i sprzeciwu od nakazu zapłaty zastosowanie znajdował art. 479¹⁴ § 2 k.p.c.²⁵ Podobne unormowanie przyjęto w art. 479¹⁸ § 3 k.p.c. w odniesieniu do sprzeciwu od wyroku zaocznego.

Dalsza regulacja postępowania w sprawach gospodarczych wyraźnie wskazywała na wynikającą z profesjonalizacji stosunków stron tendencję ustawodawcy do zwiększenia rygoryzmu postępowania oraz jego przyspieszenia. Tak też na podstawie art. 479⁴ § 3 k.p.c. w omawianym postępowaniu odrębnym nie stosowało się: art. 5 i 212 zdanie pierwsze i drugie (dotyczących pouczeń dla strony niereprezentowanej przez profesjonalnego pełnomocnika), art. 177 § 1 pkt 5 (dotyczącego fakultatywnego zawieszenia postępowania w razie niestawiennictwa stron na rozprawie), art. 178 (umożliwiającego zawieszenie postępowania na zgodny wniosek stron), art. 205 (pozwalającego na przekazanie sprawy z sądu rejonowego do okręgowego, jeśli przed tym sądem pozwany wytoczył powództwa przeciwko powodowi wpływające na jego roszczenie), art. 492¹ § 1, art. 499 pkt 4 i art. 502¹ § 1 k.p.c. (stanowiących przeszkodę do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazo-

²⁵ Zob. J. Jankowski, S. Cieślak, *Wybrane...*, s. 133; B. Draniewicz [w:] B. Draniewicz, Ł. Piebiak, *Postępowania odrębne*, s. 158–159; M. Manowska, *Postępowania odrębne*, s. 168; R. Flejszar, *Przedsiębiorca*, s. 176.

wym i upominawczym oraz podstawę do uchylenia nakazu zapłaty z urzędu w tych postępowaniach z uwagi na nieznanie miejsca pobytu pozwanego lub brak możliwości doręczenia nakazu zapłaty w kraju). Co więcej, wyłączona na podstawie art. 479¹⁴ § 3 k.p.c. była możliwość wytoczenia powództwa wzajemnego. Z kolei do potrącenia w myśl art. 479¹⁴ § 4 k.p.c. mogły być przedstawione wyłącznie wierzytelności udowodnione dokumentami. Ponadto umorzenie postępowania z przyczyny określonej w art. 177 § 1 pkt 6 k.p.c. następowało w terminie 6-miesięcznym (art. 479¹¹ k.p.c.), a zatem o połowę krótszym niż wynikający z art. 182 § 1 k.p.c. w jego ówczesnym brzmieniu. W postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych ograniczony był również czas do wniesienia skargi o wznowienie postępowania zgodnie z art. 479²² k.p.c.

Doręczanie pism pomiędzy fachowymi pełnomocnikami (adwokatami, radcami prawnymi, rzecznikami patentowymi i Prokuratorią Generalną Skarbu Państwa) następowało bezpośrednio, zaś do odpisu pisma wniesionego do sądu należało załączyć dowód doręczenia pisma lub jego nadania pełnomocnikowi strony przeciwnej (art. 479⁹ § 1 k.p.c.). Powinność ta nie dotyczyła wnoszenia pism inicjujących postępowania oraz środków zaskarżenia wskazanych w art. 479⁹ § 2 k.p.c.

W zakresie organizacji postępowania należy zwrócić uwagę, że sąd miał dążyć do załatwienia sprawy w terminie 3 miesięcy od dnia złożenia pozwu, zaś sprawy o zawarcie, zmianę i rozwiązanie umowy oraz o ustalenie jej treści miały być rozpoznawane w pierwszej kolejności (art. 479¹⁶ k.p.c.). Dowód z przesłuchania stron był dopuszczany tylko na wniosek (art. 479^{14b} k.p.c.). Dążąc do szybkiego rozstrzygnięcia sporu, sąd mógł rozpoznać sprawę na posiedzeniu niejawnym, gdy pozwany uznał powództwo oraz gdy po złożeniu przez strony pism procesowych i dokumentów, w tym również po wniesieniu zarzutów lub sprzeciwu od nakazu zapłaty albo sprzeciwu od wyroku zaocznego, sąd uznał – mając na względzie całokształt przytoczonych twierdzeń, zgłoszonych wniosków dowodowych i zarzutów – że przeprowadzenie rozprawy nie było konieczne, o czym stanowił art. 479¹⁷ § 1 k.p.c. W takim też wypadku postanowienia dowodowe wydawano na posiedzeniu niejawnym (art. 479¹⁷ § 3 k.p.c.). Jednakże wydanie wyroku na posiedzeniu niejawnym nie było dopuszczalne, jeżeli strona w pierwszym piśmie procesowym złożyła wniosek o przeprowadzenie rozprawy (art. 479¹⁷ § 2 k.p.c.). Przeszkoda ta natomiast nie zachodziła, gdy pozwany uznał powództwo (art. 479¹⁷ § 2 *in fine* k.p.c.). Ponadto sąd mógł w myśl art. 479¹⁸ § 2 k.p.c. wydać na posiedzeniu niejawnym wyrok zaoczny, jeżeli pozwany nie złożył odpowiedzi na pozew. Wyroki wydane na posiedzeniach niejawnych, co wydaje się oczywiste, wiązały sąd z chwilą podpisania sen-

tencji (art. 479¹⁹ § 1 k.p.c.) i podlegały doręczeniu stronom z urzędu (art. 479¹⁹ § 2 k.p.c.). Wyrazem ograniczenia jawności zewnętrznej postępowania była także możliwość odbycia posiedzenia lub jego części przy drzwiach zamkniętych na wniosek strony, gdy mogły zostać ujawnione okoliczności stanowiące tajemnicę przedsiębiorstwa (art. 479¹⁰ k.p.c.).

W postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych w szczególny sposób uregulowano dopuszczalność niektórych czynności materialno-dyspozytywnych. Z mocy art. 479¹³ § 1 k.p.c. cofnięcie pozwu, zrzeczenie się lub ograniczenie roszczenia mogło być uznane za niedopuszczalne tylko wówczas, gdy okoliczności sprawy wskazywały, że powyższe czynności były wynikiem niedozwolonych praktyk ograniczających konkurencję lub samodzielność przedsiębiorców, albo gdy wymagała tego ochrona produkcji należytej jakości. Z kolei w świetle art. 479¹³ § 2 k.p.c. ugoda była uznawana za niedopuszczalną tylko wtedy, gdy jej treść pozostawała niezgodna z prawem, zmierzała do jego obejścia, była sprzeczna z zasadami współżycia społecznego oraz gdy wymagała tego ochrona środowiska lub ochrona produkcji należytej jakości.

Wyrok sądu pierwszej instancji wydany w omawianym postępowaniu odrębnym w sprawach o roszczenia pieniężne albo świadczenia innych rzeczy zamiennych stanowił z chwilą wydania tytuł zabezpieczenia, wykonalny bez nadawania mu klauzuli wykonalności (art. 479^{19a} k.p.c.). Kwota zasądzona wyrokiem wraz z wymagalnymi odsetkami stanowiła sumę, której złożenie do depozytu sądowego było wystarczające do zabezpieczenia. Jeżeli zaś wyrok zobowiązywał do wydania rzeczy zamiennych, do zabezpieczenia wystarczyło złożenie sumy równej wartości przedmiotu sporu. Do wykonania zabezpieczenia oraz jego ograniczenia stosowano odpowiednio art. 492 § 2 k.p.c., odnoszący się do nakazu zapłaty jako tytułu zabezpieczenia w postępowaniu nakazowym.

8. Regulacja postępowania w sprawach gospodarczych spotykała się z coraz szerszą krytyką²⁶. W rezultacie omawiane postępowanie odrębne

²⁶ K. Weitz, *Czy potrzebne...*, s. 28 i n.; P. Grzegorzczak, *Postępowania...*, s. 79; A. Semeńniuk, *Ocena proponowanych zmian w procedurze cywilnej w zakresie utrzymania sądów gospodarczych i likwidacji odrębnego postępowania w sprawach gospodarczych* [w:] *Reforma postępowania cywilnego w świetle projektów Komisji Kodyfikacyjnej*, red. K. Markiewicz, Warszawa 2011, s. 101 i n.; R. Flejszar, *Przedsiębiorca*, s. 257 i n.; R. Flejszar, *Postępowanie w sprawach gospodarczych. Komentarz*, Warszawa 2007, s. 184 i n.; F. Zedler, *Co dalej z kodeksem postępowania cywilnego?* [w:] *Czterdziestolecie kodeksu postępowania cywilnego. Zjazd katedr postępowania cywilnego w Zakopanem (7–9.10.2005 r.)*, Kraków 2006, s. 328; T. Ereciński, *Postępowania odrębne de lege lata i de lege ferenda* [w:] *Ewolucja polskiego postępowania cywilnego wobec przemian politycznych, społecznych i gospodarczych. Materiały konferencyjne Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr Postępowania Cywilnego. Szczecin-Niechorze, 28–30.9.2007 r.*, red. H. Dolecki, K. Flaga-Gieruszyńska, Warszawa 2009, s. 13; B. Gnela, J. Lachner, *Uwagi na temat projektowanej reformy sądownictwa*

(art. 479¹ i n. k.p.c.) zostało wyrugowane z regulacji kodeksowej na mocy art. 1 pkt 46 nowelizacji z 16.09.2011 r. Jako uzasadnienie likwidacji omawianego postępowania odrębnego wskazywano kilka przyczyn²⁷. Po pierwsze, zwracano uwagę na swoisty anachronizm regulacji. Postępowanie w sprawach gospodarczych ustanowiono bowiem w związku z rezygnacją z Państwowego Arbitrażu Gospodarczego oraz potrzebą zapewnienia stosownych ram proceduralnych do rozpoznawania spraw gospodarczych w sytuacji, gdy po przemianach ustrojowych obowiązująca jeszcze po 1989 r. regulacja Kodeksu postępowania cywilnego obciążona była elementami socjalistycznego procesu cywilnego. Po drugie, zaznaczano, że nie ma uzasadnionych podstaw do utrzymania postępowania w sprawach gospodarczych, które nie różnią się od „zwykłych” spraw cywilnych. W szczególności zwrócono uwagę, że występowanie w procesie cywilnym po obu stronach sporu przedsiębiorców nie jest czynnikiem uzasadniającym obowiązywanie sformalizowanego postępowania odrębnego przeznaczonego dla tej grupy uczestników obrotu. Przedsiębiorcy, którzy są profesjonalistami w ramach prowadzonej działalności gospodarczej, nie powinni być bowiem traktowani jako profesjonalni uczestnicy postępowania sądowego. Wskazywano, że przedsiębiorca powinien być traktowany jako profesjonalista w zakresie prowadzonej działalności gospodarczej (tj. w stosunkach materialnoprawnych), a nie w ramach postępowania cywilnego. Po trzecie, uchylenie art. 479¹ i n. k.p.c. uzasadniano przebudową modelu koncentracji materiału procesowego zasadzającej się na rezygnacji z systemu prekluzji dowodowej charakterystycznej dla postępowania w sprawach gospodarczych i wprowadzenia generalnych rozwiązań bazujących na zasadzie dyskrecyjnej władzy sędziego. Zabiegi legislacyjne w tym kierunku miały również doprowadzić do uelastycznienia postępowania cywilnego. Po czwarte, eliminacja postępowania w sprawach gospodarczych była uzasadniana potrzebą uproszczenia struktury całego postępowania cywilnego.

gospodarczego w Polsce, PPH 2010/2, s. 24 i n.; K. Flaga-Gieruszyńska, *Postępowanie odrębne w sprawach gospodarczych*, Warszawa 2002, s. 25. Co do częściowej krytyki niektórych z rozwiązań przyjętych w dawnym postępowaniu w sprawach gospodarczych zob. także: A. Żuk, *Postępowanie w sprawach gospodarczych*, Warszawa 2009, s. 12 i n.

²⁷ Zob. uzasadnienie projektu ustawy, VI kadencja, druk sejm. nr 4332, s. 6–7; P. Fe liga, *Sprawiedliwe...*, s. 155 i n.; J. Gudowski [w:] *Kodeks*, t. 2, red. T. Zembrzusi, 2020, s. 1080–1081; J. Jankowski, *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego*, cz. 1, *Postępowanie rozpoznawcze*, M. Praw. 2012/1, s. 8; K. Gwóźdź, *Postępowanie w sprawach gospodarczych jako postępowanie odrębne – novum czy powrót do przeszłości?* [w:] *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego z 4.7.2019 r. w praktyce*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, R. Flejszar, M. Malczyk, Warszawa 2020, s. 301.

Wraz z uchynieniem od 3.05.2012 r. przepisów o postępowaniu w sprawach gospodarczych nie doszło jednak do całkowitego unicestwienia rozwiązań normatywnych obowiązujących w tym postępowaniu odrębnym. Należy zwrócić uwagę, że niektóre regulacje, dotychczas charakterystyczne dla postępowania w sprawach gospodarczych, zostały transponowane do przepisów o postępowaniu w zwykłym trybie procesowym. W tym kontekście można bowiem postrzegać zmiany np. art. 34 k.p.c. w odniesieniu do art. 479⁴ § 1 k.p.c., unormowanie art. 132 § 1 i 1¹ k.p.c. w relacji z art. 479⁹ k.p.c. czy zależność zachodzącą pomiędzy art. 479¹⁰ i 153 § 1¹ k.p.c. oraz art. 479¹⁷ i 148¹ k.p.c.²⁸ Jednakże trzeba mieć na względzie, że przenoszenie rozwiązań z postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych do przepisów o zwykłym trybie procesowym lub wzorowanie ogólnych instytucji procesowych na regulacji postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych nie następowało jedynie bezpośrednio po uchynieniu art. 479¹ i n. k.p.c. Było procesem rozłożonym w czasie, który rozpoczął się równolegle do obowiązywania postępowania w sprawach gospodarczych (tak np. można postrzegać nowelizację art. 132 k.p.c. od 19.04.2010 r.) i trwał jeszcze kilka lat po uchynieniu przepisów działu IVa tytułu VII księgi pierwszej części pierwszej Kodeksu postępowania cywilnego (czego przykładem jest art. 148¹ k.p.c.).

9. Prześledzenie rysu historycznego unormowań o postępowaniu w sprawach gospodarczych może skłaniać do refleksji, że obecnie obowiązujące postępowanie odrębne nie stanowi prostej kontynuacji wcześniejszej regulacji prawnej, choć niewątpliwie jest na niej wzorowane. Innymi słowy, postępowanie w sprawach gospodarczych normowane w art. 458¹ i n. k.p.c. nie stanowi *stricte* przywrócenia znanego do 3.05.2012 r. postępowania w sprawach gospodarczych z art. 479¹ i n. k.p.c., lecz należy je postrzegać jako nowe lub co najmniej zrekonstruowane postępowanie odrębne, inspirowane regulacją obowiązującą wcześniej. Do wniosku takiego skłaniają następujące argumenty.

Ustawodawca w ramach nowelizacji z 4.07.2019 r. nie odtworzył przepisów o postępowaniu w sprawach gospodarczych w ramach działu IVa tytułu VII księgi pierwszej części pierwszej Kodeksu postępowania cywilnego. Oznacza to zatem, że nie przywrócono przepisów art. 479¹ i n. k.p.c., choć działanie takie byłoby uprawnione z perspektywy zasad techniki legislacyjnej²⁹. Zamiast tego wprowadzono w tytule VII księgi pierwszej części pierwszej Kodeksu postępowania cywilnego dział IIa. Słusznie wskazuje się

²⁸ Por. P. Grzegorzczak, *Postępowania...*, s. 93 i n.

²⁹ Zgodnie z § 82 ZTP zmiana (nowelizacja) ustawy może polegać m.in. na zastąpieniu niektórych jej przepisów przepisami o innej treści lub innym brzmieniu. Wydaje się zatem, że nie byłoby technicznych przeszkód do bezpośredniego przywrócenia przepisów art. 479¹ i n. k.p.c.

w piśmiennictwie, że relacje przepisów „nowego” i „dawnego” postępowania w sprawach gospodarczych można zawrzeć w czterech grupach:

- 1) przepisów, które w całości lub zmienionej formule zostały wprowadzone w art. 458¹ i n. k.p.c. na wzór przepisów obowiązujących przed 3.05.2012 r.;
- 2) przepisów obowiązujących przed 3.05.2012 r., które ze względu na zmiany trybu zwykłego procesowego lub ich nieprzydatność okazały się zbędne;
- 3) przepisów dawnego art. 479¹ i n. k.p.c., które nie zostały odtworzone z uwagi na przeszkodę w realizacji założonego celu, oraz
- 4) nowych przepisów postępowania w sprawach gospodarczych, które mają doprowadzić do osiągnięcia celu zamierzenia legislacyjnego³⁰.

Taki zabieg prawodawczy stanowi pewną wskazówkę interpretacyjną co do woli ustawodawcy i określenia charakteru postępowania w sprawach gospodarczych. Co więcej, w świetle systemowej wykładni omawianej nowelizacji widocznym znakiem odrębności obu postępowań („dawnego” i „nowego”) jest niepowiązanie postępowania w sprawach gospodarczych z art. 458¹ i n. k.p.c. z postępowaniem w sprawach z zakresu ochrony konkurencji i konsumentów oraz w sprawie praktyk nieuczciwie wykorzystujących przewagę kontraktową (art. 479²⁸ i n. k.p.c.) i dalszymi postępowaniami regulacyjnymi (art. 479⁴⁶ i n. k.p.c.). Postępowanie odrębne w sprawach gospodarczych nie jest więc aktualnie postępowaniem nadrzędnym (pierwszego stopnia) wobec wskazanych powyżej postępowań odrębnych.

Ponadto zestawienie przepisów obecnie obowiązującego postępowania w sprawach gospodarczych z regulacją dawniejszą prowadzi do wniosku, że w części oba postępowania mają odmienny przedmiot unormowań. Nie doszło do prostego powielenia instytucji funkcjonujących pod rządami art. 479¹ i n. k.p.c., lecz co najwyżej do selektywnego odtworzenia wcześniej obowiązujących rozwiązań. Okoliczność ta powiązana z nieustannymi zmianami przepisów o procesie cywilnym daje również podstawę do twierdzenia, że nie można mówić o prostym przywróceniu wcześniej obowiązującego postępowania w sprawach gospodarczych wobec zmieniającego się kontekstu normatywnego unormowania.

Wreszcie oceniając intencje ustawodawcy, można z ostrożnością zwrócić uwagę na uzasadnienie projektu nowelizacji z 4.07.2019 r. Należy zgodzić się z poglądem, że uzasadnienie projektu ustawy nie jest częścią aktu normatyw-

³⁰ P. Feliga, *Sprawiedliwe...*, s. 161 i n. Co do relacji przepisów o „dawnym” i „nowym” postępowaniu w sprawach gospodarczych zob. również K. Gwóźdź, *Postępowanie...*, s. 302 i n.

nego i może być wykorzystywane jedynie pomocniczo przy wykładni funkcjonalnej pod warunkiem niesprzeczności wyników wykładni sugerowanej uzasadnieniem projektu ustawy z gramatycznym brzmieniem przepisu³¹. Nie może być więc traktowane jako źródło wykładni autentycznej³², a pierwszorzędne znaczenie należy każdorazowo przypisywać tekstowi samej ustawy, która jest właściwym nośnikiem intencji ustawodawczych³³. Po ustaleniu jednak, że treść samego Kodeksu postępowania cywilnego wskazuje na pewną rozłączność obowiązującej i dawnej regulacji postępowania w sprawach gospodarczych, uzasadnione jest posiłkowe sięgnięcie do projektu ustawy nowelizującej z 4.07.2019 r. w celu ustalenia relacji postępowania odrębnego z art. 479¹ i n. k.p.c. obowiązującego do 3.05.2012 r. oraz aktualnego z art. 458¹ i n. k.p.c.

W uzasadnieniu projektu ustawy wskazano, że „przywrócenie” postępowania w sprawach gospodarczych nie sprowadza się do mechanicznego odtworzenia dawnych przepisów. Polega bowiem na wprowadzeniu na nowo tych instytucji postępowania gospodarczego, które miały się sprawdzić w poprzednio funkcjonującym postępowaniu (z wyjątkiem przepisów, które zostały przeniesione do ogólnych przepisów o postępowaniu cywilnym) oraz stworzenia dodatkowych, nowych unormowań³⁴. Choć argument wynikający z projektu nowelizacji z 4.07.2019 r. nie jest kluczowy, to posiłkowo przemawia za tezą, że obecnie obowiązujące postępowanie w sprawach gospodarczych jest postępowaniem nowym, częściowo nawiązującym do dawniej obowiązującego postępowania odrębnego.

Opowiedzenie się za powyższą koncepcją nie tylko ma znaczenie teoretyczne, lecz także rzutuje na sposób wykładni przepisów o postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych. Nie można bowiem poglądów piśmiennictwa i judykatury ukształtowanych pod rządami dawnego postępowania w sprawach gospodarczych *in corpore* przekładać na grunt nowej procedury odrębnej. Co najwyżej uzasadnione jest sięganie do dorobku orzeczniczego-doktrynalnego odnoszącego się do poszczególnych instytucji, które zostały zaczerpnięte z regulacji art. 479¹ i n. k.p.c. oraz odtworzone w obecnie obowiązującym postępowaniu w sprawach gospodarczych. Oczywiście nie można przy tym bezrefleksyjnie powielać wypowiedzi na gruncie uprzednio obowiązujących przepisów, tracąc

³¹ Zob. wyrok TK z 15.10.2008 r., P 32/06, OTK-A 2008/8, poz. 138.

³² Wyrok NSA z 13.03.2013 r., II GSK 2433/11, LEX nr 1340153.

³³ Zob. wyrok SA w Warszawie z 30.01.2019 r., VI ACa 923/17, OSA 2019/8, s. 70–85, w którym podano w daleko idącą wątpliwość możliwość korzystania z projektu ustawy na potrzeby wykładni obowiązujących przepisów.

³⁴ Uzasadnienie projektu nowelizacji z 4.07.2019 r., VIII kadencja, druk sejm. nr 3137, s. 95.

z pola widzenia ich kontekst normatywny i odmienny (niekiedy w znacznym stopniu) kształt powiązanych przepisów procesowych.

W tym świetle należy się również zastanowić, czy całkowicie zbieżny powinien być kierunek interpretacji celów obu postępowań odrębnych, rzucający na wyniki wykładni teleologicznej. Niewątpliwie założeniem przyświecającym restytucji postępowania w sprawach gospodarczych było dążenie do szybszego załatwiania określonej kategorii spraw oraz doprowadzenie do uzyskania przez powoda w krótszym czasie ochrony prawnej, która jest niezbędna do prawidłowego funkcjonowania przedsiębiorstwa³⁵. Podobne przeświadczenie leżało u podłoża wcześniej obowiązującego postępowania odrębnego³⁶. Jednakże założony cel może być realizowany różnymi środkami.

W stanie prawnym przed 3.05.2012 r. ustawodawca zakładał, że szczególnie skutecznym środkiem osiągnięcia zamierzonego celu był podwyższony rygorystyczny postępowania w sprawach gospodarczych. Ten z kolei był związany z samym faktem występowania w sprawie profesjonalistów w osobach przedsiębiorców, od których wymagano dokładania większej staranności przy dokonywaniu czynności postępowania oraz lepszej znajomości prawa niż od innych uczestników postępowania cywilnego³⁷. Taki punkt widzenia związany ze szczególnie traktowaniem przedsiębiorców ze względu na sam fakt prowadzenia działalności gospodarczej zdaje się mieć obecnie mniejsze znaczenie³⁸,

³⁵ Uzasadnienie projektu nowelizacji z 4.07.2019 r., VIII kadencja, druk sejm. nr 3137, s. 95.

³⁶ Choć taki cel postępowania w sprawach gospodarczych można określić jako główny, to nie zdaje się on celem wyłącznym. Biorąc pod uwagę szczególną regulację dawnych art. 479⁴ § 1 i 3 czy art. 479⁸ k.p.c., można dojść do wniosku, że postępowanie odrębne miało służyć także pewnemu uelastycznieniu rozpoznawania spraw gospodarczych, w szczególności o charakterze transgranicznym, a zatem być lepiej dopasowane do potrzeb obrotu gospodarczego.

³⁷ K. Weitz, *Czy potrzebne...*, s. 28 i n.; P. Grzegorzczak, *Postępowania...*, s. 79; B. Draniewicz [w:] B. Draniewicz, Ł. Piebiak, *Postępowania odrębne*, s. 32; P. Feliga, *Sprawiedliwe...*, s. 156; J. Jankowski, *Nowelizacja...*, s. 8; M. Manowska, *Postępowania odrębne*, s. 184. Co do dalszego istnienia takiego założenia w omawianym postępowaniu odrębnym zob. A. Jarocho, *Dowód z zeznań świadków w postępowaniu w sprawach gospodarczych* [w:] *Praktyka wobec nowelizacji postępowania cywilnego. Konsekwencje zmian*, red. M. Dziurda, T. Zembrzusi, Warszawa 2021, s. 266; A. Machnikowska, *Postępowanie w sprawach gospodarczych* [w:] *System PC*, t. 6, red. A. Machnikowska, 2022, s. 141; A. Machnikowska, *Postępowanie w sprawach gospodarczych jako postępowanie odrębne* [w:] *Praktyka wobec nowelizacji postępowania cywilnego. Konsekwencje zmian*, red. M. Dziurda, T. Zembrzusi, Warszawa 2021, s. 312; T. Szczurowski, *Prekluzja twierdzeń i dowodów w nowym postępowaniu gospodarczym* [w:] *Praktyka wobec nowelizacji postępowania cywilnego. Konsekwencje zmian*, red. M. Dziurda, T. Zembrzusi, Warszawa 2021, s. 74.

³⁸ Jednakże w projekcie ustawy wskazywano, że profesjonalny udział w obrocie gospodarczym może uzasadniać nałożenie surowszych wymogów i rygorów procesowych na przedsiębiorców (uzasadnienie projektu nowelizacji z 4.07.2019 r., VIII kadencja, druk sejm. nr 3137, s. 95). Zob. także dalsze uwagi w podrozdziale 1.3.

w szczególności jeśli chodzi o organizację postępowania i możliwość rozpoznania sprawy poza omawianym postępowaniem odrębnym na wniosek strony niebędącej przedsiębiorcą lub osoby fizycznej prowadzącej jednoosobową działalność gospodarczą. Niemniej ciągle jest dostrzegalny, w szczególności w art. 458⁸ § 1 i 2, art. 458¹⁰ i 458¹¹ k.p.c. Na ich gruncie ustawodawca dąży do ścisłej stabilizacji przedmiotowej i podmiotowej postępowania oraz utrwalenia praktyki dokumentowania czynności profesjonalnych uczestników obrotu prawnego na potrzeby usprawnienia i przyspieszenia załatwiania spraw gospodarczych. Częściowa zmiana sposobu postrzegania przedsiębiorcy w postępowaniu cywilnym, choć może się wydawać kwestią drugorzędną, stanowi dodatkowy argument za możliwością i potrzebą reinterpretacji przepisów o postępowaniu w sprawach gospodarczych. Za takim odmiennym spojrzeniem na postępowanie w sprawach gospodarczych może przemawiać również dopuszczenie w szerszym zakresie do rozpoznawania w tym postępowaniu odrębnym spraw, w których nie biorą udziału podmioty prowadzące działalność gospodarczą.

Wobec powyższego uwagi historyczne, przyjęta technika legislacyjna, zakres i sposób regulacji postępowania w sprawach gospodarczych oraz zastosowane instrumenty realizacji celu postępowania skłaniają do wniosku, że postępowanie odrębne z art. 458¹ i n. k.p.c. nie jest w pełni przywróconym postępowaniem w sprawach gospodarczych z art. 479¹ i n. k.p.c. Odtworzono ideę rozpoznawania spraw gospodarczych w stworzonej do tego procedurze odrębnej oraz niektóre obowiązujące dawniej rozwiązania procesowe. Okoliczność ta z jednej strony upoważnia do częściowego wykorzystania dorobku piśmiennictwa i orzecznictwa ukształtowanego pod rządami dawnych przepisów. Z drugiej jednak skłania do nowego spojrzenia na całość regulacji i nadania jej, o ile to możliwe, odpowiedniego sensu, zgodnego z założonymi celami postępowania oraz wartościami chronionymi na poziomie przepisów procesowych.

1.3. UWAGI PRAWNOPORÓWNAWCZE

10. W zakresie uwag prawnoporównawczych, które mogą stanowić pewien kontekst krajowej regulacji i punkt odniesienia, należy zwrócić uwagę na dwa problemy: tworzenie sądów powołanych do załatwiania spraw gospodarczych (handlowych) oraz postępowania służącego załatwianiu tego rodzaju spraw.

11. Idea sądownictwa gospodarczego na płaszczyźnie instytucjonalnej jest szeroko rozpowszechniona w europejskich porządkach prawnych

i głęboko zakorzeniona w kontynentalnej tradycji prawnej³⁹. Tytułem przykładu należy wskazać, że we Francji sądy gospodarcze, które wykształciły się na gruncie sądów admiralicji i sądów konsularnych, w różnych formach funkcjonują od średniowiecza⁴⁰. W tym samym okresie wykształciły się sądy gospodarcze we włoskich państwach-miastach, które były wzorcami dla sądownictwa gospodarczego w Niemczech⁴¹. W kręgu prawodawstwa germańskiego za początkowy moment, w którym wykształciły się sądy powołane do rozpoznawania spraw gospodarczych, uznaje się edykt cesarza Maksymiliana I Habsburga z 17.03.1508 r. o norymberskim Urzędzie Bankowym⁴². Występowanie wyspecjalizowanych sądów do rozpoznawania spraw gospodarczych, czy to wyodrębnionych instytucjonalnie, czy też stanowiących jedynie jednostki organizacyjne określonych sądów, jest zjawiskiem powszechnym również w czasach współczesnych. W tym zakresie należy wymienić m.in.: francuskie *Tribunaux de commerce*, niemieckie *Kammern für Handelsachen*, szwajcarskie i austriackie *Handelsgerichte*, rosyjskie arbitrażnyje sudy (арбитражные суды), które były także wzorcem dla sądów gospodarczych szeregu dawnych republik radzieckich⁴³.

We Francji sądownictwo gospodarcze stanowi element sądownictwa powszechnego. Niemniej trybunały handlowe (*tribunaux de commerce*) zachowują swoją instytucjonalną odrębność i określane są mianem sądów specjal-

³⁹ Szerzej na ten temat zob. P. Windel, *Brauchen wir die Handelsgerichtsbarkeit?*, AnwBl Online 2019, s. 105; U. Berger-Delhey, *Der Handelsrichter und sein Amt*, DRiZ 1989, s. 246 i n.; D. Schön, *Die Handelsgerichtsbarkeit im 19. Jahrhundert unter besonderer Berücksichtigung des Rheinlands*, Bonn 1999, s. 9 i n.; P. Grzegorzczak, *Postępowania...*, s. 86; A. Machnikowska, *Postępowanie w sprawach gospodarczych* [w:] *System PC*, t. 6, red. A. Machnikowska, 2022, s. 160 i n.

⁴⁰ A. Klimaszewska, *Code de commerce – francuski Kodeks handlowy z 1807 r.*, Gdańsk 2011, s. 23.

⁴¹ Zob. P. Windel, *Brauchen...*, s. 105, który jednocześnie wskazuje, że dalszy rozwój sądownictwa gospodarczego w Niemczech pozostawał również pod wpływem prawodawstwa francuskiego.

⁴² Edikt vom 17.3.1508 r. zum Nürnberger Bankoamt. Zob. P. Windel, *Brauchen...*, s. 105; E. Kramer, *Die Geschichte der Handelsgerichtsbarkeit* [w:] *Handelsgerichte im Rechtsvergleich*, t. 2, red. A. Brunner, Bern 2012, s. 249 i n. Warto przy tym odnotować, że w norymberskim sądzie gospodarczym (sądzie handlowym) orzekali kupcy zgodnie z założeniem powyższego edyktu, że nikt nie jest lepiej przystosowany do decydowania o dolegliwościach kupców i zatargach między nimi niż znający się na rzeczy kupcy („überhaupt niemand geschickter ist, die obgemeldeten Gebrechen der Kaufleut und Kaufmannshändel zu entscheiden, als die verständigen Kaufleut”).

⁴³ Zob. S. Tairov, *Wirtschaftsgerichte in der Republik Tadschikistan und das Recht auf Anrufung der Wirtschaftsgerichts* [w:] *Reform des Zivil- und Wirtschaftsprozessrechts in den Mitgliedstaaten der GUS*, red. M.M. Bogusławskij, A. Trunk, Bielefeld 2004, s. 116; J. Thomas, *Die Abschaffung der Militär- und Wirtschaftsgerichtsbarkeit als Teil der Justizreform in der Republik Moldau* [w:] *Deutsche Beratung bei Rechts- und Justizreformen im Ausland*, red. S. Hülshörster, D. Mirow, Berlin 2012, s. 167.

nych⁴⁴. Ich ustrój został uregulowany w art. L721-1 i n. Code de commerce. Trybunały handlowe są sądami pierwszej instancji, które tworzą sędziowie wybierani na kadencje spośród przedsiębiorców oraz urzędnicy sądowi. Zgodnie z art. L721-3 i n. Code de commerce trybunały handlowe rozpoznają m.in. sprawy pomiędzy przedsiębiorcami, instytucjami kredytowymi i finansowymi, dotyczące spółek handlowych oraz czynności handlowych, a także sprawy upadłościowe. Obok trybunałów handlowych sprawy gospodarcze rozpoznają również wydziały gospodarcze sądów pierwszej instancji (*tribunaux de première instance*), w których orzekają także sędziowie zawodowi. Rozwiązanie takie ma jednak ograniczone zastosowanie terytorialne do niektórych regionów Francji i terytoriów zamorskich⁴⁵.

W Niemczech tradycja sądownictwa gospodarczego sięga XVI w. W połowie XIX stulecia doszło natomiast do uregulowania w pierwszym wspólnym niemieckim kodeksie handlowym (ADHGB) organizacji izb ds. handlowych (*Kammern für Handelssachen*), w których obok zawodowych sędziów orzekali przedstawiciele praktyki⁴⁶. Obecnie izby ds. handlowych, zgodnie z § 93 ust. 1 i § 94 GVG, mogą być tworzone w sądach krajowych (*Landgerichte*) i są właściwe do orzekania w sprawach handlowych zamiast izb cywilnych. Sprawami handlowymi są przy tym zgodnie z § 95 GVG m.in. sprawy cywilne przeciwko przedsiębiorcom wynikające z czynności, które dla obu stron są czynnościami handlowymi, sprawy wekslowe i czekowe, ze stosunków spółki, ochrony znaków towarowych, prawa morskiego czy dotyczące nieuczciwej konkurencji. Sprawa podlega załatwieniu przez izbę handlową na wniosek powoda (§ 96 GVG) lub pozwanego (§ 98 ust. 1 GVG). W przypadku rozpoznawania sprawy w izbie ds. handlowych sąd orzeka w składzie jednego sędziego zawodowego sądu okręgowego jako przewodniczącego oraz dwóch sędziów niezawodowych, o czym stanowi § 105 GVG. W myśl § 108 i 109 GVG sędziowie niezawodowi są wybierani na 5-letnie kadencje na wniosek izb przemysłowo-handlowych, przy czym jednym z wymogów stawianych takim sędziom jest posiadane doświadczenie zawodowe jako przedsiębiorca, członek zarządu lub dyrektor zarządzający osoby prawnej bądź prokurent. Praktyka wskazuje jednak, że rozstrzyganie spraw przez izby handlowe procedujące w składach częściowo niezawodowych nie jest popularne, wobec czego szeroko dyskutowane są projekty

⁴⁴ A. Klimaszewska, *Code...*, s. 23.

⁴⁵ A. Machnikowska, *Postępowanie w sprawach gospodarczych* [w:] *System PC*, t. 6, red. A. Machnikowska, 2022, s. 164.

⁴⁶ J. Thomas, *Die Abschaffung...*, s. 171–172; D. Schön, *Die Handelsgerichtsbarkeit...*, s. 157 i n.

zmian ustroju sądownictwa gospodarczego, które bez istotnych zmian funkcjonuje od drugiej połowy XIX w.⁴⁷

W Austrii sądownictwo gospodarcze wchodzi również w skład sądownictwa powszechnego, co wynika z § 1 JN. Prawodawstwo austriackie przewiduje możliwość tworzenia wyspecjalizowanych sądów handlowych na poziomie sądów rejonowych (*Bezirksgerichte für Handelssachen*) oraz sądów krajowych (*Handelsgerichte*)⁴⁸, o czym stanowi § 2 JN. Jednocześnie w sądach krajowych (*Landesgerichte*) tworzone są komplety do rozpoznawania spraw handlowych (*Handelsenate*) zgodnie z § 7 ust. 2 JN i § 51 ust. 3 JN. W wypadkach orzekania w sprawach handlowych w składach trzyosobowych przez sądy handlowe lub komplety ds. handlowych sądów krajowych bądź przez wyższe sądy krajowe (*Oberlandesgerichte*), w składzie sądu obok dwóch sędziów zasiada fachowy ławnik (*fachmännischer Laienrichter*), o czym stanowi § 7 ust. 2 i § 8 ust. 2 JN. Zgodnie z § 51 ust. 1–3 JN do kompetencji sądów handlowych lub kompletów ds. handlowych sądów krajowych należą m.in. spory z czynności związanych z działalnością przedsiębiorcy, gdy pozew jest wnoszony przeciwko przedsiębiorcy wpisanemu do rejestru, ze stosunków spółki, czynności wekslowych, czekowych roszczeń regresowych, gdy wartość przedmiotu sporu przekracza 15 000 euro, a także niezależnie od wartości przedmiotu sporu sprawy dotyczące np. ochrony wynalazków, znaków towarowych czy nieuczciwej konkurencji.

W Szwajcarii ustrój sądownictwa powszechnego jest kształtowany na poziomie kantonów. Zgodnie natomiast z § 6 SZPO kanton może ustanowić wyspecjalizowany sąd handlowy (*Handelsgericht, tribunal de commerce, tribunale commerciale, dretgira commerciala*) jako jedyną kantonalną instancję do rozstrzygania sporów z zakresu prawa handlowego⁴⁹. Spory uważa się za takie, gdy dotyczą działalności gospodarczej przynajmniej jednej strony, strony są wpisane do rejestru handlowego i przysługuje środek zaskarżenia do sądu związkowego (§ 6 ust. 2 SZPO). Ponadto kantony mogą ustanowić sąd gospodarczy jako właściwy do rozstrzygania enumeratywnie wskazanych

⁴⁷ R. Podszun, T. Rohner, *Die Zukunft der Kammern für Handelssachen*, „Neue Juristische Wochenschrift” 2019/3, s. 131.

⁴⁸ W Austrii funkcjonuje jeden Sąd Rejonowy ds. Handlowych w Wiedniu (*Bezirksgericht für Handelssachen Wien*) oraz jeden Sąd Handlowy w Wiedniu na poziomie sądów krajowych (*Handelsgericht Wien*).

⁴⁹ Takie sądy zostały utworzone w czterech kantonach: Zurychu, St. Gallen, Bernie oraz Aargau. Co do historii sądownictwa gospodarczego (handlowego) w Szwajcarii, w szczególności w kantonie berneńskim i St. Gallen, jego dawniejszej organizacji i regulacji postępowania przed tymi sądami zob. R. Tobler, *Das Berner Handelsgericht und sein Verfahren*, Winterthur 1958, s. 23 i n., oraz H. Altherr, *Das Handelsgericht des Kantons St. Gallen*, Zürich 1979, s. 10 i n.

spraw (§ 6 ust. 4 SZPO w zw. z § 5 ust. 1 SZPO), m.in. dotyczących własności intelektualnej, nieuczciwej konkurencji, gdy wartość przedmiotu sporu przekracza 30 000 franków oraz prawa kartelowego. W wypadkach, w których kanton nie ustanowi wyspecjalizowanego sądu handlowego, spory z zakresu prawa handlowego, tak jak inne sprawy cywilne, podlegają załatwieniu przed właściwymi sądami powszechnymi.

Odmienne sytuacja prezentuje się w Rosji. Obecne sądownictwo gospodarcze wyrosło na gruncie dawnego państwowego arbitrażu w ZSRR⁵⁰ i stanowi jedną z gałęzi sądownictwa, obok sądownictwa konstytucyjnego i sądownictwa powszechnego⁵¹. Pokłosiem tych korzeni jest mogąca wprowadzać w błąd nazwa sądów gospodarczych jako sądów arbitrażowych, które jednak nie mają związku z sądownictwem polubownym. Są sądami państwowymi powołanymi w pierwszym rzędzie do rozpoznawania sporów pomiędzy przedsiębiorcami. Odznaczają się złożoną, wielostopniową strukturą⁵². Do 6.08.2014 r. sądownictwo gospodarcze posiadało własny Najwyższy Sąd Gospodarczy, którego kompetencje zostały przejęte przez Sąd Najwyższy Federacji Rosyjskiej. Niemniej na poziomie instancyjnym pozostawiono sądownictwo gospodarcze jako odrębną gałąź wymiaru sprawiedliwości⁵³.

12. Jak widać na powyższych przykładach, sądownictwo gospodarcze w poszczególnych krajach zostało ukształtowane w sposób odmienny. Można jednak stypizować pewne grupy rozwiązań. Tak też należy wskazać na porządki prawne, w których sądy gospodarcze tworzą:

- 1) odrębny pion sądownictwa obok sądownictwa powszechnego (np. w Rosji);
- 2) odrębne zinstytucjonalizowane jednostki w ramach sądownictwa powszechnego (np. we Francji) lub
- 3) jednostki organizacyjne sądów powszechnych (np. w Niemczech).

W różny sposób ukształtowana jest również struktura sądownictwa gospodarczego, które może być jedno- lub wielopoziomowe. Istnieją przy tym porządki prawne, w których tworzenie sądów gospodarczych stanowi rozwiązanie alternatywne wobec rozpoznawania spraw gospodarczych przez sądy

⁵⁰ Co do tej kwestii i rozwoju państwowego arbitrażu w ZSRR zob. A. Stawarska-Rippel, *Państwowy arbitraż w ZSRR*, „Miscellanea Historico-Iuridica” 2009/8, s. 143 i n.

⁵¹ F. Plagemann, *Wirtschaftsgerichtsbarkeit im russischen Recht*, cz. 1, *Voraussetzungen und Folgen gerichtlicher und außergerichtlicher Streitbeilegung in Russland*, WiRO 2011/9, s. 264.

⁵² F. Plagemann, *Wirtschaftsgerichtsbarkeit...*, s. 264; V. Stampe, *Der Funktionsbereich der russischen Wirtschaftsgerichtsbarkeit*, Hamburg 2000, s. 18 i n.; O. Mosgo, A. Shamatonov, *Die russische Gerichtsreform 2013–2014. Ursachen, Verlauf, erste Ergebnisse und Kritik*, Wissenschaftliche Beiträge des Ostinstituts Wismar, s. 4 i n., https://www.ostinstitut.de/documents/Russische_Gerichtsreform_2.pdf (dostęp: 23.06.2022 r.).

⁵³ O. Mosgo, A. Shamatonov, *Die russische...*, s. 10–11.

cywilne. Tak jak w Niemczech procedowanie przed sądem gospodarczym może być również fakultatywne i pozostawione w gestii stron postępowania. Odnotować także należy, że w różnych modelach sądów gospodarczych ustawodawcy odmiennie podchodzą do problemu doboru osób pełniących funkcje orzecznicze. Można wyróżnić porządki prawne bazujące na profesjonalizacji orzecznictwa w sprawach gospodarczych (tj. orzekania przez sędziów zawodowych) oraz takie, w których funkcje orzecznicze powierzono w mniejszym (np. Austria) lub większym (np. Francja) stopniu osobom niebędącym sędziami zawodowymi, lecz wyspecjalizowanymi ławnikami bądź wybieralnymi sędziami gospodarczymi rekrutującymi się ze środowiska przedsiębiorców⁵⁴.

13. O ile sądownictwo gospodarcze nie należy do rzadkości⁵⁵, o tyle już istnienie odrębnego postępowania służącego załatwianiu spraw gospodarczych nie jest rozwiązaniem powszechnym. Wprawdzie w prawodawstwach poszczególnych państw można odnaleźć jednostkowe normy procesowe odnoszące się wyłącznie do rozpoznawania spraw gospodarczych⁵⁶, jednak do rzadkości należy tworzenie oddzielnych procedur gospodarczych. Wskazać należy natomiast na przypadek Francji, w której w ramach ustawy procesowej (CPC) zawarto przepisy poświęcone postępowaniu przed trybunałami handlowymi (*Dispositions particulières au tribunal de commerce* – art. 853 i n. CPC), oraz porządki prawne państw dawnego bloku socjalistycznego, w których ukształtowały się odrębne procedury cywilne w sprawach gospodarczych.

Francuska regulacja postępowania przed trybunałami handlowymi dotyczy kwestii ogólnych, postępowania przed sądem, kompetencji prezesa sądu oraz innych kwestii wypadkowych⁵⁷. Unormowania art. 853 i n. CPC zostały poddane ostatniej istotnej zmianie od 1.01.2020 r.⁵⁸ W obecnym stanie

⁵⁴ Warto w tym miejscu odnotować podział systemów sądów gospodarczych na tzw. sądy niezawodowe, zawodowe i systemy mieszane – zob. H. Altherr, *Das Handelsgericht...*, s. 5 i n.

⁵⁵ Na temat powszechności tego zjawiska zob. A. Windel, *Brauchen...*, s. 110.

⁵⁶ Tak np. w § 349 ZPO, regulującym kompetencje przewodniczącego w izbie do spraw handlowych, czy § 243 ust. 3 SZPO, wyłączającym zastosowanie postępowania uproszczonego przed sądami handlowymi. Co do przebiegu postępowania przed izbami ds. handlowych na zasadach wynikających z ogólnej regulacji procesowej zob. D. Kunzler [w:] *Europäische Handelsgerichtsbarkeit*, t. 1, red. A. Brunner, Bern 2009, s. 135 i n. Co do propozycji zmian legislacyjnych w tym obszarze w celu usprawnienia rozpoznawania sprawy handlowych, profesjonalizacji ich załatwiania oraz uatrakcyjnienia sądownictwa gospodarczego – zob. R. Podszun, T. Rohner, *Die Zukunft...*, s. 135 i n.

⁵⁷ Szerzej na temat tych odrębności proceduralnych zob. A. Machnikowska, *Postępowanie w sprawach gospodarczych* [w:] *System PC*, t. 6, red. A. Machnikowska, 2022, s. 164 i n.

⁵⁸ Na mocy art. 5 dekretu n° 2019-1333 z 11.12.2019 reformującego procedurę cywilną (Décret n° 2019-1333 du 11.12.2019 réformant la procédure civile).

prawnym co do zasady istnieje obowiązek adwokacki przed sądami gospodarczymi, który jest wyłączony m.in. w sprawach, w których wartość dochodzonych roszczeń nie przekracza 10 000 euro (art. 853 CPC). W przepisach CPC odnoszących się do postępowania przed trybunałami handlowymi uregulowane zagadnienia dotyczące wezwań, w tym terminu wezwania na rozprawę (art. 855 i n. CPC) oraz możliwości wystąpienia ze wspólnym wnioskiem przez strony (art. 859 i n. CPC), a także zasady usuności postępowania (art. 860-1 CPC), ugodowego rozwiązywania sporu (art. 860-2 i n. CPC), incydentalnego wniosku o zastrzeżenie terminu płatności (art. 861-2 CPC), organizacji i prowadzenia postępowania przez sędziego (art. 861-3 CPC), mocy orzeczeń i środków zaskarżenia (art. 867 i n. CPC). Ponadto w ramach kompetencji prezesa trybunału unormowano problematykę stosowania środków zabezpieczających i procedury sumarycznej (art. 872 i n. CPC). Co nadto istotne, trybunały handlowe nie są kompetentne do wykonywania swoich orzeczeń (art. 877 CPC).

Odrębne regulacje postępowań w sprawach gospodarczych stanowiły i w niektórych przypadkach nadal stanowią domenę państw powstałych po rozpadzie dawnego ZSRR. Cechują się najczęściej tym, że obok ustaw normujących postępowanie cywilne funkcjonują również oddzielne, kompleksowe regulacje kodeksowe normujące postępowania w sprawach gospodarczych. Mowa w tym wypadku o porządkach prawnych takich państw, jak Rosja, Białoruś, Ukraina, Kirgistan, Tadżykistan czy Uzbekistan⁵⁹. Rozwiązania takie mogą budzić wątpliwości, zwłaszcza w kontekście współzależności obu procedur, możliwości powstania rozbieżności w praktyce orzeczniczej co do takich samych lub zbliżonych regulacji prawnych i potrzeby

⁵⁹ Szerzej na ten temat zob. V. Stampe, *Der Funktionsbereich...*, s. 28 i n.; A. Trunk, *Einführung* [w:] *Reform des Zivil- und Wirtschaftsprozessrechts in den Mitgliedstaaten der GUS*, red. M.M. Boguslawskij, A. Trunk, Bielefeld 2004, s. 2–3; A.P. Verschinin, *Reform des Zivilprozessrechts und des Wirtschaftsprozessrechts in den Ländern der GUS – Grundlegende Richtungen und Probleme* [w:] *Reform des Zivil- und Wirtschaftsprozessrechts in den Mitgliedstaaten der GUS*, red. M.M. Boguslawskij, A. Trunk, Bielefeld 2004, s. 8; A. Lejserow, R. Frommert, *Die Wirtschaftsgerichtsbarkeit in Belarus*, WiRO 2000, s. 76 i n.; N. Piskin, I. Dethloff, *Die Wirtschaftsprozessordnung der Russischen Föderation*, Berlin 2005, *passim*; O. Kovalyshyn, *Novellierung der ukrainischen Zivilprozessordnung*, WiRO 2018, s. 72 i n.; I.N. Koliadko, *Kodifikation der Zivil- und Wirtsc hatfsprozessgesetzgebung in der Republik Belarus: Konzept und Hauptnovellen* [w:] *Reform des Zivil- und Wirtschaftsprozessrechts in den Mitgliedstaaten der GUS*, red. M.M. Boguslawskij, A. Trunk, Bielefeld 2004, s. 68 i n.; V. Komarov, *Aktuelle Probleme der Reform zivilprozessrechtlicher und arbitrageprozessrechtlicher Gesetzgebung in der Ukraine* [w:] *Reform des Zivil- und Wirtschaftsprozessrechts in den Mitgliedstaaten der GUS*, red. M.M. Boguslawskij, A. Trunk, Bielefeld 2004, s. 142 i n.; F. Plagemann, *Wirtschaftsgerichtsbarkeit...*, s. 264 i n.; F. Plagemann, *Wirtschaftsgerichtsbarkeit im russischen Recht*, cz. 2, *Voraussetzungen und Folgen gerichtlicher und außergerichtlicher Streitbeilegung in Russland*, WiRO 2011/10, s. 293 i n.

współistnienia dwóch procedur służących załatwianiu spraw o podobnym charakterze⁶⁰. Równoległe regulacje kodeksowe niezależnych od siebie postępowań cywilnych mogą prowadzić do powstania odrębnych reżimów procesowych, także pozostających w opozycji do siebie⁶¹. Stąd też ustawodawcy niektórych państw zrezygnowali z tego typu rozwiązań procesowych⁶². Nie zmienia to faktu, że taki dualizm regulacyjny zaobserwować nadal można m.in. w Rosji, Ukrainie oraz Białorusi.

1.4. CEL POSTĘPOWANIA

14. Zasadniczym celem wprowadzenia odrębnej procedury w sprawach gospodarczych było dążenie do szybszego załatwiania spraw gospodarczych⁶³. To z kolei ma przyczyniać się do polepszenia kondycji przedsiębiorców i pozytywnie wpływać na sytuację gospodarczą w kraju. Z jednej bowiem strony szybsze procesy w sprawach gospodarczych mają umożliwiać szybsze odzyskiwanie należności. Z drugiej zaś mogą pełnić funkcję prewencji generalnej, motywując uczestników obrotu do dobrowolnego, pozasądowego wykonywania zobowiązań. Bezpośrednim bodźcem zmian legislacyjnych polegających na wprowadzeniu art. 458¹ i n. k.p.c. była obserwacja dotycząca swoistej niewydolności sądów gospodarczych polegająca na zbyt wolnym rozpoznawaniu spraw gospodarczych⁶⁴. Wskazywano toteż, że taka sytuacja nie koresponduje z potrzebami obrotu, sprawy gospodarcze powinny być bowiem załatwiane szybciej niż inne sprawy cywilne. Ustawodawca wyszedł zatem z założenia,

⁶⁰ A.P. Verschinin, *Reform...*, s. 7–8; V. Komarov, *Aktuelle...*, s. 143; J. Thomas, *Die Abschaffung...*, s. 169.

⁶¹ A. Trunk, *ZPO-Reform in der GUS-Staaten – Bemerkungen aus deutscher Sicht* [w:] *Reform des Zivil- und Wirtschaftsprozessrechts in den Mitgliedstaaten der GUS*, red. M.M. Bogusławski, A. Trunk, Bielefeld 2004, s. 14; J. Thomas, *Die Abschaffung...*, s. 170.

⁶² A. Trunk, *Einführung...*, s. 5.

⁶³ Uzasadnienie projektu nowelizacji z 4.07.2019 r., VIII kadencja, druk sejm. nr 3137, s. 95, 145; A. Jarocho, *Szybkość w postępowaniu w sprawach gospodarczych* [w:] *Założenia aksjologiczne nowelizacji KPC z 4 lipca 2019 r.*, red. S. Cieślak, Łódź 2020, s. 230–231; R. Kułski, *Odrębności postępowania w sprawach gospodarczych*, M. Praw. 2019/21, s. 1166; K. Gwóźdź, *Postępowanie...*, s. 299. W piśmiennictwie wskazuje się także, że omawiane postępowanie odrębne może realizować większą liczbę zamierzeń ustawodawczych – zob. A. Machnikowska, *Postępowanie w sprawach gospodarczych jako postępowanie odrębne*, s. 314. Szerzej co do celów całej ustawy nowelizującej, na mocy której odtworzono postępowanie w sprawach gospodarczych, zob. m.in. J. Jankowski, *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego mocą ustawy z 4.7.2019 r.*, M. Praw. 2019/18, s. 978; R. Kułski, *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego z 4.7.2019 r.*, M. Praw. 2019/21, s. 1133.

⁶⁴ Uzasadnienie projektu nowelizacji z 4.07.2019 r., VIII kadencja, druk sejm. nr 3137, s. 95; P. Feliga, *Sprawiedliwe...*, s. 156; K. Gwóźdź, *Postępowanie...*, s. 302.

że konieczne jest stworzenie takich ram proceduralnych, które pozwolą na załatwianie w krótszym czasie spraw gospodarczych. Tak też w sposób szczególny można określić cel postępowania w sprawach gospodarczych, jakim jest sprawniejsze i szybsze załatwienie sprawy cywilnej⁶⁵.

O ile sam antycypowany skutek postępowania odrębnego mógłby zasługiwać na uznanie, gdyż nie budzi wątpliwości, że szybkie odzyskiwanie należności przez przedsiębiorców jest zjawiskiem społecznie pożądanym i pozytywnie wpływającym na sytuację gospodarczą w kraju, o tyle należy postawić w tym miejscu kilka pytań dotyczących założeń i realizacji celu postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych. Wymaga rozważenia, czy środki dobrane do osiągnięcia zamierzonego celu są właściwe, a zatem czy regulacja jest racjonalna⁶⁶. W tym kontekście należy również poszukać odpowiedzi na pytanie, czy zamierzony cel jest możliwy do zrealizowania z zastosowaniem innych instrumentów. Dalej zaś trzeba rozważyć, czy na płaszczyźnie aksjologicznej dokonano odpowiedniego ważenia wartości leżących u podłoża regulacji procesowych. W ten sposób należy zastanowić się, czy zamierzony cel postępowania odrębnego koresponduje z ogólnym celem postępowania cywilnego i fundamentalnymi założeniami leżącymi u podłoża procesu cywilnego oraz czy koszty realizacji zamierzonego celu są akceptowalne i nie są nadmierne z perspektywy korzyści możliwych do osiągnięcia.

15. Analiza racjonalności regulacji postępowania w sprawach gospodarczych mogłaby zasadzać się na badaniu poszczególnych przepisów tworzących zespół unormowań tej procedury odrębnej. W ten sposób przez pryzmat rozwiązań jednostkowych można by formułować wnioski co do możliwości przyspieszenia rozpoznawania spraw gospodarczych⁶⁷. Ogólna ocena racjonalności regulacji art. 458¹ i n. k.p.c. sprowadzałaby się więc do sumy ocen częściowych. Analiza taka byłaby jednak niepełna, abstrahowałaby bowiem od szerszego kontekstu związanego z wprowadzeniem postępowania odrębnego do systemu procesu cywilnego. Należy zatem przyjąć odmienną perspektywę badawczą. Problem nie

⁶⁵ Zob. P. Feliga, *Sprawiedliwe...*, s. 158–159, który wskazuje, że w postępowaniu w sprawach gospodarczych dochodzi do konkretyzacji ogólnego celu postępowania cywilnego, jakim jest rzetelne załatwienie sprawy gospodarczej, co ma się odbywać przez przywiązanie większej wagi do bezzwłoczności rozpoznania sprawy. Por. również A. Jarocho, *Szybkość...*, s. 229–230.

⁶⁶ Co do takiego pojmowania racjonalności regulacji jako odpowiedniego doboru środków do realizacji założonego celu zob. S. Cieślak, *Formalizm postępowania cywilnego*, Warszawa 2008, s. 55–61; M. Kostwiński, *Merytoryczne rozpoznawanie*, s. 311.

⁶⁷ W tym kontekście zob. K. Gwóźdź, *Postępowanie...*, s. 302 i n.; B. Rymkiewicz, *Postępowanie w sprawach gospodarczych a realizacja postulatu sprawności postępowania* [w:] *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego z 4.7.2019 r. w praktyce*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, R. Flejszar, M. Malczyk, Warszawa 2020, s. 285 i n.

sprowadza się do tego, czy jednostkowe regulacje zapewniają możliwość szybszego rozpoznania sprawy, lecz czy swoiste przywrócenie postępowania w sprawach gospodarczych jest właściwą reakcją na rozpoznany problem opieszałości rozpoznawania spraw gospodarczych przez sądy powszechne. W tym zakresie należy zwrócić uwagę na kwestię prawidłowości diagnozy problemu i próby jego wyeliminowania. Trzeba zatem zastanowić się, czy opóźnienia związane z rozpoznawaniem spraw są wynikiem mankamentów obowiązującej wcześniej regulacji procesowej (a zatem braku postępowania odrębnego przeznaczonego do rozpoznawania spraw gospodarczych), czy też mają odmienne źródła.

Wyjść należy od stwierdzenia, że stworzenie w 1989 r. specjalnej procedury w sprawach gospodarczych było dyktowane potrzebą chwili – zachodzących transformacji ustrojowych i gospodarczo-społecznych oraz niedostosowania zastanej regulacji procesowej do zmieniającej się rzeczywistości obrotu handlowego. Co za tym idzie, pierwotnie obowiązujące postępowanie w sprawach gospodarczych było postrzegane nierzadko jako rozwiązanie prowizoryczne⁶⁸. Uchylenie przepisów art. 479¹ i n. k.p.c. było wobec tego uzasadniane nie tylko potrzebą uproszczenia struktury procesu cywilnego i wyeliminowania problemu krzyżowania się poszczególnych procedur odrębnych⁶⁹, lecz także przeświadczeniem o zbędności postępowania odrębnego wobec możliwości osiągnięcia jego celów innymi środkami procesowymi po istotnym przeobrażeniu Kodeksu postępowania cywilnego po transformacji ustrojowej⁷⁰. Sugerowano zatem, że sprawy gospodarcze mogą być szybko i sprawnie załatwiane w zwykłej procedurze, nie wymagając tworzenia dodatkowego postępowania. Takie zapatrywanie może skłaniać do wniosku, że problem powolności rozpoznawania spraw gospodarczych niekoniecznie zasadza się na braku postępowania odrębnego.

Pewnym wyznacznikiem oceny celowości istnienia postępowania w sprawach gospodarczych mogłyby być dane statystyczne dotyczące rozpoznawania spraw gospodarczych⁷¹. Jednakże same informacje o średnim czasie załatwia-

⁶⁸ Zob. szerzej uwagi w podrozdziale 1.1.

⁶⁹ W tym kontekście zob. K. Weitz, *Czy potrzebne...*, s. 27; P. Grzegorzczak, *Postępowania...*, s. 80 i n.; T. Ereciński, *O potrzebie nowego kodeksu postępowania cywilnego*, PiP 2004/4, s. 9; F. Zedler, *Co dalej...*, s. 328 i n.

⁷⁰ K. Weitz, *Czy potrzebne...*, s. 28 i n.; P. Grzegorzczak, *Postępowania...*, s. 80 i n.; R. Flejszar, *Przedsiębiorca*, s. 168, 320 i n.; J. Gudowski [w:] *Kodeks*, t. 2, red. T. Zembrzusi, 2020, s. 1080.

⁷¹ Zob. m.in. *Analiza statystyczna działalności wymiaru sprawiedliwości w latach 2002–2011*, Warszawa 2012, oraz analizy i statystyki prezentowane na stronie: <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-jednoroczne-w-tym-pliki-dostepne-cyfrowo> (dostęp: 23.06.2022 r.); K. Gwóźdź, *Postępowanie...*, s. 301.

nia spraw gospodarczych nie są dostateczne do wyciągania tak daleko idących wniosków. Należałoby bowiem przeprowadzić szeroko zakrojone badania, przy zastosowaniu jednolitej metodyki, odnoszące się do gromadzonych w ten sam sposób i tak samo analizowanych danych za okres sprzed 2012 r. (kiedy obowiązywało dawne postępowanie regulowane w art. 479¹ i n. k.p.c.) oraz za lata 2012–2019 (tj. w czasie, gdy w Kodeksie postępowania cywilnego brakowało regulacji postępowania w sprawach gospodarczych). Dane dotyczące czasu trwania postępowań w sprawach gospodarczych powinny zaś zostać skorelowane z liczbą wpływających corocznie spraw do sądów gospodarczych, wskaźnikiem opanowania wpływu i pozostawianych zaległości oraz odniesione do zasobów kadrowych sądów gospodarczych (tak co do liczby orzeczników, jak i wsparcia ze strony asystentów sędziów oraz obsługi administracyjnej). Wyniki odnoszące się do załatwiania spraw gospodarczych powinny być dalej porównane z wynikami dla innych działów spraw, a w szczególności spraw cywilnych, by zaobserwować, czy ewentualnie mankamenty w działalności sądownictwa gospodarczego wpasowują się w ogólną tendencję działalności wymiaru sprawiedliwości. W takim wypadku może się również okazać, że przewlekłość w rozpoznawaniu spraw gospodarczych nie jest uzależniona od nieobowiązywania określonego postępowania odrębnego, lecz może być wynikiem ogólnych niedomagań systemowych. Dopiero ocena tych wszystkich danych mogłaby pozwolić na sformułowanie ogólniejszych wniosków co do zależności czasu trwania postępowań w sprawach gospodarczych od obowiązywania postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych. Dodatkowo tak opracowane wyniki powinny zostać skonfrontowane z badaniami ankietowymi lub wywiadami prowadzonymi z orzecznikami, by móc wyeliminować inne czynniki mogące mieć znaczenie dla czasu trwania postępowań w sprawach gospodarczych (choćby związane z organizacją pracy sądów, warunkami pracy, obowiązkami w zakresie biurowości bądź z pewnymi tendencjami orzeczniczymi)⁷².

Brakuje jednak obecnie powszechnie dostępnych danych oraz wyników rzetelnych badań pozwalających na stwierdzenie przekonującej zależności czasu trwania procesów w sprawach gospodarczych od istnienia przeznaczo-

⁷² Tak np. wpływ na czas trwania postępowań może mieć orzecznictwo sądów drugiej instancji i Sądu Najwyższego wyznaczające pewne trendy związane ze sposobem prowadzenia spraw przez sądy pierwszej instancji. Te niejako z ostrożności mogą pod wpływem określonych linii orzeczniczych m.in. przeprowadzać wszystkie dowody wnioskowane przez strony, by nie narazić się na zarzuty mogące skutkować zmianą lub uchyleniem orzeczenia sądu pierwszej instancji, w sytuacji gdy te czynności mogłyby zostać racjonalnie pominięte.

nego dla nich postępowania odrębnego⁷³. Co więcej, jeszcze w orzecznictwie na gruncie dawniej obowiązującego postępowania w sprawach gospodarczych zaznaczano, że sprawność i szybkość postępowania w większym stopniu mogą być uzależnione od warunków kadrowych, organizacyjnych i finansowych niż od określonego ukształtowania przepisów proceduralnych⁷⁴. Tak też należy podzielić zapatrywanie, że ustawodawca poszukuje rozwiązania problemów trapiących sądownictwo gospodarcze bez odpowiedniej diagnozy źródeł rzeczywistych trudności, upatrując mankamentów działalności sądów gospodarczych wyłącznie w ukształtowaniu regulacji służących do rozpoznania spraw gospodarczych, bez analizy ich szerszego kontekstu i rzeczywistych źródeł problemów⁷⁵.

16. Istotne znaczenie dla oceny racjonalności regulacji postępowania odrębnego ma odpowiedź na pytanie, czy dążenie do przyspieszenia rozpoznawania spraw gospodarczych mogłoby się odbywać przy wykorzystaniu przepisów o zwykłym trybie procesowym, ewentualnie uzupełnionych o jednostkowe regulacje przeznaczone do rozpoznawania sporów pomiędzy przedsiębiorcami. Analiza tego problemu wymaga co do zasady zbadania poszczególnych rozwiązań zawartych w przepisach art. 458¹ i n. k.p.c., co jest przedmiotem dalszych rozważań niniejszego opracowania. W tym miejscu należy poczynić jednak kilka uwag natury ogólnej.

Można by zakładać, że niektóre rozwiązania mające przyspieszać rozpoznawanie spraw gospodarczych byłyby trudne do zrealizowania poza postępowaniem odrębnym. Mowa tutaj chociażby o ograniczeniu przekształceń przedmiotowych i podmiotowych powództwa (art. 458⁸ § 1 i 2 k.p.c.), niedopuszczalności wytoczenia powództwa wzajemnego (art. 458⁸ § 3 k.p.c.) czy subsydiarności dowodu z zeznań świadków (art. 458¹¹ k.p.c.), które mogą wydawać się naturalnie związane z istnieniem specjalnej procedury sądowej. Z drugiej strony można wyobrazić sobie sytuację, w której w poszczególnych jednostkach redakcyjnych dotyczących ogólnych instytucji procesowych (np. wśród przepisów rozdziału 2 działu II tytułu VI księgi pierwszej części pierwszej) zawarto by jednostkowe przepisy odnoszące się do sporów

⁷³ Problem niedostatecznej dostępności danych statystycznych i ich zawodności był już sygnalizowany na etapie projektowania „nowego” postępowania w sprawach gospodarczych (zob. Opinia Rady Legislacyjnej przy Prezesie Rady Ministrów z 8.02.2018 r. o projekcie ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, RL-033-9/18, s. 9, <https://processus.uni.lodz.pl/wp-content/uploads/2021/05/Opinia-Rada-Legislacyjna.pdf>, dostęp: 23.06.2022 r.).

⁷⁴ Wyrok TK z 15.04.2009 r., SK 28/08, OTK-A 2009/4, poz. 48.

⁷⁵ P. Feliga, *Sprawiedliwe...*, s. 213; A. Jarocho, *Szybkość...*, s. 234–235; A. Jarocho, *Dowód...*, s. 273.

w obrocie dwustronnie profesjonalnym, np. wyłączając możliwość wytoczenia powództwa wzajemnego w sporach pomiędzy przedsiębiorcami⁷⁶. Jednakże w wypadku oceny takich rozwiązań nie można tracić z pola widzenia większego problemu. O ile bowiem wprowadzenie pewnych ograniczeń lub restrykcji w odniesieniu do rozpoznawania spraw gospodarczych może wpłynąć na przyspieszenie załatwiania jednostkowych spraw, o tyle w ogólnej ich masie może prowadzić do zwiększenia liczby postępowań, zbędnej multiplikacji czynności procesowych, a tym samym negatywnie rzutować na funkcjonowanie sądownictwa gospodarczego. Przykłady w tym zakresie można mnożyć.

Jeżeli powód w toku postępowania odkryje, że powództwo nie zostało wniesione przeciwko osobie, która powinna być w sprawie stroną pozwaną, i nie będzie mógł skorzystać z możliwości przewidzianej w art. 194 § 1 k.p.c., to istnieje duża szansa, że pozew zostanie cofnięty i powód wytoczy kolejne powództwo przeciwko innemu podmiotowi (np. w sytuacji gdy pierwotnie został pozwany upadły zamiast syndyka masy upadłości). W takim wypadku, o ile pierwszy z procesów ulegnie szybkiemu zakończeniu, co w ujęciu statystycznym stanowi o szybkości postępowania w sprawie gospodarczej, o tyle sąd będzie musiał rozpoznać kolejną sprawę. Podobnie rzecz się ma w sytuacji, w której powód np. stwierdzi, że uzasadnione jest wytoczenie powództwa przeciwko kolejnemu dłużnikowi solidarnemu (co w wypadku wyłączenia stosowania art. 194 § 3 k.p.c. uniemożliwia dopozwanie w toczącym się postępowaniu i wymaga wszczęcia kolejnego procesu) bądź gdy w toku procesu istnieje potrzeba dokonania zmiany przedmiotowej powództwa (jeżeli np. w świetle opinii biegłego okazuje się, że powód jest uprawniony do odszkodowania w szerszym zakresie, niż zakładał na moment wnoszenia pozwu, to dochodzenie dodatkowej kwoty wymaga wytoczenia kolejnego powództwa).

Tego rodzaju sytuacje mogą prowadzić do zbędnych nakładów czasu i pracy ze strony organów procesowych i pracowników administracyjnych sądów, które byłyby ograniczone przy zastosowaniu ogólnych instytucji procesowych. Jednocześnie może istnieć wiele przypadków, w których potrzeba

⁷⁶ W tym miejscu należy zwrócić uwagę, że istota postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych powinna sprowadzać się do załatwiania spraw wyrosłych na gruncie stosunków dwustronnie profesjonalnych, które można uznać za sprawy gospodarcze we właściwym rozumieniu. Dopuszczalność załatwiania w postępowaniu w sprawach gospodarczych spraw, w które nie są zaangażowani przedsiębiorcy, należy traktować jako wyjątek, który może dodatkowo wskazywać na błędność regulacji – zob. K. Weitz, *Czy potrzebne...*, s. 31–32; J. Gudowski [w:] *Kodeks*, t. 2, red. T. Ereciński, 2007, s. 480; A. Machnikowska, *Postępowanie w sprawach gospodarczych jako postępowanie odrębne*, s. 329.

wszczęcia kolejnego postępowania (np. przeciwko współdłużnikowi solidarnemu, w wypadku dochodzenia nowego roszczenia obok dotychczasowego lub gdy pozwany wytacza powództwo przeciwko powodowi pozostające w związku z w powództwem głównym) doprowadzi do wydłużenia pierwotnego procesu. Jeżeli bowiem w pierwszym z postępowań zgromadzono istotne dowody dla drugiego z postępowań, to może wchodzić w rachubę konieczność wypożyczenia akt z jednej sprawy na potrzeby rozpoznania drugiej z nich⁷⁷. To z kolei może utrudnić rozpoznanie sprawy i doprowadzić do wydłużenia toczącego się procesu. Podobnie można wyobrazić sobie sytuacje, w których rozstrzygnięcie jednej ze spraw ma znaczenie prejudycjalne dla wyniku drugiej sprawy, uzasadniając zawieszenie postępowania na mocy art. 177 § 1 pkt 1 k.p.c. O ile okoliczność ta może nie być odzwierciedlona w ujęciu statystycznym, gdy sprawę zawieszoną traktuje się jako załatwioną, a w podjętym postępowaniu prowadzi się sprawę pod nową sygnaturą akt, o tyle w szerszej perspektywie dochodzi do wydłużenia procesów sądowych. To natomiast godzi w zasadnicze założenie leżące u podłoża postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych. W rezultacie może dochodzić do złudnego przyspieszenia rozpoznawania spraw gospodarczych.

Problem ten jest o tyle niebłaży, że postępujące skomplikowanie i złożoność stosunków gospodarczych mogą często przemawiać za potrzebą zastosowania przepisów dotyczących przekształceń powództwa lub wytoczenia powództwa wzajemnego⁷⁸. To z kolei nakazuje podać w wątpliwość celowość wprowadzania poszczególnych ograniczeń w ramach postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych zmierzających do jego stabilizacji przedmiotowej i podmiotowej, lecz wykluczających elastyczność postępowania dyktowaną potrzebami obrotu. Na tej płaszczyźnie należy zatem ocenić negatywnie analizowaną procedurę pod kątem racjonalności regulacji. Dodać do tego należy, że podobne wątpliwości były wyrażane na gruncie dawniej obowiązujących przepisów o postępowaniu w sprawach gospodarczych⁷⁹.

⁷⁷ Limitujące znaczenie może mieć tu regulacja art. 187 § 2 pkt 4 k.p.c., w świetle której wypożyczenie akt innego postępowania na potrzeby rozstrzygnięcia sprawy nie jest uzasadnione wówczas, gdy strona sama ma możliwość uzyskania dokumentów znajdujących się w tych aktach. Jednakże może dojść do sytuacji, gdy zainteresowanym pozyskaniem dokumentów nie jest powód, lecz pozwany, na którego ustawa nie nakłada analogicznego obostrzenia i który realnie nie ma możliwości uzyskania takich dokumentów, gdy sam nie jest uczestnikiem innego postępowania.

⁷⁸ Por. A. Machnikowska, *Postępowanie w sprawach gospodarczych* [w:] *System PC*, t. 6, red. A. Machnikowska, 2022, s. 256.

⁷⁹ K. Weitz, *Czy potrzebne...*, s. 33; M. Manowska, *Postępowanie sądowe w sprawach gospodarczych*, Warszawa 2007, s. 148 i n.

Dalej trzeba zwrócić uwagę, że niektóre z przepisów o postępowaniu w sprawach gospodarczych mogą się wydawać zbędne z uwagi na fakt, że te same cele są możliwe do osiągnięcia przez zastosowanie ogólnych unormowań procesowych. Przykładem jest tutaj art. 458¹² k.p.c., zgodnie z którym niezależnie od wyniku sprawy sąd może obciążyć kosztami procesu w całości lub części stronę, która przed wytoczeniem powództwa zaniechała próby dobrowolnego rozwiązania sporu, uchyliła się od udziału w niej lub uczestniczyła w niej w złej wierze i przez to przyczyniła się do zbędnego wytoczenia powództwa lub wadliwego określenia przedmiotu sprawy. Przepis ten, wzorowany na dawnym art. 479¹² § 4 k.p.c., poczytuje się za uzupełnienie regulacji art. 103 k.p.c. i częściowo art. 101 k.p.c.⁸⁰ Tymczasem należy postawić pytanie, czy z powyższych przepisów dotyczących zwrotu kosztów procesu nie można na potrzeby praktyki wyinterpretować reguł sankcjonowanych w art. 458¹² k.p.c. Na tak postawione pytanie należy udzielić odpowiedzi twierdzącej.

W świetle przytoczonych już poglądów normę z art. 458¹² k.p.c. traktuje się jako przejaw zasady zawinienia przy rozliczaniu kosztów procesu. W myśl art. 103 § 1 k.p.c., będącego normą ogólniejszą, niezależnie od wyniku sprawy sąd może nałożyć na stronę lub interwenienta obowiązek zwrotu kosztów, wywołanych ich niesumiennym lub oczywiście niewłaściwym postępowaniem. Z kolei zgodnie z art. 101 k.p.c. zwrot kosztów należy się pozwanemu pomimo uwzględnienia powództwa, jeżeli nie dał powodu do wytoczenia sprawy i uznał przy pierwszej czynności procesowej żądanie pozwu. Materia regulowana w art. 458¹² k.p.c. dotyczy sytuacji mających miejsce przed wszczęciem postępowania, a rzutujących na zbędne wytoczenie powództwa lub wadliwe określenie przedmiotu sprawy. Tymczasem w świetle art. 101 k.p.c. zaniechanie próby polubownego rozwiązania sporu przez powoda, uchylenie się od udziału w takiej próbie lub uczestnictwo w niej w złej wierze w istotnej mierze daje się podporządkować pod hipotezę normy art. 101 k.p.c. Ponadto dopuszczenie się przez stronę na etapie przedprocesowym zachowań określonych w art. 458¹² k.p.c. daje się również podporządkować pod niesumienne lub oczywiście niewłaściwe zachowanie.

⁸⁰ J. Gudowski [w:] *Kodeks*, t. 2, red. T. Zembruski, 2020, s. 1142; P. Feliga, *Sprawiedliwe...*, s. 205; P. Feliga [w:] *Kodeks*, red. P. Rylski, art. 458¹², nb 8; R. Kulski [w:] *Kodeks*, t. 3, red. A. Marciniak, 2020, art. 458¹², nb 1; A. Arkuszewska [w:] *Kodeks*, red. J. Gołaczyński, D. Szostek, art. 458¹², nb 2; K. Flaga-Gieruszyńska [w:] *Postępowanie w sprawach gospodarczych. Komentarz do wybranych przepisów Kodeksu postępowania cywilnego*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, Warszawa 2021, art. 458¹², nb 1; na gruncie dawnego stanu prawnego zob. m.in. T. Wiśniewski [w:] *System PH*, t. 7, red. T. Wiśniewski, 2007, s. 73.

To może zatem prowadzić do wniosku o zbędności regulacji art. 458¹² k.p.c. Problem, który pojawia się w tym miejscu, dotyczy tego, że w omawianym przepisie nielojalne postępowanie strony ma mieć miejsce przed wszczęciem postępowania, co nie koresponduje wprost z regulacją art. 103 § 1 k.p.c.⁸¹ Daje się jednak pogodzić z celowościową wykładnią przepisu. Gdyby zaś uznać, że art. 458¹² k.p.c. stanowi normę *lex specialis* wobec unormowań art. 101 i 103 § 1 k.p.c., co uzasadnia wyraźne unormowanie omawianej problematyki w ustawie, to i tak treść normatywna art. 458¹² k.p.c. mogłaby zostać zamieszczona w jednej z jednostek redakcyjnych art. 103 k.p.c., bądź to z ograniczeniem do stosunków między przedsiębiorcami, bądź przez nadanie przepisowi charakteru generalnego⁸².

Wreszcie pojawia się pytanie, czy regulacja postępowania w sprawach gospodarczych jest właściwym miejscem normowania niektórych zagadnień na potrzeby osiągnięcia zamierzonego celu. Warto zwrócić w tym miejscu uwagę na art. 458¹⁰ k.p.c., w świetle którego dowód z zeznań świadków stał się dowodem subsydiarnym⁸³, oraz na art. 458¹¹ k.p.c., przewidujący ograniczenie możliwości wykazania czynności strony w inny sposób niż dokumentem. Oba przepisy niewątpliwie mają charakter procesowy i ściśle dotyczą postępowania dowodowego. Stanowią też instrument dynamizujący przebieg postępowania w sprawach gospodarczych. Jednakże należy się zastanowić, czy dążenie do zniechęcenia przedsiębiorców do posługiwania się dowodami z zeznań świadków oraz utrwalenia w obrocie praktyki dokumentowania czynności (w szczególności czynności prawnych) nie powinno odbywać się przez ingerencję ustawodawcy w treść przepisów o formie czynności prawnych, a dopiero w dalszej kolejności przez stosowanie uzupełniającej regulacji procesowej. Wprawdzie kwestia wykazywania wszelkich czynności stron za

⁸¹ Norma z art. 103 § 1 k.p.c. zdaje się odnosić do zachowań mających miejsce w toku procesu, zwłaszcza że ustawodawca odwołuje się do pojęcia strony.

⁸² W takim wypadku konieczne byłoby jednak poczynienie założeń, że istnieją pewne kategorie spraw, w których zastosowanie normy prawnej jest wyłączone ze względu na brak możliwości lub niecelowość polubownego rozwiązania sporu, jak np. w wypadku unieważnienia małżeństwa lub w sprawie z odwołania od decyzji organu rentowego. Jednocześnie należy mieć na względzie, że wprowadzenie treści normatywnej art. 458¹² do art. 103 k.p.c. wpasowywałoby się w pewną logikę działań ustawodawcy, który w art. 103 § 2 k.p.c. przewiduje możliwość rozliczenia kosztów procesu na zasadzie zawinienia w razie bezpodstawnej odmowy poddania się mediacji.

⁸³ J. Gudowski [w:] *Kodeks*, t. 2, red. T. Zembrzusi, 2020, s. 1139; M. Muliński [w:] *Kodeks*, t. 1B, red. A. Góra-Błaszczkowska, 2020, art. 458¹⁰, nb 2; P. Feliga, *Sprawiedliwe...*, s. 203; P. Feliga [w:] *Kodeks*, red. P. Rylski, art. 458¹⁰, nb 14; R. Kulski [w:] *Kodeks*, t. 3, red. A. Marciniak, 2020, art. 458¹⁰, nb 12; A. Arkuszewska [w:] *Kodeks*, red. J. Gołaczyński, D. Szostek, art. 458¹⁰, nb 3; K. Flaga-Gieruszyńska [w:] *Postępowanie*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, art. 458¹⁰, nb 2.

pomocą dokumentów w rozumieniu art. 77³ k.c. nie może być utożsamiana z potrzebą dokonywania wszelkich czynności w formie dokumentowej. Artykuł 458¹¹ k.p.c. odnosi się bowiem do szerszego spektrum okoliczności⁸⁴. Jednakże w pewnej mierze osiągnięcie celów przyświecających ustawodawcy było możliwe dzięki rezygnacji z wyłączenia stosowania rygoru *ad probationem* w obrocie dwustronnie profesjonalnym (art. 74 § 4 k.c.)⁸⁵. Dodatkowo, nawet gdyby uznać regulację art. 458¹⁰ i 458¹¹ k.p.c. za potrzebną, usankcjonowanie obowiązku dokumentowania czynności stron na potrzeby ich wykazania w procesie cywilnym (art. 458¹¹ k.c.), z jednoczesnym zmarginalizowaniem znaczenia dowodu z zeznań świadków, powinno być poparte uchynieniem art. 74 § 4 k.c. Irracjonalne jest bowiem pozostawienie przepisu wyłączającego stosowanie formy czynności prawnej dla celów dowodowych w stosunkach między przedsiębiorcami, w sytuacji gdy w postępowaniu odrębnym przewidzianym dla rozstrzygania sporów między tymi samymi profesjonalistami wymaga się dokumentowania czynności stron⁸⁶. Skłania to więc do powzięcia wątpliwości co do spójności i racjonalności działań ustawodawczych.

⁸⁴ Utrwalenie czynności dotyczy bowiem nie tylko czynności prawnych, lecz także wszelkich innych czynności stron, np. kwestii wykonania zobowiązania. Zasygnalizować w tym miejscu należy również problem sporny, czy przepisy o formie czynności prawnych, a tym samym formie dokumentowej, mogą znaleźć zastosowanie do formy oświadczenia wiedzy (szerzej na ten temat zob. m.in. J. Grykiel [w:] *Kodeks cywilny*, t. 1, *Komentarz do art. 1–352*, red. M. Gutowski, t. 1, Warszawa 2018, art. 65¹, nb 13; K. Mularski, *Czynności podobne do czynności prawnych*, Warszawa 2011, s. 241 i n.; P. Sobolewski [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. K. Osajda, Warszawa 2021, art. 65¹, nb 12; P. Machnikowski [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2019, art. 65¹, nb 4).

⁸⁵ Na marginesie należy wskazać, że problem ten byłby nierozwiązany w sytuacji, gdy prawo polskie nie byłoby właściwe dla kwestii formy czynności. W takim ujęciu przepisy procesowe wydają się lepiej dopasowane do potrzeb praktyki sądowej. Jednak trzeba mieć na uwadze, że z perspektywy ustawodawcy unormowania procesowe i materialnoprawne powinny ze sobą współgrać, skoro prawo procesowe jako prawo instrumentalne jest zasadniczo tworzone na potrzeby realizacji norm własnego porządku prawnego.

⁸⁶ W praktyce często oznacza to przecież, że od stron wymaga się dokonania czynności w formie dokumentowej, pisemnej lub elektronicznej. Brak racjonalności działań ustawodawczych można natomiast w omawianym przypadku zilustrować następującym przykładem. W praktyce w sporach pomiędzy przedsiębiorcami można zaobserwować problem niezawierania umów o roboty budowlane w formie pisemnej wymaganej w art. 648 § 1 k.c. W sytuacji gdy rygoru *ad probationem* nie stosuje się w stosunkach między przedsiębiorcami, nierzadko dochodziło do sytuacji, gdy długotrwałe postępowanie dowodowe obejmujące przesłuchanie wielu świadków zmierzało do wykazania faktu zawarcia określonej umowy i jej treści. Remedium w tym zakresie miał być art. 458¹¹ k.p.c. Tymczasem ten sam cel mógłby w wielu przypadkach zostać osiągnięty, gdy rygor *ad probationem* ze skutkami wynikającymi z art. 74 § 1 k.c. byłby stosowany w obrocie dwustronnie profesjonalnym.

17. Dążenie do przyspieszenia rozpoznania spraw gospodarczych i tworzenie szczególnej regulacji na potrzeby usprawnienia rozstrzygania sporów między przedsiębiorcami nakazuje rozważyć, dlaczego wyjątkowe instrumenty mają znajdować zastosowanie jedynie do stosunków między profesjonalistami.

Jeszcze na gruncie krytycznej analizy postępowania w sprawach gospodarczych w kształcie sprzed 3.05.2012 r. podnoszono, że wśród zespołu norm regulujących procedurę odrębną można wyróżnić przepisy:

- 1) które zasługują na przeniesienie do ogólnych unormowań o procesie;
- 2) wymagające zrewidowania w kontekście regulowania określonych instytucji na potrzeby całego postępowania;
- 3) z których należy bezwzględnie zrezygnować oraz
- 4) które mogą odnosić się do odrębności procesów między przedsiębiorcami, ale nie wymagają tworzenia postępowania w sprawach gospodarczych⁸⁷.

Powyższe kryteria mogą być pomocne przy ocenie jednostkowych rozwiązań aktualnie obowiązujących art. 458¹ i n. k.p.c. Jednakże w tym miejscu trzeba zwrócić uwagę na pierwszy z sygnalizowanych problemów. Skoro bowiem ustawodawca przewiduje unormowania, które mają w szczególności sposób wpływać na przyspieszenie i usprawnienie postępowań, to rodzi się pytanie, czy nie powinny mieć zastosowania w każdym procesie oraz czy istnieją uzasadnione przyczyny różnicowania sytuacji przedsiębiorców na potrzeby postępowania cywilnego.

Na tej płaszczyźnie już dawniej zwracano uwagę, że istnienie postępowania odrębnego, które jest ukierunkowane na szybkie załatwianie pewnej grupy spraw wyodrębnionych ze względu na kryterium podmiotowe budzi daleko idące wątpliwości na gruncie zasad konstytucyjnych⁸⁸. Obiekcje w tym zakresie dotyczyły zgodności z zasadą równości wyrażoną w art. 32 ust. 1 Konstytucji RP, prawem do rozpoznania sprawy na drodze sądowej bez nieuzasadnionej zwłoki z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP oraz prawem do rzetelnego procesu z art. 6 EKPC. Zwracano toteż uwagę, że pewnym standardem postępowania sądowego jest udzielanie ochrony prawnej w rozsądnym terminie, co nie może dotyczyć tylko wybranych grup podmiotów, ale ma wymiar uniwersalny. Zaznaczano, iż rozróżnianie spraw, które mają być rozpoznawane szybciej i wolniej, prowadzić musi do nierówności

⁸⁷ K. Weitz, *Czy potrzebne...*, s. 32.

⁸⁸ K. Weitz, *Czy potrzebne...*, s. 30; P. Grzegorzczak, *Postępowania...*, s. 81; T. Ereciński, *Postępowania...*, s. 20; M. Mączyński, *Ograniczenie prawa podmiotów gospodarczych do sądu*, PiP 2000/5, s. 60.

w dostępie do sądu, a przez to naruszania gwarancji konstytucyjnych⁸⁹. Jednakże z drugiej strony pojawiały się głosy o celowości istnienia postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych. Wskazywano, że obowiązywanie szczególnych przepisów w postępowaniu przewidzianym do szybszego rozpoznawania spraw gospodarczych ma znaczenie dla eliminacji zastojów sądownictwa gospodarczego, co przekłada się na prawidłowe funkcjonowanie gospodarki. Zaznaczano, że jedynie nadmierna dynamizacja postępowania w sprawach gospodarczych i nadmierny jego rygoryzm stanowią zagrożenie prawa do sądu⁹⁰. Jednakże w tym wypadku nie zestawiano wprost sytuacji przedsiębiorców w procesie cywilnym z sytuacją stron, których sprawy rozpoznawane są w zwykłym trybie procesowym.

Biorąc pod uwagę wątpliwości odnoszące się do naruszenia standardów konstytucyjnych i międzynarodowych przez wprowadzenie postępowania odrębnego cechującego się stworzeniem możliwości szybszego załatwiania spraw pomiędzy podmiotami należącymi do określonej grupy, należy bliżej przyjrzeć się regulacji art. 32 ust. 1 i art. 45 ust. 1 Konstytucji RP, art. 6 ust. 1 EKPC, art. 14 ust. 1 MPPOiP oraz art. 47 KPP. Stosownie do art. 32 ust. 1 Konstytucji RP wszyscy są wobec prawa równi i mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne. W myśl art. 45 ust. 1 Konstytucji RP każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd. Na podstawie art. 6 ust. 1 EKPC każdy ma prawo do sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie przez niezawisły i bezstronny sąd. Zgodnie natomiast z art. 14 ust. 1 MPPOiP wszyscy ludzie są równi przed sądami i trybunałami. Z kolei w świetle art. 47 KPP każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony uprzednio na mocy ustawy. Z powyższych przepisów wypływa zatem wniosek, że każdy uczestnik postępowania powinien mieć zagwarantowane równe prawo do rozpoznania jego sprawy w rozsądnym terminie, bez nieuzasadnionej zwłoki, w tym na poziomie odpowiedniego ukształtowania przepisów ustawowych. W tym świetle może zatem budzić wątpliwości faworyzowa-

⁸⁹ Zob. K. Weitz, *Czy potrzebne...*, s. 30; P. Grzegorzczak, *Postępowania...*, s. 81 i n. Podobnie w odniesieniu do obecnie obowiązującego postępowania w sprawach gospodarczych Naczelna Rada Adwokacka podniosła, że zwiększenie formalizmu, rygoryzmu oraz władzy sędziowskiej ogranicza prawo obywateli do sądu (uchwała NRA nr 61 z 15.06.2019 r.). Zob. również A. Jarocho, *Szybkość...*, s. 234; A. Jarocho, *Dowód...*, s. 265; A. Machnikowska, *Postępowanie w sprawach gospodarczych* [w:] *System PC*, t. 6, red. A. Machnikowska, 2022, s. 194.

⁹⁰ B. Draniewicz [w:] B. Draniewicz, Ł. Piebiak, *Postępowania odrębne*, s. 31–33.

nie przedsiębiorców przez otwarcie im drogi do szybszego załatwiania spraw w postępowaniu sądowym.

Nie można jednak zapominać, że sama zasada równości nie ma charakteru absolutnego w tym sensie, iż dopuszczalne jest różnicowanie sytuacji prawnej różnych podmiotów, gdy przemawiają za tym inne istotne argumenty konstytucyjne⁹¹. Nie jest zatem wykluczone priorytetowe traktowanie pewnych kategorii spraw przez ustawodawcę, o ile znajduje to swoje uzasadnienie w innych wartościach chronionych na poziomie konstytucyjnym lub ponadustawowym. Należy również zauważyć, że równość w stanowieniu prawa opiera się na nakazie tworzenia norm generalno-abstrakcyjnych kształtujących w sposób podobny sytuację prawną podmiotów uznawanych za podobne⁹². Jednakowo powinny być więc traktowane podmioty znajdujące się w podobnej sytuacji⁹³. Istotne jest określenie kryterium wyodrębnienia pewnej grupy podmiotów ze względu na cechę relewantną, która pozwala różnicować jej sytuację w danej sferze stosunków prawnych lub nakazuje jednakowo traktować wszystkie podmioty na gruncie określonych stosunków prawnych⁹⁴. W perspektywie stanowienia prawa wyznacznikiem pozwalającym na odmienne ukształtowanie sytuacji prawnej muszą być względy aksjologiczne, np. przepisy ustanawiające w oznaczonych sytuacjach szczególną ochronę lub uprzywilejowanie pewnych grup podmiotów⁹⁵.

Wobec tego nie można przyjąć bezrefleksyjnie, że zróżnicowanie pozycji przedsiębiorców w postępowaniu sądowym przez stworzenie szczególnej regulacji umożliwiającej szybsze rozpoznanie ich sporów godzi w ponadustawową zasadę równości. Nie musi być bowiem tak, że zróżnicowanie procesowej sytuacji pewnej klasy podmiotów musi być z założenia błędne. Trzeba bowiem zadać pytanie, czy przedsiębiorcy znajdują się w podobnej sytuacji do innych

⁹¹ Orzeczenie TK z 29.09.1997 r., K 15/97, OTK 1997/3–4, poz. 37; W. Borysiak, L. Bosek [w:] *Konstytucja RP*, t. 1, *Komentarz*. Art. 1–86, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016, art. 32, nb 70; P. Tuleja [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. P. Tuleja, LEX 2021, art. 32, nt 1; L. Garlicki, M. Zubik [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. 2, Art. 30–86, red. L. Garlicki, M. Zubik, Warszawa 2016, art. 32, nt 12.

⁹² Wyrok TK z 15.07.2010 r., K 63/07, OTK-A 2010/6, poz. 60.

⁹³ W. Borysiak, L. Bosek [w:] *Konstytucja...*, t. 1, red. M. Safjan, L. Bosek, art. 32, nb 80; P. Tuleja [w:] *Konstytucja...*, red. P. Tuleja, art. 32, nt 1; L. Garlicki, M. Zubik [w:] *Konstytucja...*, t. 2, red. L. Garlicki, M. Zubik, art. 32, nt 12.

⁹⁴ Por. orzeczenie TK z 29.09.1997 r., K 15/97, OTK 1997/3–4, poz. 37; wyrok TK z 30.03.2004 r., K 32/03, OTK-A 2004/3, poz. 22; wyrok TK z 2.12.2009 r., U 10/07, OTK-A 2009/11, poz. 163.

⁹⁵ W. Borysiak, L. Bosek [w:] *Konstytucja...*, t. 1, red. M. Safjan, L. Bosek, art. 32, nb 105; P. Tuleja [w:] *Konstytucja...*, red. P. Tuleja, art. 32, nt 1; L. Garlicki, M. Zubik [w:] *Konstytucja...*, t. 2, red. L. Garlicki, M. Zubik, art. 32, nt 16.

uczestników postępowania oraz czy istnieją wartości chronione na poziomie konstytucyjnym lub co najmniej międzynarodowym, które uzasadniają odmiennie traktowanie przedsiębiorców w postępowaniu cywilnym.

Odpowiadając na pierwsze z pytań, trzeba wyjść z założenia, że co do zasady wszyscy uczestnicy postępowania sądowego znajdują się w podobnej sytuacji. Powinni być więc z założenia traktowani w sposób równy na poziomie tworzenia prawa i zapewnienia proceduralnych możliwości ułatwienia ich spraw w rozsądnym czasie⁹⁶. Brakuje racjonalnych argumentów przemawiających za tym, że przedsiębiorcy jako uczestnicy postępowań sądowych nie są podmiotami podobnymi do innych uczestników postępowania i już z tej przyczyny mogą być traktowani odmiennie na gruncie unormowań procesowych. Z tego też względu nie można podzielić zapatrywania, że przedsiębiorcy powinni być traktowani jako profesjonalni uczestnicy postępowania sądowego, co mogłoby rzutować na odmiennie ukształtowanie ich pozycji procesowej w ramach postępowania odrębnego. Założenie to trafnie bowiem zostało uznane za błędne już na etapie uchylania przepisów art. 479¹ i n. k.p.c.⁹⁷

Wobec tego należy zastanowić się, czy istnieją inne szczególne względy, które uzasadniają odmiennie traktowanie przedsiębiorców w procesie cywilnym. Nie powinno przy tym budzić wątpliwości, że regulacja samego art. 45 ust. 1 Konstytucji RP i art. 6 ust. 1 EKPC nie może przemawiać za tworzeniem ram proceduralnych do szybszego rozstrzygania spraw z udziałem przedsiębiorców. Godziłoby to bowiem w zasadę równości. W rachubę musiałby zatem wchodzić raczej dotyczące ochrony gospodarki w zakresie likwidacji zatorów płatniczych i zapewnienia przedsiębiorcom właściwych warunków prowadzenia działalności gospodarczej, przekładające się na polepszenie ogólnej sytuacji społeczeństwa⁹⁸. Założenie takie, mające leżeć u podłoża postępowania w sprawach gospodarczych, jest jednak trudne do obrony, zwłaszcza że nie znajduje uzasadnienia w innych przepisach konstytucyjnych⁹⁹.

⁹⁶ Trafnie wskazuje J. Gudowski, że nieuzasadnione jest różnicowanie interesów potencjalnych stron w postępowaniu przed sądami powszechnymi, które właśnie ze względu na swą powszechność nie powinny rozpoznawać spraw według przepisów o postępowaniu wprowadzającym wątpliwe różnice podmiotowe (zob. J. Gudowski [w:] *Kodeks*, t. 2, red. T. Zembrzusi, 2020, s. 1081).

⁹⁷ W tym przedmiocie zob. uwagi w podrozdziale 1.1.

⁹⁸ Co do szczególnego znaczenia szybkości postępowania w sprawach gospodarczych i jego przełożenia na sytuację gospodarczą zob. m.in. E. Wengerek, *Demokratyzacja procesu cywilnego w Polsce Ludowej*, RPEiS 1975/1, s. 225; A. Jarocho, *Szybkość...*, s. 225.

⁹⁹ J. Gudowski [w:] *Kodeks*, t. 2, red. T. Zembrzusi, 2020, s. 1081.

Po pierwsze, rozumowanie, że załatwianie w krótszym czasie spraw cywilnych pomiędzy przedsiębiorcami ma zasadnicze znaczenie dla funkcjonowania przedsiębiorców i sytuacji ogólnogospodarczej, nie uwzględnia faktu, że przedsiębiorcy uczestniczą nie tylko w obrocie dwustronnie profesjonalnym. Podmioty wykonujące działalność gospodarczą mogą bowiem w istotnym zakresie swej aktywności wchodzić w relacje z konsumentami, i to od szybkości możliwości odzyskania należności od nieprofesjonalistów może zależeć kondycja całych grup przedsiębiorstw¹⁰⁰. W ten sposób można też dostrzec, iż ustawodawca w sposób nierówny traktuje przedsiębiorców, którzy wchodzić w stosunki prawne z innymi przedsiębiorcami, oraz tych, którzy uczestniczą w obrocie konsumenckim. Brakuje natomiast uzasadnienia takiego zróżnicowania.

Co więcej, w obecnie obowiązującym postępowaniu w sprawach gospodarczych prawodawca dokonał wyraźnej dyferencjacji dwóch grup przedsiębiorców – osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą i jednostek organizacyjnych prowadzących działalność gospodarczą, co wynika z art. 458⁶ § 1 k.p.c. Tak zwani indywidualni przedsiębiorcy zyskują możliwość złożenia wiążącego sąd wniosku o rozpoznanie sprawy z pominięciem przepisów o postępowaniu w sprawach gospodarczych¹⁰¹. O ile na badanej płaszczyźnie akceptowalna byłaby rezygnacja z procedowania w omawianym postępowaniu odrębnym na wniosek powoda, skoro to podmiot poszukujący ochrony prawnej sam decyduje, w jakich warunkach proceduralnych ma być rozpoznana jego sprawa, o tyle sytuacja komplikuje się, gdy wniosek z art. 458⁶ § 1 k.p.c. jest składany przez pozwanego. Oznacza to bowiem nie tylko, że pozwany swoją decyzją procesową może torpedować szybsze rozpoznanie sprawy z powództwa innego przedsiębiorcy. W ujęciu szerszym oznacza, iż ustawodawca dopuszcza dzielenie sporów pomiędzy przedsiębiorcami na te, które powinny być rozstrzygane szybciej przy wykorzystaniu przewidzianego do tego postępowania odrębnego (pomiędzy przedsiębiorcami niebędącymi osobami fizycznymi), oraz te, w których przedsiębiorca może być pozbawiony możliwości szybszego załatwienia sprawy (gdy pozwanym jest

¹⁰⁰ Przykładem mogą być ci przedsiębiorcy, którzy świadczą usługi, których nie można określić jako drobne i które faktycznie nie wiążą się z jednoczesnością zapłaty za świadczone prace, jak np. przedsiębiorstwa z branży budowlanej lub remontowo-budowlanej.

¹⁰¹ Jak wskazuje się przy tym w piśmiennictwie, jest to dominująca grupa przedsiębiorców występujących w obrocie, co oznacza, że w praktyce większość przedsiębiorców, dla których przewidziane zostało postępowanie odrębne, może z niego nie korzystać – zob. A. Machnikowska, *Postępowanie w sprawach gospodarczych* [w:] *System PC*, t. 6, red. A. Machnikowska, 2022, s. 140. Por. także: A. Jarocho, *Dowód...*, s. 263, który wskazuje na zasadniczy udział małych i średnich przedsiębiorców w obrocie gospodarczym.

przedsiębiorca będący osobą fizyczną). Choć takie rozróżnienie częściowo broni się w kontekście oceny relacji stopnia profesjonalizmu poszczególnych podmiotów i stawianych przed nimi szczególnych wymagań procesowych¹⁰², to podważa założenie ustawodawcy o potrzebie zapewnienia przedsiębiorcom odpowiednich ram proceduralnych do szybszego odzyskiwania należności na drodze sądowej i rozwiązywania ich sporów w obrocie dwustronnie profesjonalnym. Godzi także w zasadę równości, ponieważ podmioty do siebie podobne, jakimi są przedsiębiorcy, podlegają odmiennemu traktowaniu bez uzasadnionych przyczyn.

Po drugie, w świetle art. 458² § 1 k.p.c. postępowanie w sprawach gospodarczych jest przeznaczone głównie do rozpoznawania sporów pomiędzy przedsiębiorcami, choć nie wyłącznie. W omawianym postępowaniu odrębnym załatwiane są także m.in. sprawy dotyczące roszczeń z art. 291–300 i 479–490 k.s.h., przeciwko przedsiębiorcom o zaniechanie naruszania środowiska i przywrócenie do stanu poprzedniego lub o naprawienie szkody z tym związanej oraz o zakazanie albo ograniczenie działalności zagrażającej środowisku, z wszelkich umów o roboty budowlane oraz ze związanych z procesem budowlanym umów służących wykonaniu robót budowlanych, z umów leasingu i przeciwko osobom odpowiadającym za dług przedsiębiorcy. W świetle przytoczonych założeń ustawodawcy i celu postępowania w sprawach gospodarczych można próbować racjonalnie wyjaśnić rozpoznawanie w tej procedurze odrębnej spraw ściśle związanych z obrotem gospodarczym (np. o roszczenie przeciwko członkom zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością lub z tytułu odpowiedzialności za dług przedsiębiorcy). Jednakże załatwianie w postępowaniu uregulowanym w art. 458¹ i n. k.p.c. spraw, które programowo nie dotyczą obrotu dwustronnie profesjonalnego, kłóci się z celem istnienia postępowania mają-

¹⁰² Wprowadzenie opcji rozpoznania sprawy z pominięciem przepisów o postępowaniu w sprawach gospodarczych bazuje na założeniu, że postępowanie to cechuje się podwyższonym stopniem formalizmu i swoistą restrykcyjnością, która może być niedopasowana do sytuacji nieprzedsiębiorców i przedsiębiorców indywidualnych. Nie można jednak pominąć, że założenie takie może okazać się złudne. Funkcjonują bowiem w obrocie np. przedsiębiorcy będący osobami fizycznymi, którzy prowadzą działalność gospodarczą w dużych rozmiarach, oraz spółki, które jedynie w niewielkim zakresie zajmują się działalnością gospodarczą, a których sytuacja faktyczna niewiele różni się do sytuacji osoby fizycznej prowadzącej działalność gospodarczą. Podobnie w praktyce niewiele może się różnić sytuacja tzw. indywidualnego przedsiębiorcy lub wspólników spółki cywilnej od sytuacji spółki jawnej lub innej spółki osobowej (por. M. Marszałkowska-Krześ [w:] *Kodeks*, red. E. Marszałkowska-Krześ, 2021, art. 458⁶, nb 1). Zwrócenie uwagi na ten problem wymaga jednak dokonania głębszej analizy, czy wybór formy prowadzonej działalności gospodarczej może rzutować na sytuację uczestników obrotu gospodarczego w postępowaniu sądowym, na co nie sposób udzielić w tym miejscu jednoznacznej odpowiedzi.

cego służyć rozstrzygnięciu sporów między przedsiębiorcami dla zapewnienia odciążenia sądów gospodarczych i przyspieszenia odzyskiwania należności pomiędzy przedsiębiorcami¹⁰³.

Na koniec należy wskazać, że hipoteza, iż przedsiębiorcy powinni mieć dostępną szczególną procedurę do szybkiego rozwiązywania ich sporów, nie uwzględnia faktu, że istnieją również inne grupy podmiotów zasługujące na udzielenie niezwłocznej ochrony prawnej¹⁰⁴. W ujęciu systemowym oznacza to zatem, że ustawodawca musiałby tworzyć szereg procesowych rozwiązań przyznających określone przywileje lub traktujących restrykcyjnie całe klasy uczestników postępowania, a w tym mnożyć postępowania odrębne. To z kolei prowadzi do komplikacji struktury postępowania cywilnego i tworzenia nadmiernej liczby wewnątrzsystemowych powiązań¹⁰⁵, które stanowiłoby o dysfunkcjonalności postępowania cywilnego. Alternatywą jest zatem stworzenie możliwie jednolitej procedury sądowej, ze znacznym ograniczeniem liczby postępowań odrębnych, co wydaje się kierunkiem trafnym. Wobec powyższego regulacja obecnie obowiązującego postępowania w sprawach gospodarczych budzi istotne wątpliwości związane z założonym jej celem w świetle wartości konstytucyjnych i innych norm ponadustawowych oraz zgodności doboru środków z zamierzonym efektem, a zatem z racjonalnością działań ustawodawczych.

18. W kontekście analizowanego celu postępowania w sprawach gospodarczych nie można również pominąć problemu szczególnego traktowania przedsiębiorców jako uczestników procesu cywilnego. Pod rządami dawnego postępowania odrębnego regulowanego w art. 479¹ i n. k.p.c. dostrzegalny był szczególnie formalizm postępowania, wynikający z traktowania przedsiębiorców jako profesjonalistów nie tylko w obrocie gospodarczym, lecz także w postępowaniu cywilnym. Stawianie wyższych wymagań przedsiębiorcom w procesie cywilnym i podwyższenie rygoryzmu postępowania było podda-

¹⁰³ Należy wskazać, że uzasadnieniem rozpoznawania w postępowaniu w sprawach gospodarczych spraw wyrosłych na gruncie stosunku niedwustronnie profesjonalnych ma być specjalizacja sądów gospodarczych. Jednakże takie założenie powinno być realizowane na poziomie przepisów ustrojowych i nie wymaga ustanawiania szczególnej regulacji w obrębie postępowania odrębnego służącego osiągnięciu określonego celu.

¹⁰⁴ Przykładowo można wskazać tutaj wierzycieli alimentacyjnych, pracowników, osoby uprawnione z tytułu renty lub dochodzących świadczeń z ubezpieczenia społecznego. Jednakże w odniesieniu do niektórych grup podmiotów może pojawić się argument, że ich pozycja jest już chroniona w sposób szczególnie w postępowaniu cywilnym, chociażby w ramach postępowania zabezpieczającego, np. w art. 753 i 753¹ k.p.c. Co do powyższego problemu w kontekście uwa-
runkowań prawnomiędzynarodowych zob. P. Grzegorzczak, *Postępowania...*, s. 83.

¹⁰⁵ Szerzej co do tego problemu zob. S. Cieślak, *Powiązania...*, s. 15 i n.

wane krytyce wobec błędnie poczynionych założeń¹⁰⁶. Wskazywano, że o ile przedsiębiorca jest profesjonalistą na płaszczyźnie relacji materialnoprawnych, w obrębie swojej zawodowej specjalizacji, o tyle z założenia nie jest profesjonalnym uczestnikiem postępowania sądowego. W tym duchu podnoszono także, że wyższy stopień formalizmu jest uzasadniony w odniesieniu do fachowców w procesie cywilnym, a zatem profesjonalnych pełnomocników. Z drugiej jednak strony można było odnotować głosy, zgodnie z którymi podwyższony stopień formalizmu, a co za tym idzie rygoryzmu postępowania w sprawach gospodarczych, jest uzasadniony szczególnym traktowaniem przedsiębiorców jako profesjonalistów przed sądem, skoro również w innych relacjach publicznoprawnych są oni traktowani jako profesjonalści¹⁰⁷.

W aktualnie obowiązującym postępowaniu w sprawach gospodarczych można zaobserwować pewne osłabienie koncepcji traktowania przedsiębiorcy jako profesjonalisty w postępowaniu cywilnym. Wniosek taki można uzasadnić na dwóch płaszczyznach, tzn. w odniesieniu do dawnej regulacji art. 479¹ i n. k.p.c. oraz w ramach wewnętrznych założeń postępowania w sprawach gospodarczych.

W pierwszym wypadku należy wskazać, że zgodnie z dawniej obowiązującym art. 479¹² § 2 i 3 k.p.c. szczególnym wymaganiem formalnym pozwu w postępowaniu w sprawach gospodarczych było załączenie odpisu reklamacji lub wezwania do dobrowolnego spełnienia żądania wraz z dowodem doręczenia albo wysłania go pozwanemu przesyłką poleconą oraz odpisy pism świadczących o próbie wyjaśnienia spornych kwestii w drodze rokowań. Dodatkowo zaniechanie powyższych czynności mogło skutkować obciążeniem strony kosztami procesu w warunkach określonych w art. 479¹² § 4 k.p.c. Pod rządami obecnie obowiązującego art. 458¹² k.p.c. nie przewiduje się dodatkowego wymagania formalnego pozwu na wzór obowiązującego wcześniej rozwiązania, choć wprowadzono w art. 458¹² k.p.c. regulację wzorowaną na dawnym art. 479¹² § 4 k.p.c. Odmienne również niż w dawnym art. 479⁴ § 3 k.p.c. w obecnie obowiązującym postępowaniu w sprawach gospodarczych nie wyłączono stosowania art. 5 i 212 § 2 k.p.c., odnoszących się do pouczeń stron niereprezentowanych przez fachowych pełnomocników. Zrezygnowano także z rozwiązania znanego dawnemu art. 479¹² § 4 w zw. z art. 479¹⁴ § 2 *in fine* k.p.c., polegającego na możliwości zastosowania sankcji finansowej wobec pozwanego, który opieszale zgłaszał twierdzenia

¹⁰⁶ K. Weitz, *Czy potrzebne...*, s. 31 i n.; P. Grzegorzczak, *Postępowania...*, s. 79; J. Jankowski, *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego*, cz. 1, s. 8. Zob. uwagi w podrozdziale 1.2, nt 8.

¹⁰⁷ B. Draniewicz [w:] B. Draniewicz, Ł. Piebiak, *Postępowania odrębne*, s. 33.

i dowody. Oznacza to, że przynajmniej w pewnym zakresie ustawodawca przestał traktować przedsiębiorców jako profesjonalistów w postępowaniu w sprawach gospodarczych¹⁰⁸.

Z drugiej strony należy zauważyć, że podwyższony stopień formalizmu postępowania odniesiono do kwestii reprezentacji strony przez fachowego pełnomocnika. Zgodnie z art. 458⁴ § 1–3 k.p.c. stronie niezastępowanej przez adwokata, radcę prawnego, rzecznika patentowego lub Prokuratorię Generalną Rzeczypospolitej Polskiej należy udzielić pouczeń o przepisach dotyczących koncentracji materiału procesowego (art. 458⁵ § 1 i 4 k.p.c.), możliwości rozpoznania sprawy z pominięciem przepisów o postępowaniu w sprawach gospodarczych (art. 458⁶ k.p.c.) oraz o ograniczeniach dowodowych wynikających z art. 458¹⁰ i 458¹¹ k.p.c. Co więcej, w świetle art. 458⁵ § 2 w zw. z art. 458⁴ § 1 i 2 k.p.c. w wypadku strony niereprezentowanej przez fachowego pełnomocnika przesunięciu ulega moment, do którego należy powołać wszystkie twierdzenia i dowody. W tych bowiem wypadkach moment prekluzji jest przesunięty z pierwszego na kolejne pismo procesowe wnoszone przez stronę. Częściowo w kontekście odejścia od wzorca przedsiębiorcy jako profesjonalnego uczestnika postępowania można poczytywać także unormowanie art. 458⁶ § 1 i 2 k.p.c. Z jednej bowiem strony na wniosek m.in. przedsiębiorcy będącego osobą fizyczną sprawa podlega rozpoznaniu z pominięciem przepisów o postępowaniu w sprawach gospodarczych. Z drugiej strony, powód lub pozwany niezastępowany przez fachowego pełnomocnika nie musi zgłaszać powyższego wniosku w pozwie, lecz może to uczynić wobec otrzymania pouczenia wskazanego w art. 458⁴ § 1 k.p.c.

Przyjęty kierunek regulacji zasadzający się na odejściu od stawiania szczególnych wymagań stronom postępowania cywilnego z racji posiadania przez nie statusu przedsiębiorców jest rozwiązaniem trafnym. W szczególności trzeba podzielić zapatrywanie, że podwyższony stopień formalizmu postępowania powinien być związany z występowaniem w sprawie fachowca w osobie adwokata, radcy prawnego, rzecznika patentowego lub Prokuratorii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej, a nie samego przedsiębiorcy¹⁰⁹. Jednakże nie można pominąć tego, że i tak w świetle niektórych przepisów o postępowaniu

¹⁰⁸ Choć nadal istnieje w oczach ustawodawcy powiązanie profesjonalizmu działania w obrocie z traktowaniem przedsiębiorców jako profesjonalnych uczestników postępowania sądowego – zob. A. Jarocho, *Dowód...*, s. 266; A. Machnikowska, *Postępowanie w sprawach gospodarczych* [w:] *System PC*, t. 6, red. A. Machnikowska, 2022, s. 141; A. Machnikowska, *Postępowanie w sprawach gospodarczych jako postępowanie odrębne*, s. 312; T. Szczurowski, *Prekluzja...*, s. 74, który do takiego rozwiązania zdaje się podchodzić aprobująco.

¹⁰⁹ Por. K. Weitz, *Czy potrzebne...*, s. 31 i n.

niu w sprawach gospodarczych ustawodawca w szczególny sposób potraktował przedsiębiorców jako uczestników procesu, stawiając przed nimi wyższe wymagania co do podejmowanych czynności. W art. 458³ § 1 i 2 k.p.c. określono dodatkowe wymagania formalne pism procesowych wnoszonych przez obie strony, niezależnie od ich reprezentacji przez profesjonalnego pełnomocnika. Wyłączenie w art. 458⁸ § 1 i 2 k.p.c. możliwości dokonywania przekształceń przedmiotowych i podmiotowych powództwa wymusza na powodzie szczególną staranność przy sporządzaniu pozwu, niezależnie od tego, czy jest on zastępowany przez fachowego pełnomocnika. Podobnie samo wprowadzenie systemu prekluzji w art. 458⁵ k.p.c. należy poczytywać za podwyższenie rygoryzmu postępowania, niezależnie od tego, że ten model koncentracji materiału procesowego może doznawać pewnych rozprężeń, wynikających z regulacji art. 458⁵ § 2–4 k.p.c. Wreszcie wprowadzenie ograniczeń dowodowych przewidzianych w art. 458¹⁰ i 458¹¹ k.p.c. należy traktować jako przejaw szczególnego traktowania przedsiębiorców w procesie cywilnym w związku z ich statusem posiadanym w obrocie prywatnoprawnym.

Choć pod rządami art. 458¹ i n. k.p.c. dawniejsze założenie o profesjonalizacji stosunków procesowych wobec zaangażowania w nie przedsiębiorców uległo osłabieniu, to nadal widoczne są jego przejawy, do czego w piśmiennictwie podchodzi się z widocznym dystansem¹¹⁰. Podobnie jeszcze na etapie projektowania postępowania w sprawach gospodarczych krytyczne uwagi dotyczące zaostrezenia formalizmu postępowania przewidzianego dla rozstrzygania sporów pomiędzy przedsiębiorcami wyraziły Krajowa Rada Sądownictwa¹¹¹ oraz Naczelna Rada Adwokacka¹¹². Podnoszenie poziomu rygoryzmu postępowania niewątpliwie może służyć osiągnięciu zamierzonego celu, jakim jest przyspieszenie rozpoznawania spraw gospodarczych. Jednakże stosowane w tym celu środki, które tworzą procedurę mało elastyczną, w pewnym stopniu „nieprzyjazną” uczestnikom postępowania, budzą istotne wątpliwości. Jednocześnie swoisty brak konsekwencji ustawodawcy, który z jednej strony odchodzi od dawniejszego paradygmatu postępowania w sprawach gospodarczych, a z drugiej realizuje go w sposób fragmentaryczny, może być źródłem

¹¹⁰ Szerzej co do tego problemu zob. P. Feliga, *Sprawiedliwe...*, s. 156 i n.; P. Rylski, *O nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego ustawą z 4.7.2019 r. w ogólności*, „Palestra” 2019/11–12, s. 32; B. Rymkiewicz, *Postępowanie...*, s. 298; A. Machnikowska, *Postępowanie w sprawach gospodarczych jako postępowanie odrębne*, s. 310 i n.

¹¹¹ Opinia KRS z 11.01.2018 r. w przedmiocie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12305652/12474240/12474243/dokument349331.pdf> (dostęp: 9.08.2022 r.).

¹¹² Uchwała NRA nr 61 z 15.06.2019 r., http://www.nra.pl/admin/wgrane_dokumenty/uchwala-nr-61-2019zmianakpc.pdf (dostęp: 9.08.2022 r.).

uzasadnionych obiekcji. Wreszcie zróżnicowanie sytuacji strony reprezentowanej przez fachowego pełnomocnika i działającej samodzielnie może być źródłem instrumentalnego traktowania przepisów postępowania. Nie są bowiem wykluczone sytuacje, w których pozew lub odpowiedź na pozew są przygotowywane przez profesjonalnego pełnomocnika, który na tym etapie postępowania nie ujawnia swojej roli, tylko po to by strona mogła zyskać lepszą pozycję procesową wynikającą z formalnego działania bez fachowego zastępcy¹¹³. Tworzenie zaś takich instrumentów, które mogą być źródłem niepożądanych praktyk uczestników postępowania, a stanowiących reakcję na nadmierne sformalizowanie procedury sądowej, należy ocenić negatywnie.

19. Dalszy problem, który pojawia się w kontekście celu postępowania w sprawach gospodarczych, dotyczy traktowania szybkości postępowania jako wartości nadrzędnej, przyświecającej całemu postępowaniu odrębnemu. W doktrynie zauważalny jest pogląd, zgodnie z którym załatwianie spraw cywilnych powinno być rzetelne, w tym opierać się na racjonalności regulacji, zachowaniu równouprawnienia stron oraz efektywności postępowania, rozumianej jako załatwianie sprawy bez zbędnej zwłoki¹¹⁴. Akcentuje się jednak, że szybkość postępowania nie jest wartością samą w sobie¹¹⁵ i nie może przyćmiewać konieczności dokonywania rzeczowej oceny sprawy. Podnosi się również, że efektywne postępowanie powinno zasadać się na wyważeniu jego szybkości i rzetelności, tak by uzyskać maksymalnie rzetelny obraz sprawy w jak najkrótszym czasie oraz przy jak najniższych tego kosztach¹¹⁶.

¹¹³ W szczególności należy mieć w tym wypadku na uwadze sprawy, które w ocenie powodów okażą się sporne lub w których nie jest możliwe wydanie nakazu zapłaty, czy to w postępowaniu nakazowym, czy upominawczym. Okoliczność, że sprawa może zakończyć się wydaniem nakazu zapłaty, który nie zostanie zaskarżony przez pozwanego, może być bowiem czynnikiem mobilizującym powoda do ustanowienia pełnomocnika przy wnoszeniu pozwu, tak by w nakazie zapłaty sąd zasądził zwrot kosztów wynikających z reprezentacji przez fachowca zgodnie z art. 98 § 1 i 3 k.p.c. Jednakże podobnej motywacji próżno szukać po stronie pozwanego, który przez sam fakt umocowania pełnomocnika do wniesienia odpowiedzi na pozew może nie dostrzegać realnych korzyści takiego działania w postępowaniu w sprawach gospodarczych.

¹¹⁴ S. Dalka, *Efektywność postępowania nakazowego i upominawczego w procesie cywilnym*, „Palestra” 1978/5–6, s. 23; Z. Resich, *Efektywność postępowania cywilnego* [w:] *Proces i prawo. Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Jerzego Jodłowskiego*, red. E. Łętowska, Ossolineum 1989, s. 463; S. Cieślak, *Formalizm...*, s. 55; A. Łazarska, *Rzetelny proces cywilny*, Warszawa 2012, s. 384–395, 447–481; M. Kostwiński, *Postępowanie nakazowe i upominawcze po nowelizacji k.p.c. z 4 lipca 2019 r. a postulat szybkości postępowania cywilnego oraz zasada równości* [w:] *Założenia aksjologiczne nowelizacji KPC z 4 lipca 2019 r.*, red. S. Cieślak, Łódź 2020, s. 248.

¹¹⁵ Jak wydaje się odmiennie: A. Jarocho, *Szybkość...*, s. 225; E. Wengerek, *Demokratyzacja...*, s. 49 i n.

¹¹⁶ A. Jarocho, *Szybkość...*, s. 230; K. Flaga-Gieruszyńska, *Szybkość, sprawność i efektywność postępowania cywilnego – zagadnienia podstawowe*, „Zeszyty Naukowe KUL” 2017/3, s. 5 i n.

W piśmiennictwie odnoszącym się do dawnego postępowania w sprawach gospodarczych wyraźnie wskazywano, że uzasadnieniem obowiązywania procedury odrębnej nie może być samo dążenie do szybszego rozpoznawania określonego rodzaju spraw, szybkość postępowania nie jest bowiem celem samym w sobie. Nie może być realizowana kosztem prawidłowości wydawanych rozstrzygnięć. Słusznie zatem zwracano uwagę, że rozwiązaniem optymalnym jest takie ukształtowanie przepisów procesowych, które pozwalają wydać jak najszybciej jak najtrafniejsze orzeczenia¹¹⁷.

W odniesieniu do obecnie obowiązującego postępowania w sprawach gospodarczych wskazuje się, że jego uzasadnienie sprowadza się do realizacji postulatu szybkości w wyższym stopniu niż w przypadku innych spraw cywilnych, również możliwym kosztem obniżenia rzetelności procesu¹¹⁸. Takie założenie poddawane jest oczywiście krytyce¹¹⁹. Podnosi się, że samej szybkości postępowania nie sposób traktować jako wartości nadrzędnej. Co więcej, wskazuje się, iż szybkość postępowania nie może być ważniejsza niż należyte rozpoznanie sprawy, zwłaszcza że żadnemu uczestnikowi postępowania nie zależy na tym, żeby sprawę szybko przegrać¹²⁰.

Stawianie na szybkość i sprawność rozpoznawania spraw cywilnych przy tworzeniu postępowania odrębnego nie jest z gruntu założeniem błędnym. Istnieje przecież pewna grupa procedur, która została utworzona właśnie w tym celu, by skrócić czas rozpoznawania spraw cywilnych, i odgrywa istotną rolę w systemie postępowania cywilnego. Mowa w tym wypadku o tzw. kategorii postępowań przyspieszonych, do których dotychczas zaliczano: postępowanie nakazowe, postępowanie upominawcze, elektroniczne postępowanie upominawcze, postępowanie uproszczone, europejskie postępowanie nakazowe oraz europejskie postępowanie w sprawie drobnych roz-

¹¹⁷ K. Weitz, *Czy potrzebne...*, s. 30; T. Ereciński, K. Weitz, *Efektywność ochrony prawnej udzielanej przez sądy w Polsce*, PS 2005/10, s. 17; P. Grzegorzczak, *Postępowania...*, s. 84.

¹¹⁸ A. Jarocho, *Szybkość...*, s. 230–233; R. Kulski, *Odrębności...*, s. 1166; uzasadnienie projektu nowelizacji z 4.07.2019 r., VIII kadencja, druk sejm. nr 3137, s. 95, 145.

¹¹⁹ R. Kulski, *Odrębności...*, s. 1166; A. Machnikowska, *Postępowanie w sprawach gospodarczych jako postępowanie odrębne*, s. 317, 319; A. Machnikowska, *Postępowanie w sprawach gospodarczych* [w:] *System PC*, t. 6, red. A. Machnikowska, 2022, s. 183; A. Jarocho, *Szybkość...*, s. 231, 233–236, który też obszernie przytacza stanowiska zajmowane przez różne gremia (Krajową Radę Sądownictwa, Naczelną Radę Adwokacką, Ośrodek Badań, Studiów i Legislacji Krajowej Rady Radców Prawnych) odnośnie do nowelizacji z 4.07.2019 r. i krytyki ponownego wprowadzenia postępowania w sprawach gospodarczych.

¹²⁰ A. Jakubecki, *Opinia o projekcie ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (projekt z 27.11.2017 r.)*, Warszawa 2018, s. 37. Aprobując co do tego poglądu A. Jarocho, *Szybkość...*, s. 234.

czeń¹²¹. Jednakże trzeba mieć na względzie, że stworzenie powyższych postępowań odrębnych mających na celu skrócenie czasu rozpoznawania spraw i przez to usprawnienie działania sądownictwa bazuje również na dodatkowych założeniach. W odniesieniu do procedur cechujących się odwróceniem sporu (postępowanie nakazowe, postępowanie upominawcze, elektroniczne postępowanie upominawcze i europejskie postępowanie nakazowe) postawiono dodatkowy cel polegający na selekcji spraw bezspornych na wczesnym etapie procesu i udzieleniu efektywnej ochrony prawnej powodowi, w szczególności w postępowaniu nakazowym¹²². W tego rodzaju postępowaniach, przy zachowaniu właściwych gwarancji dla pozwanego, nie dochodzi do obniżenia jakości ocen merytorycznych sprawy, a przez to nie traci się na rzetelności postępowania¹²³. Z kolei postępowanie uproszczone z założenia miało służyć załatwianiu spraw drobnych i prostych w krótkim czasie,

¹²¹ Szerzej na temat wyróżnienia takiej grupy postępowań i ich cech zob. m.in.: S. Rejman, *Postępowanie w sprawach o roszczenia pracowników oraz postępowanie nakazowe i upominawcze*, Katowice 1965, s. 44; S. Rejman, *Dochodzenie roszczeń pracowniczych w postępowaniu upominawczym*, NP 1970/5, s. 738 i n.; S. Dalka, *Ochrona*, s. 20; S. Dalka, *Efektywność...*, s. 26; S. Dalka, *Postępowanie nakazowe i upominawcze w świetle nowelizacji k.p.c.*, „Rejent” 1997/7–8, s. 135; K. Gonera, *Kierunki uproszczenia procedury cywilnej*, „Jurysta” 1999/12, s. 24; J. Jankowski, *Postępowanie uproszczone w procesie cywilnym*, M. Praw. 2000/10, s. 619; S. Cieślak, *Postępowania...*, s. 3; S. Cieślak, *Elektroniczne postępowanie upominawcze*, M. Praw. 2010/7, s. 361; S. Cieślak, *System postępowań przyspieszonych w procesie cywilnym po zmianach Kodeksu postępowania cywilnego wprowadzonych w życie w latach 2008–2010* [w:] *Księga ku czci Profesora T. Erecińskiego*, t. 1, s. 87–106; M. Kostwiński, *Stosowanie prawa obcego w postępowaniach przyspieszonych* [w:] *Kodeks postępowania cywilnego z perspektywy pięćdziesięciolecia jego obowiązywania. Doświadczenia i perspektywy*, red. E. Marszałkowska-Krześ, I. Gil, Ł. Błaszczak, Sopot 2016, s. 559; M. Kostwiński, *Merytoryczne rozpoznanie*, s. 239–241; R. Flejszar, *Postępowania przyspieszone po zmianach wprowadzonych nowelizacją KPC z 4.7.2019 r.*, M. Praw. 2019/21, s. 1176 i n.; R. Flejszar, *Postępowanie nakazowe i postępowanie upominawcze po nowelizacji z 4.7.2019 r. – wybrane zagadnienia* [w:] *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego z 4.7.2019 r. w praktyce*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, R. Flejszar, M. Malczyk, Warszawa 2020, s. 271; A. Olaś, *Postępowanie uproszczone po zmianach wprowadzonych na mocy ustawy z 4.7.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw* [w:] *Reforma czy kolejna nowelizacja? Uwagi na tle ustawy z 4.7.2019 r. zmieniającej KPC*, red. P. Ryłski, Warszawa 2020, s. 216 i n.

¹²² Zob. m.in. S. Gołąb, *Projekty polskiej procedury cywilnej. Powstanie – uzasadnienie – zdania odrębne*, Kraków 1930, s. 37; A. Thon, *System postępowania upominawczego według k.p.c. w zarysie*, Warszawa 1935, s. 4; M. Waligórski, *Polskie prawo procesowe cywilne. Dynamika procesu (postępowanie)*, Warszawa 1948, s. 26; M. Jędrzejewska, *Modele postępowania w cywilnych sprawach „drobnych i prostych”. Model sądowy, arbitrażowy, administracyjny*, „Palestra” 1977/7, s. 20; J. Cagara, *Postępowanie nakazowe i upominawcze*, NP 1971/1, s. 87; S. Dalka, *Efektywność...*, s. 24; H. Mądrzak, *Postępowanie nakazowe i upominawcze po noweli z 24.5.2000 r. (zagadnienia wybrane)*, M. Praw. 2000/12, s. 752; B. Karolczyk, *Nakaz zapłaty* [w:] *System*, t. 2, cz. 2, red. T. Wiśniewski, s. 674; R. Flejszar, *Przedsiębiorca*, s. 240; M. Kostwiński, *Merytoryczne rozpoznanie*, s. 313; M. Kostwiński, *Postępowanie...*, s. 250.

¹²³ Szerzej zob. M. Kostwiński, *Merytoryczne rozpoznanie*, s. 310 i n.

wedle nieskomplikowanych reguł, przy obniżeniu kosztów postępowania¹²⁴. Powyższe postępowania nie były zatem z założenia ukierunkowane wyłącznie na osiągnięcie efektu czasowego, niezależnie od kosztów realizacji takiego celu i ograniczenia stopnia rzetelności ocen merytorycznych¹²⁵. W tym ujęciu nie kłóciły się z ogólnym celem postępowania, jakim jest załatwienie sprawy cywilnej w sposób rzetelny¹²⁶.

W wypadku postępowania w sprawach gospodarczych wątpliwe jest, czy postawiony cel szybkości postępowania wiąże się z dodatkowymi założeniami i gwarancjami pozwalającymi na osiągnięcie ogólnego celu postępowania. W rezultacie uzasadniony staje się wniosek, że przy tworzeniu postępowania w sprawach gospodarczych doszło do zaburzenia proporcji przez swoistą fetyszyzację szybkości postępowania¹²⁷. Postawiono bowiem na pierwszym miejscu problem statystycznego rozpoznania sprawy w krótkim czasie i ułatwienia pracy sądów, bez zwrócenia dostatecznej uwagi na samo sprawowanie wymiaru sprawiedliwości i zapewnienia należytego dostępu do sądów¹²⁸.

¹²⁴ Zob. m.in. J. Jankowski, *Postępowanie...*, s. 618 i n.; M. Manowska, *Postępowanie uproszczone*, s. 7; S. Cieślak, *Postępowania...*, s. 1–2, 74; T. Ereciński, *Postępowania...*, s. 10; B. Draniewicz [w:] B. Draniewicz, Ł. Piebiak, *Postępowania odrębne*, s. 339; P. Grzegorzczak, *Postępowania...*, s. 99; A. Olaś, *Postępowanie...*, s. 216.

¹²⁵ Na marginesie można zgłosić pewne wątpliwości, na ile postępowanie uproszczone w różnych stadiach jego rozwoju i przy podwyższonym stopniu sformalizowania koresponduje z założeniem rzetelności postępowania oraz znajduje swoje aksjologiczne uzasadnienie, w szczególności że ma w istotnej mierze służyć załatwianiu spraw, w których strony nie są reprezentowane przez profesjonalistów, a gdzie postępowanie cechuje się obniżoną elastycznością (przez wyłączenie możliwości dokonywania przekształceń przedmiotowych i podmiotowych powództwa – art. 505⁴ § 1 k.p.c.) i podwyższonym stopniem formalizmu (choćby co do wymagań stawianych apelacji – art. 505⁹ § 1¹ k.p.c.).

¹²⁶ Co do pojęcia celu postępowania oraz różnych ujęć tego celu zob. m.in. W. Siedlecki, *Zasady wyrokowania*, s. 598; S. Dalka, *Efektywność...*, s. 23; S. Dalka, *Ochrona*, s. 285–289; Z. Resich, *Efektywność*, s. 463; K. Korzan, *Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 1997, s. 10; S. Cieślak, *Formalizm...*, s. 55–61; M. Kostwiński, *Merytoryczne rozpoznanie*, s. 311.

¹²⁷ Szczegółowej analizy w tym zakresie dokonuje A. Jarocho, który wskazuje, że wszelkie rozwiązania obowiązujące w postępowaniu w sprawach gospodarczych są podporządkowane postulatowi szybkości postępowania lub jego usprawnienia. Autor ten podnosi również, że szybkość postępowania jest jedyną wartością realizowaną w omawianym postępowaniu odrębnym (zob. A. Jarocho, *Szybkość...*, s. 231–233).

¹²⁸ Co do problemu ograniczenia dostępu do sądu w kontekście analizowanego postępowania odrębnego zob. A. Jarocho, *Szybkość...*, s. 234; uchwała NRA nr 61 z 15.6.2019 r. Trafnie przy tym zauważa P. Feliga, że „sprawa gospodarcza wymaga sprawiedliwego załatwienia, tak jak każda sprawa cywilna” (zob. P. Feliga, *Sprawiedliwe...*, s. 153). Jednocześnie ten sam autor zdaje się zajmować dużo bardziej zachowawcze stanowisko względem relacji celu postępowania w sprawach gospodarczych w aspekcie celu procesu cywilnego, przyjmując, że postępowanie w sprawach gospodarczych jest ukierunkowane na sprawiedliwe rozpoznanie spraw gospodarczych (zob. P. Feliga, *Sprawiedliwe...*, s. 158 i n.).

Innymi słowy, w celu przyspieszenia rozpoznawania spraw gospodarczych narażono możliwość uzyskania przez strony rozstrzygnięć, które można określić mianem rzetelnych i sprawiedliwych.

Czynnik czasu nie może być absolutyzowany. Przyspieszenie rozpoznawania spraw cywilnych kosztem wyjaśnienia sprawy, a przez to jakości ocen merytorycznych, może prowadzić do odmowy udzielenia ochrony prawnej podmiotom, które obiektywnie na to zasługują, co godzi w istotę funkcjonowania postępowań sądowych¹²⁹. Co więcej, położenie nadmiernego akcentu na szybkość postępowania kosztem trafności rozstrzygnięć może prowadzić do podważenia społecznego zaufania do organów władzy państwowej. W odczuciu powszechnym zatracony może być bowiem element sprawiedliwości w działalności sądownictwa, a samo postępowanie cywilne może być postrzegane jako fasadowe i instrumentalne. To z kolei prowadzi do wniosku, że oparcie całego postępowania odrębnego służącego merytorycznemu załatwianiu określonej kategorii spraw wyłącznie na założeniu szybkości postępowania cechuje się wadliwością o charakterze pierwotnym. Ta zaś, bez daleko idącej ingerencji ustawodawczej, może być doraźnie usuwana jedynie przez bądź to liberalne traktowanie ograniczeń wynikających z niektórych przepisów art. 458¹ i n. k.p.c., a przez to uelastycznienie postępowania, bądź też uznawanie ich za regulacje wyjątkowe, które należy stosować ściśle, w możliwie ograniczonym zakresie.

20. Podsumowując uwagi dotyczące celu postępowania w sprawach gospodarczych, należy wyrazić ocenę krytyczną co do przesłanek teleologicznych jego istnienia. O ile bowiem założony efekt polegający na przyspieszeniu i usprawnieniu rozpoznawania spraw gospodarczych, a przez to polepszenie sytuacji gospodarczej w kraju, jest godny uznania, o tyle budzi wątpliwości dobór środków do jego realizacji i założony cel postępowania odrębnego.

Po pierwsze, nie wydaje się, by tworzenie odrębnego postępowania przeznaczanego głównie do rozpoznawania sporów pomiędzy przedsiębiorcami

¹²⁹ Na temat traktowania dążenia do poznania prawdy jako paradygmatu postępowania cywilnego zob. T. Ereciński, K. Weitz, *Prawda i równość stron w postępowaniu cywilnym a orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego* [w:] *Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego a Kodeks postępowania cywilnego. Materiały Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr i Zakładów Postępowania Cywilnego, Serock k. Warszawy, 24–26.09.2009*, red. T. Ereciński, K. Weitz, Warszawa 2010, s. 28–29; J. Jaśkiewicz, *Poznanie faktów w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2013, s. 30–35; H. Mądrzak, *O pojmowaniu naczelných zasad postępowania cywilnego* [w:] *Proces i prawo. Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Jerzego Jodłowskiego*, red. E. Łętowska, Ossolineum 1989, s. 394; M. Kostwiński, *Merytoryczne rozpoznanie*, s. 106–107. Co do negatywnej oceny nadmiernego przywiązania do realizacji postulatu szybkości postępowania kosztem trafności rozstrzygnięcia zob. również K. Flaga-Gieruszyńska, *Postępowanie...*, s. 25.

było właściwą reakcją na zdiagnozowany problem opieszałości przy rozpoznawaniu spraw gospodarczych.

Po drugie, regulacja postępowania w sprawach gospodarczych nie może być określona jako w pełni racjonalna. Stworzenie warunków do statystycznego przyspieszenia jednostkowych postępowań może skutkować inflacją spraw rozpoznawanych przez sądy gospodarcze. Ponadto sformalizowana procedura sądowa może stać się narzędziem pozwalającym na załatwianie spraw w krótszym czasie, przy jednoczesnym zmarginalizowaniu perspektywy uczestników postępowania i niezbędnej elastyczności dyktowanej potrzebami obrotu. W ten sposób dochodzi do zaburzenia pewnej optyki postępowania. Można bowiem odnieść wrażenie, że procedura sądowa przestaje służyć stronom postępowania, a jest tworzona wyłącznie dla potrzeb sądu. Obiekcje co do racjonalności regulacji ujawniają się nadto w kontekście zbędności części przepisów oraz niewłaściwego miejsca unormowań niektórych instytucji, a także dopuszczenia możliwości udziału w postępowaniach gospodarczych nieprzedsiębiorców, co kłóci się z założeniami tego postępowania.

Po trzecie, odtworzenie postępowania w sprawach gospodarczych jest dyskusyjne na gruncie zasady równości. Brakuje dostatecznych argumentów przemawiających za stworzeniem szczególnych rozwiązań ukierunkowanych na szybkie rozpoznawanie spraw tylko dla pewnej grupy uczestników obrotu. Co więcej, sami przedsiębiorcy, w zależności od tego, z jakimi podmiotami układają swoje relacje, mogą być odmiennie traktowani na gruncie przepisów postępowania. Nie chodzi przy tym o szczególne traktowanie stosunków konsumenckich przez uprzywilejowanie nieprofesjonalistów, lecz o stworzenie warunków do szybszych procesów i stawiania bardziej rygorystycznych wymagań w odniesieniu tylko do pewnych grup przedsiębiorców.

Po czwarte, choć ustawodawca w istotnej części zrezygnował z założenia, że przedsiębiorca również w ramach stosunków procesowych powinien być traktowany jako profesjonalista na rzecz szczególnego traktowania stron postępowania zastępowanych przez fachowych pełnomocników, to jednak działania prawodawcy okazały się niekonsekwentne. W pewnej mierze dalej dostrzegalne jest traktowanie przedsiębiorców jako wykwalifikowanych uczestników postępowania sądowego, i to tylko w ramach jednego z postępowań odrębnych, do czego trudno podejść z aprobatą.

Po piąte, traktowanie jako wartości nadrzędnej szybkości postępowania, której nie można mylić z rozpoznaniem sprawy bez zwłoki¹³⁰, przeczy celowi

¹³⁰ W wypadku rozpoznania sprawy bez zwłoki zakłada się dopasowanie tempa postępowania do jego uwarunkowań natury podmiotowej i przedmiotowej. Innymi słowy, rozpoznanie

ogólnemu postępowania cywilnego, jakim jest rzetelne załatwienie sprawy cywilnej. Ukierunkowanie wszelkich działań na skrócenie czasu trwania procesów prowadzi do sytuacji, w której traci się z pola widzenia potrzebę należytego wyjaśnienia sprawy i jej rozstrzygnięcia, co staje w opozycji do fundamentalnych założeń leżących u podstaw postępowania cywilnego.

1.5. CHARAKTER POSTĘPOWANIA

21. Odnośnie do charakteru prawnego postępowania w sprawach gospodarczych należy odwołać się w istotnej mierze do wcześniej poczynionych uwag dotyczących systematyki postępowań odrębnych, ich natury prawnej oraz łączących ich powiązań wewnątrzsystemowych¹³¹, by nie powielać tez niniejszego opracowania. Zbędne jest również nawiązywanie do kryteriów wyodrębnienia omawianego postępowania, te bowiem zostały już przeanalizowane powyżej na gruncie badania celu postępowania. W tym miejscu należy więc poczynić jedynie zasadnicze uwagi dotyczące natury prawnej postępowania w sprawach gospodarczych oraz jego relacji z innymi procedurami odrębnymi. W pierwszej kolejności należy odnieść się do obligatoryjnego charakteru postępowania i zastanowić się, czy postępowanie w sprawach gospodarczych może zostać zaliczone do kategorii postępowań przyspieszonych. Dalej natomiast należy rozważyć, jaki charakter ma reguła kolizyjna z art. 458¹ § 2 k.p.c., wpływająca na określenie relacji pomiędzy postępowaniem w sprawach gospodarczych i innymi rodzajami postępowania cywilnego.

22. Postępowania odrębne można dzielić m.in. na obligatoryjne i fakultatywne, w zależności od tego, czy rozpoznanie sprawy w danym postępowaniu jest uzależnione od inicjatywy powoda, czy następuje z urzędu. Zasadą znajdującą swoją normatywną podstawę w art. 13 § 1 i art. 201 § 1 k.p.c. jest obligatoryjność postępowań odrębnych. Podobnie sytuacja prezentuje się w postępowaniu w sprawach gospodarczych, w którym co do zasady załatwiana powinna być każda sprawa gospodarcza w rozumieniu art. 458² § 1 k.p.c., która stosownie do art. 458¹ § 1 k.p.c. podlega rozpoznaniu w procesie¹³². Ustawodawca wprowadził jednak istotny wyjątek w art. 458⁶ § 1 k.p.c. Na wniosek strony, która nie jest przedsiębiorcą lub jest przedsię-

sprawy bez zwłoki oznacza tak szybkie jej rozpoznanie, jak jest to możliwe w danych warunkach. Z uwagi na konotacje pojęcia zwłoki w rodzimym języku prawniczym implikowane treścią art. 476 k.c. zwłoka oznacza zawinione opóźnienie. W rezultacie można stwierdzić, że rozpoznanie sprawy bez zwłoki to rozpoznanie sprawy bez zawinionych opóźnień.

¹³¹ Zob. *System*, t. 2, cz. 4, red. S. Cieślak, rozdział 1.

¹³² Zob. również P. Feliga, *Sprawiedliwe...*, s. 163.

biorcą będącym osobą fizyczną, sąd rozpoznaje sprawę z pominięciem przepisów o postępowaniu w sprawach gospodarczych. Przepis ten częściowo modyfikuje zatem charakter powyższego postępowania odrębnego.

W piśmiennictwie wyrażono zapatrywanie, że regulacja art. 458⁶ § 1 k.p.c. świadczy o nietypowej konstrukcji fakultatywnego postępowania odrębnego dla niektórych tylko podmiotów¹³³. Wydaje się jednak, że na problem ten można spojrzeć z innej strony i uznać postępowanie w sprawach gospodarczych za postępowanie względnie obligatoryjne¹³⁴. Biorąc pod uwagę inne rodzaje fakultatywnych postępowań odrębnych (tj. postępowanie nakazowe, elektroniczne postępowanie upominawcze i europejskie postępowanie nakazowe), można dojść do wniosku, że rozpoznanie w nich spraw zależy od inicjatywy powoda. To strona czynna musi wyrazić wolę załatwienia sprawy w danym postępowaniu odrębnym, czy to formułując w postępowaniu nakazowym wniosek z art. 484¹ k.p.c., czy wnosząc pozew na urzędowym formularzu w europejskim postępowaniu nakazowym stosownie do art. 7 ust. 1 rozporządzenia nr 1896/2006, czy wybierając możliwość złożenia pozwu za pośrednictwem systemu teleinformatycznego w elektronicznym postępowaniu upominawczym na podstawie art. 505³¹ § 1 k.p.c. Innymi słowy, w procedurze fakultatywnej to powód musi dać pozytywny wyraz woli rozpoznania sprawy w danym postępowaniu odrębnym. Barbaryzując język prawniczy, można w takim wypadku mówić o „opcji *opt-in*”, z której korzysta powód.

Tymczasem w postępowaniu w sprawach gospodarczych powód nie wskazuje w momencie wszczęcia postępowania, że dąży do rozpoznania sprawy w konkretnym postępowaniu odrębnym. Powód może co najwyżej, jeśli nie jest przedsiębiorcą lub jest przedsiębiorcą prowadzącym jednoosobową działalność gospodarczą, złożyć wiążący sąd wniosek o rozpoznanie sprawy poza postępowaniem w sprawach gospodarczych. Inaczej zatem niż w wypadku postępowań fakultatywnych możemy mówić o „opcji *opt-out*” zagwarantowanej niektórym podmiotom. Co więcej, ze sposobności rezygnacji z procedowania w postępowaniu w sprawach gospodarczych może skorzystać także pozwany posiadający kwalifikacje podmiotowe określone w art. 458⁶ § 1 k.p.c. Bierność uprawnionych do złożenia wniosku z powyższego przepisu prowadzi natomiast do tego, że sprawa, która od początku była skierowana z urzędu do danego postępowania odrębnego, dalej podlega załatwie-

¹³³ M. Muliński [w:] *Kodeks*, t. 1B, red. A. Góra-Błaszczkowska, 2020, art. 458⁶, nb 1.

¹³⁴ Podobnie P. Feliga, *Sprawiedliwe...*, s. 163. Por. również: Opinia Rady Legislacyjnej przy Prezesie Rady Ministrów z 8.02.2018 r. o projekcie ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, RL-033-9/18, s. 10, <https://processus.uni.lodz.pl/wp-content/uploads/2021/05/Opinia-Rada-Legislacyjna.pdf> (dostęp: 23.06.2022 r.).

niu w tym postępowaniu. W konsekwencji dochodzi jedynie do pewnego wyłomu w obligatoryjności postępowania, co świadczy o tym, że postępowanie to nie ma charakteru bezwzględnie obligatoryjnego, lecz względnie obligatoryjny¹³⁵.

23. W nauce postępowania cywilnego nie budzi wątpliwości posługiwanie się pojęciem postępowań przyspieszonych w celu charakteryzacji grupy postępowań odrębnych cechujących się warunkami do szybszego i sprawniejszego rozpoznawania spraw cywilnych¹³⁶. Dotychczas do tej klasy postępowań zaliczano: postępowanie nakazowe, postępowanie upominawcze, elektroniczne postępowanie upominawcze, europejskie postępowanie nakazowe, postępowanie uproszczone i europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń. Biorąc pod uwagę wyraźnie wyeksponowany cel postępowania w sprawach gospodarczych, jakim jest dążenie do załatwiania spraw gospodarczych szybciej niż innych spraw cywilnych, zasadne wydaje się przyporządkowanie do kategorii postępowań przyspieszonych również postępowania unormowanego w art. 458¹ i n. k.p.c.¹³⁷ Wniosek taki daje się uzasadnić nie tylko w perspektywie założonego celu postępowania, lecz także na gruncie poszczególnych rozwiązań przewidzianych w przepisach o postępowaniu w sprawach gospodarczych.

Przed wszystkim o przyspieszonym charakterze postępowania w sprawach gospodarczych świadczą przepisy art. 458⁸ k.p.c. Wyłączenie w art. 458⁸ § 1 i 2 k.p.c. możliwości występowania z nowymi roszczeniami zamiast lub obok dotychczasowych oraz zastosowania art. 194–196 i 198 k.p.c., a zatem dokonywania przekształceń podmiotowych w toku procesu, niewątpliwie powoduje dynamizację omawianej procedury odrębnej. Podobnie należy traktować wynikający z art. 458⁸ § 2 k.p.c. brak możliwości zawieszenia postępowania na podstawie art. 177 § 1 pkt 5 k.p.c. wobec niestawiennictwa stron na rozprawie lub niestawiennictwa powoda, gdy nie zażądał rozpoznania sprawy pod jego nieobecność i gdy pozwany nie zgłosił wniosku o rozpoznanie sprawy. Tak też do przyspieszenia postępowania w sprawach gospodarczych ma się przyczyniać wykluczenie w art. 458⁸ § 2 k.p.c. możliwości przekazania sprawy do rozpoznania sądowi okręgowemu przez sąd rejonowy na wniosek powoda na podstawie art. 205 k.p.c. oraz niedopusz-

¹³⁵ Podobnie A. Machnikowska, *Postępowanie w sprawach gospodarczych* [w:] *System PC*, t. 6, red. A. Machnikowska, 2022, s. 178.

¹³⁶ Zob. szerzej uwagi z przypisu nr 123.

¹³⁷ Również na gruncie dawnej regulacji postępowania w sprawach gospodarczych wskazywano w piśmiennictwie na możliwość zaklasyfikowania tej procedury odrębnej jako postępowania przyspieszonego (zob. J. Jankowski, S. Cieślak, *Wybrane...*, s. 134, 136).

czalność powództwa wzajemnego zgodnie z art. 458⁸ § 3 k.p.c. Dodatkowo w art. 458⁸ § 4 k.p.c. ustawodawca dał wyraz dążeniu do szybszego rozpoznawania spraw gospodarczych, wskazując, że przewodniczący i sąd powinni podejmować czynności tak, by rozstrzygnięcie w sprawie zapadło nie później niż 6 miesięcy od dnia złożenia odpowiedzi na pozew lub upływu terminu do jej złożenia. Choć przepis ten zdaje się mieć charakter czysto postulatywny, to wskazuje jednak na przyspieszoną naturę postępowania w sprawach gospodarczych.

Jako instrument służący usprawnieniu rozpoznawania spraw gospodarczych należy potraktować oparcie systemu koncentracji materiału procesowego na modelu prekluzji. Zasadą jest bowiem powoływanie przez powoda wszystkich twierdzeń i dowodów w pozwie, zaś przez pozwanego w odpowiedzi na pozew zgodnie z art. 458⁵ § 1 k.p.c. Niewątpliwie skumulowanie materiału procesowego we wstępnej fazie postępowania ma służyć skróceniu czasu rozpoznawania spraw gospodarczych, co również może świadczyć o przyspieszonej naturze postępowania w sprawach gospodarczych. Inną kwestią jest natomiast to, że wyjściowy model prekluzji znajduje zastosowanie wyłącznie wówczas, gdy strony są reprezentowane przez profesjonalnych pełnomocników, co wynika z art. 458⁵ § 2 w zw. z art. 458⁴ § 1 i 2 k.p.c. W tym miejscu należy również zasygnalizować, że zakładany model koncentracji materiału procesowego doznaje dalszego rozprężenia w sprawach, w których dochodzi do nakładania się na siebie postępowania w sprawach gospodarczych oraz postępowania nakazowego lub upominawczego, co w praktyce jest zdarzeniem częstym¹³⁸. Ustawodawca nie powiązał bowiem terminu do zgłaszania twierdzeń i dowodów przez pozwanego z wnoszeniem szczególnego środka zaskarżenia od nakazu zapłaty. *De lege lata* zarzutów w postępowaniu nakazowym i sprzeciwu w postępowaniu upominawczym nie traktuje się jako odpowiedzi na pozew, co prowadzi do komplikacji w zakresie sprawnego gromadzenia materiału procesowego. Sytuacja taka osłabia realizację postulatów szybkości postępowania, choć nie przekreśla przyspieszonego charakteru postępowania w sprawach gospodarczych.

Wreszcie należy wskazać, że o przyspieszonym charakterze powyższego postępowania odrębnego mogą świadczyć normy dotyczące postępowania dowodowego, czyli art. 458¹⁰ i 458¹¹ k.p.c. Pierwszy z przepisów nadaje dowodowi z zeznań świadków charakter subsydiarny, wskazując na wyjątkowość

¹³⁸ Szerzej zob. podrozdział 3.2 oraz A. Olaś, *Koncentracja materiału procesowego w postępowaniu nakazowym i upominawczym po zmianach wprowadzonych na mocy nowelizacji KPC z 4.7.2019 r.*, M. Praw. 2021/4, s. 184 i n.

przeprowadzania powyższego dowodu. Zgodnie natomiast z art. 458¹¹ czynności stron, z którymi prawo łączy nabycie, utratę lub zmianę uprawnienia strony w zakresie danego stosunku prawnego, mogą być wykazane co do zasady tylko dokumentem. Ustawodawca w ten sposób zmierza do sprowadzenia postępowania dowodowego w postępowaniu w sprawach gospodarczych do przeprowadzania dowodów z dokumentów, ewentualnie uzupełnianych o inne środki dowodowe. Zabieg taki, kosztem istotnego ograniczenia pozyskiwania wiedzy o faktach ze źródeł osobowych, prowadzić może do rozpoznawania spraw gospodarczych w krótszym czasie.

Na koniec należy zastanowić się, czy również przepisy o umowie dowodowej (art. 458⁹ k.p.c.) stwarzają warunki do szybszego rozpoznawania spraw gospodarczych. Na pierwszy rzut oka zasadne wydaje się udzielenie odpowiedzi twierdzącej, skoro w myśl art. 458⁹ § 1 i 6 k.p.c. przez umowę dowodową strony mogą wyłączyć dowody w postępowaniu w sprawie z określonego stosunku prawnego powstałego na podstawie umowy, zaś sąd z urzędu nie dopuszcza takich dowodów. Możliwość ograniczenia postępowania dowodowego poprzez wyłączenie określonych dowodów jest niewątpliwie czynnikiem pozwalającym na dynamizację postępowania w sprawach gospodarczych. Jednakże w przyjętej w art. 458⁹ k.p.c. konstrukcji umowy dowodowej pojawia się problem związany z możliwością podniesienia zarzutu nieważności lub bezskuteczności umowy dowodowej zgodnie z art. 458⁹ § 4 k.p.c. W rezultacie w toku procesu może powstać między stronami spór o ważność lub skuteczność umowy dowodowej, którego rozstrzygnięcie może wymagać przeprowadzenia dowodów w tym przedmiocie. W takiej sytuacji dążenie do przyspieszenia rozpoznania sprawy w jej wątku głównym przez ograniczenie postępowania dowodowego może napotkać przeszkodę w postaci niejako wypadkowego postępowania dowodowego co do okoliczności incydentalnej, która musi być wyjaśniona przed zakończeniem postępowania dowodowego w sprawie. W praktyce zamierzony efekt przyspieszenia procesu w następstwie zawarcia umowy dowodowej może być zatem zniweczony na samym wstępie.

24. Cechą charakterystyczną systemu procesowego, w którym występuje większa liczba postępowań odrębnych, jest tworzenie się między różnymi postępowaniami powiązań wewnątrzsystemowych, które mogą być ukształtowane na zasadzie wyłączności albo kumulacji postępowań¹³⁹. Ustawodawca może zastosować różne techniki określenia relacji pomiędzy poszczególnymi postępowaniami. Może zatem wprowadzić normę regulującą stosunki między postępowaniami bądź zastosować technikę wiążącą się z umiejscowieniem po-

¹³⁹ S. Cieślak, *Powiązania...*, s. 126.

stępowania odrębnego w określonej jednostce systematyki aktu prawnego¹⁴⁰. W takim wypadku ustalenie charakteru powiązania postępowań wymaga dokonania wykładni (w szczególności systemowej) przepisów ustawy. Dodatkowo należy mieć na względzie, że w sytuacji, w której ustawodawca nie określa normatywnej zależności pomiędzy postępowaniami odrębnymi i dopuszcza możliwość kumulacji postępowań, ustalenia wymaga, czy przepisy o różnych postępowaniach mogą być stosowane kumulatywnie, czy też zachodzi zbieg przepisów ustawy wymagający zastosowania tylko niektórych z nich. Choć wszelkie kolizje norm należy rozstrzygać doraźnie¹⁴¹, to jednak można przyjąć ogólną regułę, że przepisy bardziej szczegółowe, tj. dalej odbiegające od przepisów o zwykłym trybie procesowym i bardziej rygorystyczne, wyprzedzają przepisy ogólniejsze¹⁴².

W odniesieniu do powiązań wewnątrzsystemowych postępowania w sprawach gospodarczych ustawodawca zdecydował się na wprowadzenie wyraźnych reguł kolizyjnych w art. 458¹ k.p.c. Zgodnie bowiem z art. 458¹ § 1 k.p.c. przepisy o postępowaniu w sprawach gospodarczych stosuje się do spraw gospodarczych podlegających rozpoznaniu w procesie. W myśl natomiast art. 458¹ § 2 k.p.c. w sprawach rozpoznawanych według przepisów o postępowaniu w sprawach gospodarczych przepisy o innych postępowaniach odrębnych stosuje się w zakresie, w jakim nie są sprzeczne z przepisami działu IIa tytułu VII księgi pierwszej części pierwszej Kodeksu postępowania cywilnego, co nie dotyczy spraw gospodarczych rozpoznawanych w europejskim postępowaniu nakazowym, europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń oraz elektronicznym postępowaniu upominawczym. Choć powyższe przepisy w istotny sposób porządkują relacje z innymi postępowaniami, to mogą w niektórych punktach budzić wątpliwości interpretacyjne.

W wypadku art. 458¹ § 1 k.p.c. na pierwszy rzut oka może się wydawać, że przepis stanowi *superfluum*, skoro z samej systematyki kodeksowej i art. 13 § 1 k.p.c. wynika, iż postępowanie w sprawach gospodarczych jest procesowym postępowaniem odrębnym¹⁴³. W piśmiennictwie trafnie jednak zwraca

¹⁴⁰ S. Cieślak, *Powiązania...*, s. 128–129.

¹⁴¹ Uchwała SN z 17.02.2004 r., III CZP 118/03, OSNC 2005/5, poz. 79.

¹⁴² Uchwała SN z 27.11.2001 r., III CZP 61/01, OSNC 2002/5, poz. 62; uchwała SN z 7.12.2007 r., III CZP 118/07, OSNC 2008/12, poz. 135; S. Cieślak, *Postępowania...*, s. 7; S. Cieślak, *Powiązania...*, s. 89, 143 i n.; R. Flejszar, *Przedsiębiorca*, s. 248; M. Kostwiński, *Merytoryczne rozpoznanie*, s. 237.

¹⁴³ Co do tego problemu zob. Opinia Rady Legislacyjnej przy Prezesie Rady Ministrów z 8.02.2018 r. o projekcie ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, RL-033-9/18, s. 10, <https://processus.uni.lodz.pl/wp-content/uploads/2021/05/Opinia-Rada-Legislacyjna.pdf> (dostęp: 23.06.2022 r.).

się uwagę, że powyższa norma wyłącza możliwość zastosowania przepisów o postępowaniu w sprawach gospodarczych do innych rodzajów postępowania, tak kodeksowych, jak i pozakodeksowych, które pozostają związane z procesem cywilnym¹⁴⁴, co pozwala uzasadnić obowiązywanie przepisu. Jednocześnie art. 458¹ § 1 k.p.c. ma znaczenie porządkujące dla niefortunnie ujętego katalogu spraw gospodarczych z art. 458² § 1 k.p.c. Wskazuje bowiem, w których sprawach gospodarczych stosuje się przepisy o postępowaniu w sprawach gospodarczych.

W art. 458¹ § 2 zdanie drugie k.p.c. ustawodawca podjął się rozstrzygnięcia problemu zbiegu norm o postępowaniu w sprawach gospodarczych i innych postępowaniach odrębnych, a zatem kolizji zachodzących w wypadku tzw. krzyżowania się postępowań, gdy powiązania między nimi są ukształtowane na zasadzie kumulacji¹⁴⁵. Z literalnej treści przepisu nie wynika, w jakich przypadkach może dochodzić do kumulacji postępowania w sprawach gospodarczych oraz innych postępowań odrębnych. Mając na względzie charakter i zakres spraw rozpoznawanych w omawianym postępowaniu, należy przyjąć, że postępowanie w sprawach gospodarczych może krzyżować się z postępowaniem:

- 1) o naruszenie posiadania (art. 478 i n. k.p.c.);
- 2) w sprawach własności intelektualnej (art. 479⁸⁹ i n. k.p.c.);
- 3) nakazowym (art. 480¹–480⁴ oraz 484¹ i n. k.p.c.);
- 4) upominawczym (art. 480¹–480⁴ oraz 499 i n. k.p.c.);
- 5) uproszczonym (art. 505¹ i n. k.p.c.).

Z powyższych względów zachodzi wyłączność postępowania w sprawach gospodarczych wobec postępowania w sprawach:

- 1) małżeńskich (art. 425 i n. k.p.c.);
- 2) ze stosunków między rodzicami a dziećmi (art. 453 i n. k.p.c.);
- 3) z zakresu prawa pracy (art. 459 i n. k.p.c.);
- 4) z zakresu ubezpieczeń społecznych (art. 459–476 oraz 477⁸ i n. k.p.c.);
- 5) z zakresu ochrony konkurencji i konsumentów oraz w sprawie praktyk nieuczciwie wykorzystujących przewagę kontraktową (art. 479²⁸ i n. k.p.c.);
- 6) z zakresu regulacji energetyki (art. 479⁴⁶ i n. k.p.c.);
- 7) z zakresu regulacji telekomunikacji i poczty (art. 479⁵⁷ i n. k.p.c.);
- 8) z zakresu regulacji transportu kolejowego (art. 479⁶⁸ i n. k.p.c.);
- 9) z zakresu regulacji rynku wodno-kanalizacyjnego (art. 479⁷⁹ i n. k.p.c.).

¹⁴⁴ P. Feliga, *Sprawiedliwe...*, s. 165; J. Gudowski [w:] *Kodeks*, t. 2, red. T. Zembrzusi, 2020, s. 1082 i n.

¹⁴⁵ Co do takiego ujęcia normy z art. 458¹ § 2 zdanie pierwsze k.p.c. zob. również P. Feliga, *Sprawiedliwe...*, s. 167 i n.

Oznacza to zatem, że przepisy o postępowaniu w sprawach gospodarczych nie mogą zbiegać się z przepisami regulującymi powyższe postępowania, ponieważ te w żaden sposób się nie krzyżują.

Wyróżnić można jeszcze trzecią grupę postępowań odrębnych, które hipotetycznie (biorąc pod uwagę zakres i charakter spraw) mogłyby się krzyżować z postępowaniem w sprawach gospodarczych, ale z mocy przepisów szczególnych zostały ukształtowane na zasadzie wyłączności z postępowaniem w sprawach gospodarczych. Mowa tutaj o:

- 1) europejskim postępowaniu nakazowym (art. 505¹⁵ i n. k.p.c.);
- 2) europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń (art. 505²¹ i n. k.p.c.);
- 3) elektronicznym postępowaniu upominawczym (art. 505²⁸ i n. k.p.c.).

Do tych postępowań odnosi się art. 458¹ § 2 zdanie drugie k.p.c., który wyłącza regułę pierwszeństwa postępowania w sprawach gospodarczych w odniesieniu do powyższych procedur. Przepis ten jest jednak zbędny¹⁴⁶ wobec klarownych unormowań art. 505¹⁵ § 2, art. 505²¹ § 2 oraz art. 505²⁹ § 1 k.p.c., które wyłączają możliwość krzyżowania się poszczególnych postępowań z innymi postępowaniami odrębnymi¹⁴⁷. Brak możliwości nakładania się na siebie powyższych postępowań nie oznacza jednak, że sprawa gospodarcza, która uprzednio była rozpoznawana w europejskim postępowaniu nakazowym, europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń lub elektronicznym postępowaniu upominawczym, nie może następnie być załatwiona w postępowaniu regulowanym w art. 458¹ i n. k.p.c.

Odnosząc się jeszcze do normy z art. 458¹ § 2 zdanie pierwsze k.p.c., należy zwrócić uwagę, że przepis ten znajduje zastosowanie jedynie wówczas, gdy zachodzą rzeczywiste sprzeczności pomiędzy postępowaniem w sprawach gospodarczych a innymi postępowaniami odrębnymi, które to sprzeczności wyłączają możliwość jednoczesnego stosowania norm dotyczących dwóch lub więcej postępowań odrębnych. Tymczasem w wielu wypadkach zbieg przepisów wymuszający zastosowanie powyższej reguły kolizyjnej może być pozorny. Nie jest bowiem tak, że w wypadku kumulacji postępowania w sprawach gospodarczych i innego postępowania odrębnego nie stosuje się przepisów o innych postępowaniach normujących materię nieregulowaną w art. 458¹ i n. k.p.c. bądź przepisów o innych postępowaniach odrębnych, które mają charakter bardziej szczegółowy. W takich wypadkach nie można

¹⁴⁶ Tak też P. Feliga, *Sprawiedliwe...*, s. 168.

¹⁴⁷ Wyjątek odnosi się do elektronicznego postępowania upominawczego, do którego z mocy art. 505²⁸ § 1 k.p.c. stosuje się przepisy o zwykłym postępowaniu upominawczym, co wynika z faktu, że elektroniczne postępowanie upominawcze jest postępowaniem drugiego stopnia lub podtypem zwykłego postępowania upominawczego.

mówić o rzeczywistej kolizji norm. Ponadto gdyby wolą ustawodawcy było tak daleko idące wyłączenie stosowania przepisów o innych postępowaniach odrębnych do spraw gospodarczych, to należałoby oczekiwać wprowadzenia przepisu wyłączającego krzyżowanie się postępowania w sprawach gospodarczych z innymi postępowaniami odrębnymi.

Przykładem możliwości zastosowania norm o różnych postępowaniach może być relacja art. 458⁸ § 2 i art. 505⁴ § 1 k.p.c. Pierwszy przepis wyłącza przekształcenia podmiotowe w postępowaniu w sprawach gospodarczych przez brak możliwości zastosowania art. 194–196 i 198 k.p.c. Drugi także wyłącza stosowanie art. 194–196 i 198 k.p.c. oraz dodatkowo wyklucza możliwość zgłoszenia interwencji ubocznej i przypozwania w postępowaniu uproszczonym. Zestawienie obu norm nie wskazuje jednak na to, że zachodzi między nimi sprzeczność. Artykuł 505⁴ § 1 k.p.c. ma bowiem szerszy zakres, normując kwestię, która nie jest objęta hipotezą art. 458⁸ § 2 k.p.c. ani innych przepisów o postępowaniu w sprawach gospodarczych¹⁴⁸. Oznacza to zatem, że w wypadku krzyżowania się postępowania w sprawach gospodarczych z postępowaniem uproszczonym wyłączone pozostaje dokonywanie przekształceń podmiotowych powództwa i nie można zgłosić interwencji ubocznej lub dokonać przypozwania. Podobnie rzecz się ma np. w wypadku ograniczeń z art. 505³ § 1 i 2 oraz art. 505⁴ § 2 k.p.c. co do zarzutu potrącenia, które nie są sprzeczne z przepisami o postępowaniu w sprawach gospodarczych.

Kwestia sprzeczności przepisów uwidacznia się np. na gruncie stosunku art. 458⁸ § 3 i art. 505⁴ § 2 k.p.c. odnośnie do powództwa wzajemnego. Skoro w postępowaniu w sprawach gospodarczych wyłączona jest możliwość wytoczenia powództwa wzajemnego, zaś w postępowaniu uproszczonym powództwo wzajemne jest dopuszczalne wówczas, gdy roszczenie powoda wzajemnego nadaje się do załatwienia w postępowaniu uproszczonym, to zachodzi sprzeczność, którą z mocy art. 458¹ § 2 k.p.c. trzeba wyeliminować na korzyść art. 458⁸ § 3 k.p.c. Oznacza to zatem, że w postępowaniu w sprawach gospodarczych nie można wytoczyć powództwa wzajemnego.

Niewątpliwie wszelkie relacje pomiędzy postępowaniem w sprawach gospodarczych a innymi postępowaniami odrębnymi należy rozstrzygać *ad casum*, biorąc pod uwagę specyfikę każdego z postępowań, a w szczególności postępowań opartych na konstrukcji odwrócenia sporu¹⁴⁹. W piśmien-

¹⁴⁸ Jak się wydaje, podobnie P. Feliga, *Sprawiedliwe...*, s. 168. Odmienne zdaje się zaś twierdzić R. Kułski, *Odrębności...*, s. 1167.

¹⁴⁹ Zob. M. Muliński [w:] *Kodeks*, t. 1B, red. A. Góra-Błaszczkowska, 2020, art. 458², nb 2.